

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE’NİN DEMOGRAFİK
YAPISINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET KURT

İSTANBUL, 2023

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE’NİN DEMOGRAFİK
YAPISINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET KURT

İSTANBUL, 2023

KABUL VE ONAY

MEHMET KURT tarafından hazırlanan “**SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE’NİN DEMOGRAFİK YAPISINA ETKİSİ**” adlı tez çalışmasının savunma tarihi 28.11.2023 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Doç. Dr. Volkan TATAR

.....

Üye

Prof. Dr. Celil Uğur ÖZGÖKER

.....

Üye

Doç. Dr. Volkan TATAR

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Görkem

DOĞAN

.....

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun
..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE’NİN DEMOGRAFİK YAPISINA ETKİSİ**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.06.2023

MEHMET KURT

ÖZET

SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE’NİN DEMOGRAFİK YAPISINA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET KURT

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

(DANIŞMAN: DOÇ. DR. VOLKAN TATAR)

İSTANBUL, 2023

Göç hareketliliği, özellikle son yıllarda gündemi daha fazla işgal etmeye başlamış, göç alan ve veren devletlerde göçmen nüfusu, demografik yapıya etki etmektedir. Yaşanan uluslararası göçler, ülkelerin hem içerde hem de dışarda göçmen politikalarına etki etmekte, zamanla bunları revize etme ve geliştirme zorunluluğu ortaya çıkarmaktadır. Göç hareketliliğine küreselleşmenin yıkıcı etkisi de eklendiğinde, dünya çapında göç krizleri hızla yayılmakta, etki alanını genişlemektedir. Yaşanan bu göç krizinden, birçok devlet gibi Türkiye’de de etkilenmiştir. Özellikle 2011 yılında Suriyelilerin Türkiye’ye yoğun bir şekilde göçü ve ülkelerinde oluşan iç savaşın Avrupa Birliği devletleri, ABD ve Rusya gibi devletlerin, aktör olarak müdahalesine rağmen sona ermemesi, göçmenlerin uzun yıllar Türkiye’de kalmalarına neden olmuştur. Göçmenlerin sayıca fazla olması ve uzun yıllar Türkiye’de kalmaları, demografik yapı başta olmak üzere, birçok alanda Türkiye’yi etkilemiştir. Son yıllarda yayınlanan çalışmalarda, Suriyeli göçmenlerin Türk ekonomisine olan olumsuz etkisi ve yerel halkın göçmenlerden rahatsızlık duyduğu gibi konular işlenmeye başlanmış, göçmenlerin ülkelere geri gönderilmesini savunan politikacılar geniş halk kitlelerinde destek görmüşlerdir. Geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeliler için oluşturulan kamp ve barınma merkezleri, maalesef yeterli olmamıştır. Barınma dışında kalan sığınmacılar, büyük şehirlere dağılmış ve en azından bu bölgelerde de konut fiyatlarının yukarı çıkmasına etkileri olmuştur. Söz konusu göçmenlerin etki ettiği Türkiye’nin demografik yapısı ayrıca ele alınmalıdır. Suriyelilerin Türkiye’nin demografik yapısına en büyük etkisi, kayıt dışı istihdam edilen Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenlerin daha düşük ücretle çalışması/çalıştırılması, sigortalarının yatırılmaması gibi kayıt dışı tutulma durumları ve kaçak işlerde çalışmaları, özellikle de ağır sanayi sektöründe istihdam edilmeleri, olumsuz durumlar yaratmıştır. Birçok kimsenin algısı, Suriye’den gelen yüksek oranlı göçün, yerel halk arasında işsizlik oranını artırdığıdır. Aynı zamanda göçmenler içerisinde bulunan ve savaş mağduru bekâr kadınların belirli illerde toplanması ve karşılıklı etkileşim, yerel halk arasında boşanma oranlarının artmasına sebep gösterilmiştir. Ek olarak, Suriyeli ailelerin kız çocuklarını okutma konusunda eksiklik ya da isteksizlikleri, erken yaşta evlendirilmelerine göz yummaları, çocuk gelin tartışmalarını tekrar alevlendirmiştir. Bu çalışmada; “Suriyeli göçmenlerin Türk toplumsal yapısı yanı sıra eğitim, sağlık ve ekonomik yapısına etkileri de dâhil olmak üzere Suriyeli göçmenlerin, Türkiye iç ve dış politikasına yönelik küresel ve bölgesel anlamda yarattığı tehdit ve fırsatlar nelerdir?” sorularına cevap aranması amaçlanmıştır. Ayrıca göçmenlerin Türkiye’de yaşayan yerli halkın demografik yapısına olan etkilerinin belirlenerek, göç olgusu tartışılmış, göç hareketliliği sonucunda, göç alan ülkelerin yanı sıra göç veren ülkeleri de yakından ilgilendiren sorunlara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriye, Demografik Yapı, Uluslararası İlişkiler

ABSTRACT

THE IMPACT OF SYRIAN IMMIGRANTS ON TURKEY'S DEMOGRAPHIC STRUCTURE

MSC THESIS

MEHMET KURT

GRADUATE SCHOOL, ISTANBUL AREL UNIVERSITY

INTERNATIONAL RELATIONS

(SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. VOLKAN TATAR)

İSTANBUL, 2023

Migration mobility has been on the agenda especially in recent years, and the immigrant population in the receiving and sending states affects the demographic structure. International migrations occur both within and outside the countries that affects policies and creates an obligation to revise and improve them over time. When the destructive effect of globalization is added to migration mobility, migration crises are spreading rapidly around the world and expanding their impact. As in many countries, Türkiye was also affected by the migration crisis. Especially in 2011, the intense migration of Syrians to Türkiye and the fact that ongoing civil war in their country despite the intervention of actors such as the EU, USA and Russia, caused the migrants to stay for a long time in Türkiye. The large number of immigrants who stay in Türkiye for many years affected negatively Türkiye in a lot of ways, especially the demographic structure. In studies published in recent years, “the negative impact of Syrian immigrants on the Turkish economy and the discomfort of the local people with immigrants”. The politicians who advocate the opinion of transferring immigrants to their countries received support from large masses of people. The camps and shelters established for Syrians under temporary protection, unfortunately, have not been sufficient. The refugees outside these shelters have dispersed to major cities, impacting housing prices in these areas. The demographic structure of Türkiye influenced by these migrants, particularly the unregistered employment of Syrians, has significant effects. The highest impact of Syrians on Türkiye’s demographic structure comes from those employed off the records. Their lower wages, lack of insurance, engagement in informal work, especially in heavy industries, have created adverse situations. The perception that the influx of Syrians has increased unemployment rates among the local population is common. Additionally, the concentration of single women among the migrants in certain cities and the resulting interactions have been linked to increased divorce rates. Furthermore, deficiencies or unwillingness in educating Syrian families' daughters and turning a blind eye to early marriages have reignited discussions on child brides. This study aims to answer questions about the impact of Syrian migrants on Turkish social, educational, health, and economic structures, as well as the global and regional threats and opportunities they pose to Türkiye’s internal and external policies. It also discusses the effects of migrants on the demographic structure of the local population in Türkiye, addressing issues relevant to both receiving and sending countries in terms of migration dynamics.

Key Words: Migration, Syria, Demographics, International Relations

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİL LİSTESİ	vi
TABLO LİSTESİ	vii
KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç, Önem, Literatüre Katkı.....	2
1.2 Hipotez ve Araştırma Soruları.....	2
1.3 Teorik Çerçeve	3
1.4 Metodoloji	4
1.5 Çalışmanın Bölümleri	4
2. ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK GERÇEKLEŞEN ULUSLARARASI GÖÇÜN TARİHSEL PERSPEKTİFİ	5
2.1. Uluslararası Göç Hareketleri Kavramsal Çerçevesi.....	5
2.1.1 Düzenli Göç ve Göçmenler	6
2.1.2 Düzensiz Göç ve Göçmenler	8
2.1.3 Mülteci (Sığınma) Göçleri	13
2.1.4 Uluslararası Emek Göçleri	15
2.2 Türkiye'ye Yönelik Gerçekleşen Uluslararası Göçün Tarihsel Perspektifi.....	17
2.2.1 1923- 1950 Yılları Arası Göç Tarihi	18
2.2.2 1950- 1980 Yılları Arası Göç Tarihi	19
2.2.3 1980 ve Günümüz Göç Tarihi.....	20
2.2.4 Uluslararası Göçün Nedenleri ve Etkileri	21
2.2.4.1 Siyasi Nedenler	21
2.2.4.2 Ekonomik nedenler	21
2.2.4.3 Diğer Nedenler	22
2.2.5 Dış Göçlerin Ülkenin Toplumsal ve Kültürel Yapısına Etkisi.....	22
2.2.5.1 Demografik Unsurlar	23
2.2.5.2 Dış Göçlerin Ekonomik Etkileri.....	23
2.2.5.3 İşsizliğe Etkisi	24
2.2.5.4 İstihdama Etkisi.....	25
2.2.5.5 Enflasyona Etkisi	25
2.2.6 Göçmenlerin Yaşadıkları Sorunlar.....	26
2.2.6.1 Barınma sorunu	26
2.2.6.2 Eğitim Sorunu	26
2.2.6.3 Sağlık Sorunu.....	27
2.2.6.4 Kültür, Uyum ve İletişim Sorunu.....	27
2.2.7 Uluslararası Göçlere Yönelik Alınması Gereken Önlemler ve Çözüm Önerileri	28
3.BÖLÜM TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKASI	30
3.1 Tarihsel Çerçevede Türkiye'de Göç	30
3.1.1 Cumhuriyet'ten Günümüze Türkiye'de Uluslararası Göç	30
3.1.2 Kaynak Ülke Türkiye.....	30
3.1.3 Türkiye'den Avrupa'ya İşgücü Göçü (1960-1973).....	31
3.1.4 1970 Sonrası Avrupa'ya Göç: Sığınma Göçü ve Aile Birleşimleri.....	32
3.1.5 Türkiye'deki Göçün Avrupa Dışına Yönelmesi	33

3.1.6 Hedef Ülke Türkiye.....	34
3.1.7 1923-1980 Dönemde Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri.....	34
3.1.8 1980 ve Sonrası Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri.....	36
3.1.8.1 Düzenli Göç	37
3.1.8.2 Düzensiz Göç	37
3.1.8.3 Mekik ve Yasadışı Emek Göçü.....	37
3.1.8.4 Transit (Geçiş) Göç	38
3.1.8.5 Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri	39
3.1.9 Cumhuriyet Tarihinin En Büyük Göç Hareketi	41
3.1.9.1 Suriye'den Türkiye'ye Göç	41
3.1.10 Türkiye Göç Politikalarının Avrupa Birliği Göç Politikalarına Uyumlaştırılmasına Yönelik Gerçekleştirilen Düzenlemeler	43
3.1.10.1 Strateji Belgeleri.....	43
3.1.10.2 İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı.....	44
3.1.10.3 Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında Göç.....	45
3.1.10.4 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	49
3.1.10.5 Yabancıların Türkiye'ye Girişleri, Kalışları ve Sınır Dışı Edilmeleri	49
3.1.10.6 Göç Yönetiminin Kurumsallaşması: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM) / Göç İdaresi Başkanlığı (GİB)	51
3.1.10.7 Göç Politikaları Kurulu / Göç Kurulu.....	52
4.BÖLÜM SURİYE KİTLESEL GÖÇÜNÜN TÜRKİYE'NİN DEMOGRAFİK YAPISINA ETKİLERİ.....	54
4.1 Suriye Kitle Hareketi ve Türkiye’de Bulunan Suriyeli Mülteciler	54
4.1.1 Suriye Kitlesele Göçünün Oluşum Nedenleri ve Arka Planı.....	54
4.1.2 Türkiye- Suriye İlişkileri.....	56
4.1.3 Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Durumu.....	58
4.1.4 Yıllara Göre Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeliler	58
4.1.5 Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin, Önemli İlk On İle Göre Dağılımı	59
4.1.6 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı.....	60
4.1.7 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı.....	63
4.2 Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'nin Demografik Yapısına Etkileri	64
4.2.1 Kültürlerarası Etkileşim	64
4.2.2 Toplumsal Etkiler.....	65
4.2.3 Eğitim Sorunu	67
4.2.4 Sağlık Sorunları.....	68
4.2.5 Suriye Kitlesele Göçünün Türkiye İçin Yarattığı Fırsatlar ve Yol Açtığı Tehditler	69
4.2.6 Suriye Kitlesele Göçünün Türkiye Ekonomisine Etkisi	70
4.2.7 Suriye Kitlesele Göçünün İşsizlik Üzerine Etkisi.....	75
4.2.8 Suriye Kitlesele Göçünün İstihdam ve Kayıt dışı İstihdam Üzerine Etkisi	76
4.2.9 Suriye Kitlesele Göçünün Enflasyon Üzerine Etkisi.....	77
4.2.10 Siyasi ve Güvenlik Etkileri	78
4.2.11 Temel Hizmetler Üzerindeki Etkileri.....	80
4.2.12 Yerel Esnafa Olan Etkisi (Dükkan, Market vb.).....	81
5.BÖLÜM SONUÇ ve ÖNERİLER.....	83
5.1 Sonuç.....	83
5.2 Öneriler	87
6. KAYNAKLAR.....	92
6.1 Kitaplar.....	92

6.2	Makaleler (Dergiler).....	92
6.3	Bildiriler (Raporlar)	95
6.4	Tezler.....	95
6.5	İnternet Kaynakları.....	96
7.	ÖZGEÇMİŞ.....	98

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4.1 Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmen Sayısı.....	59
Şekil 4.2 Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Önemli İlk On İlle Göre Dağılımı.	60

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelerinin İllere Göre Dağılımı. 61

KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durumlar Yönetimi Başkanlığı
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DEAŞ	: Irak Şam İslam Devleti
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DGÖ	: Dünya Göç Örgütü
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
GGM	: Geri Gönderme Merkezi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GPK	: Göç Politikaları Kurulu
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
md.	: Madde
WHO	: World Health Organization
STÖ	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb.	: ve benzeri
YKN	: Yabancı Kimlik Numarası
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YUKK	: Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu
yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Bu çalışma İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans tezi olarak sunulmak üzere hazırlanmıştır. Çalışmada; Türkiye eksenli uluslararası göç, Suriyeli göçmenlerin/sığınmacıların Türkiye'nin demografik yapısına etkileri ele alınmaya çalışılmıştır. Dış göçlerden en büyük potansiyeli oluşturan göçmen/sığınmacılardan sadece Suriyeliler alınmış olup ayrıca çalışmada bu göçün tarihsel gelişimi ve perspektifine de değinilerek süreç ve gelinen aşama ortaya konulmaya da çalışılmıştır. Konu irdelenirken Türkiye'nin geleceğine yönelik analiz edilerek aydınlatılmaya ve gelecekte gebe olacağı sorunlara ilişkin bir durum değerlendirmesi olarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada, ülkenin demografik yapısına etkisi irdelenerek ilerleyen yıllarda olası tehlikeleri ve diğer tüm etkilerinin kapsamlı bir çerçevede anlaşılabilmesine ve öngörülerde bulunulabilmesine yönelik bilgi ve tespitlere yer verilmiştir.

Çalışmanın hazırlanmasında; kendisine ayırmam gereken zamandan kısmak durumunda kaldığım biricik oğlum Efe KURT'a ve 2014 yılından beri başlayan tez çalışmamda bana yardımlarıyla katkıda bulunan, öğrenci affı ile 2022 de tekrar başlayan ikinci süreçte de desteklerine ve yardımlarına devam ederek bana katkılarını esirgemeyen değerli danışman hocam Sn. Doç. Dr. Volkan TATAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

15.06.2023

MEHMET KURT

1. GİRİŞ

Ülkemizde yaşanan göç hareketlerine bakıldığında; “iç göçten” ziyade “dış göçe” maruz kalındığı görülmektedir. Bunun temel sebebi, Türkiye’nin jeopolitik konumudur. Özellikle sınır komşumuz olan ülkelerdeki iç karışıklıklar ve iç savaşlar Türkiye’yi ya Avrupa’ya geçiş köprüsü ya da barınma için yaşam sahası haline getirmiştir. Literatüre bakıldığında uluslararası göç; insanların büyük kitleler halinde bulunduğu coğrafyadan başka bir coğrafyaya hareketi olarak tanımlanmaktadır. Bu hareket, göç alan ülkeler açısından son derece önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle; siyasi, kültürel, güvenlik, ekonomik ve demografik alandaki etkiler oluşturarak, ülke iç dinamiklerinde değişiklikler meydana getirmekte ve buna bağlı olarak bu alanlarda gerekli irdelemelerin yapılması, takip edilmesi, öngörülerde bulunulması ve planlamalara gidilerek bu doğrultuda politikalar yürütülmesi zarureti oluşturmaktadır. Bu da doğal olarak bir iş yükü yaratmaktadır.

Suriye’de yaşanan iç savaş, 2011 yılında Türkiye’nin yoğun bir dış göç almasına neden olmuştur. İstatistiklere bakıldığında, Arap Baharı’nın etkisiyle Suriye’de yaşanan iç savaştan Türkiye’nin diğer ülkelere nazaran çok daha fazla göçmene/sığınmacıya ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır. Türkiye’ye gelen göçmenlerin yüksek sayılara ulaşmasıyla derinleşen Suriye krizi, bir dış göçün ülke içine etkileri ile sınırlı kalmamış, Türkiye’yi uluslararası alanda derinden etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. 2011 yılından bu yana Türkiye’de kalan sığınmacı Suriyeliler, Türkiye’ye kazanımlardan ziyade, sorun, risk ve tehditler olarak algılanmışlardır.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye gelmeleri ile ilgili çalışmalara bakıldığında, Suriyelilerin Türk ekonomisine olumsuz etkileri genellikle dile getirilmektedir. Buna en çok verilen iki örnek ise ucuz işgücü kaynağı olmalarının getirdiği olumsuzluk ve bazı sektörlerde (ev kiralari gibi) ortaya çıkan talep fazlalığı neticesinde ortaya çıkan fiyat artışlarının kaynağı olarak görülmeleridir. Ayrıca Türk emek piyasası üzerindeki değişkenlerde nüfusun Suriyeli mültecilerle hızla artması, belirli bölgelerde yerleşim ve konut sorunları da gündeme gelmeye başlamıştır. Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler için oluşturulan kamplar ile barınma merkezlerinin yetersizliği, dışarıdan kalan Suriyeliler için olumsuz algıları artırmıştır. Korumaya alınmayan Suriyeliler,

göç ettikleri bölgelerde evler kiralamış bu da sadece kira artışlarıyla sınırlı kalmamış, konut fiyatlarında da artışa neden olmuştur. Ayrıca Suriyelilerin yüksek çocuk nüfusu noktasında talep gören çocuk işçiliği de ayrı bir olumsuzluk olarak gelişmeye başlamıştır.

1.1 Amaç, Önem, Literatüre Katkı

Ele alınan çalışmanın temel amacı, Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlerin, Türkiye’de yaşayan yerli halkın demografik yapısına olan etkilerini belirlemektir. Bilindiği gibi kitlesel göçlerin tamamı, yapılan ülkeler üzerinde derin etkilere neden olmaktadır. 2011 yılında başlayan Suriye kitlesel göç hareketi, Türkiye’nin demografik yapısına etki etmiştir. Türkiye’nin karar alıcılarının doğru politikaları yürütmesi ve gelecekteki durumunun doğru bir şekilde ele alınması açısından bu konu önem arz etmektedir. Literatüre bakıldığında, Türkiye’nin maruz kaldığı bu göç hareketinin Türkiye üzerindeki etkilerini ele alan birçok çalışma olduğu anlaşılmaktadır. Lakin bu çalışmaların büyük bir bölümü, göçün; Türk ekonomisine ve göç hareketliliğine etkisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Göçün demografik yapı üzerindeki etkisini temel alan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu sebeple, çalışmanın literatüre kazandırılması ve göç olgusunun demografik yapı üzerindeki etkilerinin irdelenmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

1.2 Hipotez ve Araştırma Soruları

2011 yılında Suriye’de yaşanan savaş ve çatışmaların ardından üç milyonu aşan Suriyeli Türkiye’ye göç etmiş/sığınmıştır. Uluslararası hukukun gereği olarak Türkiye’ye sığınan Suriyelilere de ‘geçici koruma statüsü’ verilmiştir. Bir yandan, bu süreçte geçici koruma statüsünden kaynaklanan sorunların tartışmaları sürerken, diğer yandan ülkeye katma değer verebileceği değerlendirmeleri ve muhacirlik düşüncesiyle, Türkiye’de ikamet eden Suriyelilere vatandaşlık verilmesi tartışmaları da hız kazanmıştır. Savaş nedeniyle Türkiye’ye gelen mülteciler ise burada farklı bir kültürü ve milleti deneyimlemeye başlamışlardır. Farklı kültür ve sosyal çevrelerle karşılaşan mülteciler, eğitim, kültür ve daha birçok alanda farklı sorunlar da yaşamıştır. Sayıca en fazlayı oluşturan Suriyeli göçmen/sığınmacılardan; Türkiye’deki eğitim, barınma, sağlık vb. hakları doğal olarak birçok sosyo-kültürel ve ekonomik soruna neden olarak görülmektedir. Bu saydıklarımızın yanı sıra, dil ve eğitim

sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Ancak, büyük çoğunluğunun mezhepsel olarak Sunni olması nedeniyle, aynı inanç sistemi ve buna bağlı dini geleneklere mensup olan Suriyeliler ile yereldeki Türk halkı arasında, kültürel ve dinsel/mezhepsel sorunlar, daha sınırlı bir düzeyde yaşanmıştır. Ele alınan çalışmanın ana hipotezi; **“Suriyeli mültecilerin yoğun oldukları bölgelerde, Türk demografik yapısı olumsuz etkilenmektedir”** şeklinde belirlenmiştir. Bu hipotez çerçevesinde;

- 1) Suriyeli göçmenlerin Türk toplumsal, eğitim, sağlık ve ekonomik yapısına etkileri nedir?
- 2) Suriyeli göçmenlerin Türkiye üzerinde, iç ve dış politika kapsamında, yaratıkları tehdit ve fırsatlar nelerdir?

1.3 Teorik Çerçeve

Ele alınan çalışmada; “uluslararası göç hareketleri kavramsal çerçevesi kapsamında uluslararası göçler”; “düzenli ve düzensiz göçler” diye ikiye ayrılmaktadır. Kişinin kendi ülkesinden başka bir ülkeye, yasalar çerçevesinde geçişine düzenli (yasal) göç denir. Uluslararası göç olgusunun bir diğer kavramı ise düzensiz yani yasa dışı göç kavramıdır. 6458 sayılı kanunda, düzenli göç tanımının yanı sıra düzensiz göç kavramı da belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2013).

Yabancıların yasadışı yollarla; Türkiye'ye gelişleri, kalışları, Türkiye'de izinsiz şartlarda çalışmaları ve aynı zamanda Türkiye'den çıkışları düzensiz göçtür. Teorik çerçeve kapsamında ele alınması gereken bir diğer konu ise uluslararası göçün nedenleridir. Yaşanılan göç dalgası gelişmiş ülkelere göre daha hızlı yayılma göstermektedir. İşsizlik, yoksulluk ve açlık gibi nedenlerden dolayı gerçekleşen göç hareketliliği özellikle gelişmiş ülkelerde işsizlik boyutunu doğurmaktadır. Göç veren ülkeler açısından bu durum olumlu görünse de aslında göç alan ülkeler açısından çoğu zaman olumsuz etki yaratarak ülkenin yapısının değişmesine neden olabilmektedir. Özellikle göçlerle beraber meydana gelen sosyal, kültürel ve ekonomik etkiler ülkelerin sosyo-ekonomilerinde etki gösteren önemli bir noktadır.

Göçmenler göç ettiği yerlere aynı zamanda kendi yerleşim yerlerindeki sosyal-kültürel etkilerini de taşıyarak, buralarda kültürel etkileşim ve değişim oluşturmıştır. Bunun temel sebebi ise göç aynı zamanda farklılıkların da bir araya gelmesi ve aynı

zamanda coğrafi - kültürel olarak birbirinden kopuk bireylerin etkileşmesiyle iletişimini güçlendirerek bağlantı kurmasını sağlamasıdır.

1.4 Metodoloji

Ele alınan çalışmada; ikincil kaynaklara dayalı nitel ve betimleyici yöntemi kullanılmıştır. Betimleyici araştırma yöntemi, bir popülasyonu, durumu veya olguyu doğru ve sistematik olarak tanımlamayı amaçlar. Ne?, nerede?, ne zaman?, nasıl? sorularına cevap verebilir; fakat neden sorusuna cevap vermez. Ele alınan çalışmanın kaynakları; makale, bildiri, sempozyum, yüksek lisans tezi, doktora tezleri, bilimsel kitaplardan oluşmaktadır. Ek olarak; İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Göç İdaresi Başkanlığı gibi kurumların yayınlamış oldukları raporlar da çalışmaya dahil edilmiştir. Bu kaynaklar Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK); Ulusal Tez Merkezi, Google Akademi gibi internet veri tabanlı alanlardan elde edilmiştir.

1.5 Çalışmanın Bölümleri

Ele alınan çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde; çalışma hakkında genel bilgilerin yer aldığı giriş bölümü bulunmaktadır. İkinci bölümde; uluslararası göç hareketlerinin kavramsal çerçevesinin yanı sıra Türkiye'ye yönelik gerçekleşen uluslararası göçün tarihsel perspektifi yer almaktadır. Üçüncü bölümde; Türkiye'nin uluslararası göç politikası, alt başlıklar halinde detaylı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Suriye kitlesel göçünün Türkiye'nin demografik yapısına etkileri ele alınmış ayrıca bu bölüm, “bulgular” niteliğine sahiptir. Çalışmanın tamamı, beşinci bölümde değerlendirmeye tabi tutulmuş ve çözüm önerileriyle sonuca bağlanmıştır.

2. ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE TÜRKİYE'YE YÖNELİK GERÇEKLEŞEN ULUSLARARASI GÖÇÜN TARİHSEL PERSPEKTİFİ

2.1. Uluslararası Göç Hareketleri Kavramsal Çerçevesi

Kişilerin, *geçici ya da devamlı olarak ikamet ettikleri ülkesinden başka bir ülkeye gitmelerine* “uluslararası göç” denir (Adıgüzel, 2016: 2). Tarih boyunca süregelen uluslararası göç, 1990'lı yıllarda ivme kazanmış, özellikle 2000'li yıllarda artış hızı yükselmiştir. Sınır ötesi hareketlilikte yaşanan göç nedeniyle, ülkelerin değişim ve dönüşüm alanlarında oldukça farklı yaşamlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla uluslararası göç kuzey-güney, zengin-fakir, merkez ve çevre tüm ülkeleri ilgilendiren bir olgu haline gelmiştir (Adıgüzel, 2016: 2).

Dünya üzerindeki tüm mal ve hizmetlerin dolaşımı uluslararası göç ile birlikte hız kazanmış ve ulusal sınırların eskiye nadiren etkilerinin daha da azaldığı görülmüştür (Çelik ve Arslan, 2018: 3). Böylelikle, dünya küresel bir pazar konumuna gelmiştir. Yaşanan uluslararası göç, küresel pazardaki ülkeler arasında da iş gücü, maddi özellik ve para gibi konuların yanı sıra; refah, demokrasi, güvenlik ile insan hakları gibi pek çok konuda meydana gelen eşitsizlikler ve dengesizlikler, küresel göç dalgasıyla devamlı olarak dengede tutulmaya çalışılmıştır (Akıncı vd., 2015: 55). *Göç dalgasını hızlandıran* iki ana etken bulunmaktadır.

- Bölgeler arasındaki farklı yaşam ve refah koşullarının olması ve bunların meydana getirmiş olduğu eşitsizlik,
- Devamlı gelişen iletişim teknolojilerinin de ön planda tutulma hali

Ayrıca, *uluslararası göç olgusunu meydana getiren bazı temel nedenler* ise;

- Siyasi,
- İstikrarsızlık,
- Baskıcı rejimler,
- İnsan hakları ihlali,
- Ülkeler arasındaki savaşlar,

- Ekonomik yetersizlikler,
- Can ve mal kayıpları yaşanmasıdır.

Görüldüğü üzere, yaşanan göç dalgasının altında farklı sebepler yatmaktadır. Bu sebepleri, insan yaşamındaki etkileri ve gittikleri ülkelere olan ekonomik etkileri olarak çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

2.1.1 Düzenli Göç ve Göçmenler

Uluslararası göçler, yasal ve yasal olmayan göçler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu bölümde uluslararası göç olgusunun düzenli (yasal göç) konusu ele alınacaktır.

Kişinin kendi ülkesinden başka bir ülkeye, yasalar çerçevesinde geçişine düzenli (yasal) göç denir. (Akıncı vd., 2015: 55). Buradan da anlaşılabildiği gibi düzenli göçün, yasal kanallar kullanılarak izin verilen ve gerçekleşen göç olduğu da söylenebilir. Yasal göç aynı zamanda, yabancı birinin vatandaşlığına sahip olmadığı, herhangi bir ülkenin kanunlarını ve koymuş olduğu izin ve kurallara uyarak girmesi ve orada yaşaması durumu olarak da ifade edilmektedir (Adıgüzel, 2016: 4).

2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK) ; uluslararası göç olgusunun temel bir düzene oturtulmasını sağlayan ve aynı zamanda göç hareketlerinde yasal düzenleme yapılarak çalışmalara daha da ağırlık verilen, objektif çerçevede değerlendirme olanağını da sağlamıştır (Resmi Gazete, 2013). Kanuna göre yasal göç kavramı; yabancı şahısların Türkiye'ye girişlerini, Türkiye'de kalış sürelerini ve aynı zamanda Türkiye'den çıkışlarını belirlemektir. Çıkarılmış olan bu kanun ile birlikte Türkiye'de uluslararası göç alanında büyük adımlar atılmış ve aynı zamanda meydana gelen göç hareketliliği yasal yani düzenli bir hal almıştır (Akis, 2014: 43). Bir ülkeden farklı bir ülkeye göç edebilmek için kişinin sadece almış olduğu karar yeterli değildir. Aynı zamanda bazı şartların da yerine getirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Fakat her ülkenin koymuş olduğu kurallar aynı olmayıp, ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir. Bu sebepten ötürü, göç kavramı her ülkede farklı şekilde ele alınmaktadır (Adıgüzel, 2016: 5).

Göç; evlenme yoluyla, iş amacıyla veya eğitim-öğretim için kısa vadeli olarak izin ile bir ülkeden başka bir ülkeye gidenleri kapsamalarının yanında, göç olgusunun

kısa süreliğine gelip uzun vadede kalmayı amaçlayan kişileri de içerdiğini söylemek mümkündür. Ek olarak kavram, uluslararası düzeyde istenebilen ve ekonomiye katkısı olacağı düşüncesiyle de desteklenebilmektedir. Çünkü göç edilen bölgelerde veya ülkelerde, göçmenlerin olumlu taraflarının, uluslararası düzenli göç olgusunu ön plana çıkarttığı da söylenebilir. Ülkemize giriş yapan yabancıların her türlü kara ve hava aracılığıyla Türk yetkili makamlarından alınan izinler ve vizeler, yasal göç çerçevesinde uyulması gerekli kural ve kanuni yollardır (Akıncı vd., 2015: 57). Aksi bir durumun yaşanılması ise düzensiz göçü meydana getirmektedir. Yasal göçte kişiler için gitmek istenilen ülkeye olan talep ve gidilecek ülkenin izni ile gerçekleşmesinin yanı sıra nüfus ile iş gücü gibi ihtiyaçlar da ülkelerin talepleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla her ülkenin koymuş olduğu prosedür ve şartları yerine getirmek esastır. Örneğin; Almanya'ya 1960'lı yıllarında hukuki ve yasal zeminlerle gerçekleşen iş gücü hareketliliği yasal göç olarak gerçekleşmiştir (Akis, 2014: 43).

Tarihsel süreç bakımından yasal göç kavramı oldukça eskiye dayanan bir kavramdır. Ülkeler, oluşan göç hareketlerini öncelikle yasal bir zeminde ele almaktadır. Özellikle Orta Doğu'da yaşanan iç karışıklıklar; bu yasal zeminlerin hız kazanmasında önemli rol oynamıştır. Bir bölgede/bölgeye yerleşme anlamına eşdeğer olan ikamet kavramı, düzenli göç olgusunun en önemli ana bölümünü oluşturmaktadır (Akis, 2014: 45). Ülkeler, düzenli göç konusunda özellikle ikamet ve vize işlemlerine ağırlık vermektedir. Türkiye de son yıllarda maruz kaldığı göç hareketlerinden dolayı vize ve ikamet işlemlerine (hukuki açıdan) ağırlık vermiştir. Bunu temel sebebi ise T.C vatandaşı olmayan bireylerin, ülke sınırları içerisinde kaldığı süre boyunca, hak ve yükümlülüklerinin yasal olarak devlet tarafından korunmasıdır.

Dolayısıyla yasal olarak göçmenler kaldıkları bölgede her türlü haklardan faydalanma hakkına sahip olmuştur. Bu yüzden, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile gerekli hassasiyet gösterilip kanuni bir zemin hazırlanmıştır. Ülkemizde kalan yabancıların Türkiye'de ikamet edebilmeleri için de bazı şartları yerine getirmeleri gerekmektedir (Akıncı vd., 2015: 58).

Bu şartlar;

- Belge almak için talepte bulunulması,
- Gerekli evraklara/evraklarla başvurusu,

- Talep ettiği ikamet izni konusundaki şartları taşıması.

Ülkemizin göçe yönelik politikalarının en önemli noktası, ülkeye gelen göç hareketliliği karşısında niteliğinin belirlenmiş olmasıdır. Dolayısıyla ülkemize gelen düzensiz göçün kontrol altına alınabilmesi ve bunun önüne geçilmesi için öncelikle düzenli göç ile ilgili yapılan yasal düzenlemelerin planlı ve düzenli bir şekilde titizlikle yürütülmesi gerekmektedir. Bu yüzden konuyla ilgili çeşitli çalışmalar hala devam etmektedir (Akis, 2014: 46).

2.1.2 Düzensiz Göç ve Göçmenler

Uluslararası göç olgusunun bir diğer kavramı ise düzensiz yani yasa dışı göç kavramıdır. 6458 sayılı kanunda, düzenli göç tanımı yer aldığı gibi düzensiz göç kavramı da belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2013). Yabancıların yasa dışı şekilde Türkiye'ye gelişleri ve kalışları ile Türkiye'de izinsiz şartlarda çalışmaları ve aynı zamanda Türkiye'den çıkışlarına düzensiz göç denilmektedir (Atasü, 2016: 8). Kısaca yasadışı göç; *göçmenin bulunmuş olduğu ülkeyi terk etmesini müteakip, yasal olmayan şekilde başka bir ülkeye girmesi veya yasal şekilde girmesine rağmen süresinin bitiminde girdiği ülkeyi terk etmemesi ve o ülkede yaşamaya yahut çalışmaya devam etmesi sonucundaki olumsuz durum* olarak tanımlanmaktadır (Adıgüzel, 2016: 16; Erder, 2010: 1).

Kaçak göçmen ve mülteciler buradaki en önemli konudur. Dolayısıyla bu durum, ülkelerin düzenleyici kurallarının dışında gerçekleşen bir hareketlilik olup gerekli izinlere veya belgelere sahip olunmadan farklı ülkelere giriş yaparak o ülkede kalmaya devam edilmesi ve gerekli şartlara uyulmamasıdır. Yasadışı şekilde ülkede kalmalarına kanunen izin verilmeyen göçmenler, üçüncü bir ülkeye gitmeleri gerektiğinde Türkiye'yi kullanarak gerekli belge ve iznin dışında ülkede kalıp ya da çalışan kişileri de ifade eden düzensiz göç kavramının birden fazla tanımının olduğu görülmektedir (Akıncı vd., 2015: 58; Atasü, 2016: 8). Stratejilerde elde edilen başarı ile bu göçmenlerin izin alıp-almamasının, çok sayıda sığınmacının ya da geçici koruma statüsünde olanlarla beraber çalışmasına rağmen çalışma iznine sahip olmayan çok sayıda göçmenin söz konusu olduğu tespit edilmiştir (Akis, 2014: 47).

Dünya Göç Örgütü (DGO), yasa dışı olan göçleri *düzensiz göç* olarak ifade ederken, uluslararası alanda ise bu göçlerin *yasa dışı göç* olduğunu ifade etmiştir.

Fakat ilerleyen zamanda uluslararası alanda yasa dışı olan göç kavramı, düzensiz göç olarak kullanılmaya başlanmıştır (Akıncı vd., 2015: 59). Çünkü düzensiz göç ve yasa dışı göç kavramı aynı anlama gelmiş olsa bile insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı konusunda farklılık göstermiş ancak yasa dışı göç olgusu daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla geniş bir çerçevede değerlendirilen düzensiz göç kavramı, yasal göçten farklı olarak; *kaynak*, *hedef* ve *transit* ilkeler bakımından ayrı olarak değerlendirmeye alınmıştır (Adıgüzel, 2016: 11).

Bu yüzden, hedef ülkeler açısından; yasa dışı yollarla ülkeye gelen, süresi bittiği halde ülkeyi terk etmeyen, yasal süre kuralına uymayan, olduğu ülkeden çıkmayan ve bulunduğu ülkeyi terk etmeyen göçmenleri kapsarken, kaynak ülkeler açısından ise ülkesini terk eden, ülke sınırlarını geçen, gerekli prosedür ve şartlara uymayan göçmenleri kapsamıştır. Transit ülkeler açısından bakıldığında ise biraz daha farklı bir bakış açısıyla değerlendirme yapıp kaynak ülkeden hedef ülkeye gitmek maksadıyla yasal veya yasal olmayan yollardan ülkeye giriş yapılması ve o ülkenin geçiş ülkesi şeklinde kullanıp bilahare sınırlarının terk edilmesidir (Atasü, 2016: 10).

Düzensiz göçler, gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere oranla daha yaygındır. Türkiye'ye baktığımızda ise düzensiz göç olgusuyla 1990'lı yıllarda karşılaşıldığı ve giderek arttığı görülmüştür. Küreselleşme ile beraber gittikçe artan düzensiz göç olgusunun net sayısı bilinmeyip, göçteki küresel sayı ve eğilimler hakkında da kısıtlı kaynaklar bulunmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin sınır ötesi insan hareketliliğinin gittikçe çoğalması ve hükümetler tarafından kontrol edilmeyip gözetilememesi, düzensiz göç olgusunun daha da artmasına sebebiyet vermiştir.

Çok çeşitli bir olguya sahip olan düzensiz göç; aynı zamanda yasal yollarla ülke sınırına girip ve vize süresinin geçtiği halde yaşamaya devam etmesi, yasal ya da yasadışı şekilde olmak üzere kaçak yahut zorla çalıştırılan göçmenleri ve insan ticareti yapanları da kapsamaktadır (Akıncı vd., 2015: 60).

Günümüze baktığımızda ise bu göçlerin en büyük nedeninin, ülkeler arasındaki iç savaşların artması ve aynı zamanda siyasi baskıların neden olduğu çatışma ortamlarının gittikçe çoğalmasıdır. Öncesinde de belirttiğimiz gibi çok farklı boyutlar içeren düzensiz göç olgusunun, uluslararası göç kapsamında değerlendirilmesi durumunda, gönüllü ve zorunlu göç olarak gerçekleşen bir kavram olarak

görülmektedir (Atasü, 2016: 12). Yasa dışı göç konusundan en önemli nokta ise vize süresinin dolmasına rağmen ülkeyi terk etmeyip, özellikle kadınlar için kötü işlere yönlendirilme ve ticari anlamda kullanılmaya başlanması olayıdır. Belki de yasa dışı göç kavramının en olumsuz ve kötü sonuçlarından birisinin bu olduğu söylenebilir (Akis, 2014: 49).

Ülkeler için hem sosyal hem de siyasi bakımdan korku yaratan göçmen ve yabancılar, devletlerin iç ve dış politikalarına da etki etmiştir. Günümüzde ise göç kavramı, tüm ülkede yeniden düzenlenmesi gereken bir boyuta gelmiş olup aynı zamanda göçmen karşıtı uygulamaların daha da arttığı görülmüştür (Akis, 2014: 49). Yoksulluk ve istikrarsızlık gibi nedenlerden kaynaklanan düzensiz göç kavramını ülkeler tek başlarına çözemeyeceğinden dolayı uluslararası alanlarda dayanışma ve toplumun sorumluluk içinde beraber hareket etmesi hedeflenmiştir. Türkiye ise düzensiz göç meselesi konusunda eskiye göre daha çok sorunların tespiti açısından olmak üzere çok sayıda faaliyet ve çalışmalarda etkin rol oynayıp, ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalarını daha da hızlandırmıştır. Düzensiz göç konusunda Türkiye'nin çalışmalar yürüttüğü kurum ve kuruluşlar;

- Emniyet Genel Müdürlüğü,
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu,
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,
- Afet ve Acil Durum Yönetimidir (Atasü, 2016: 15).

Günümüze baktığımızda, yasadışı göç kavramının beraberinde yasa dışı göçmen kavramını da getirdiği görülmüştür. Nitekim düzensiz göç, hem çeşitli hem de karmaşık bir olgu olmuştur. Ek olarak düzensiz göçün odak noktası düzensiz giriş ve çıkışlara dayanmaktadır. Ulus devlet anlayışında bir engel olan yasadışı göç olgusu, yabancının yakalanıp yargılanması, suçlu bulunması, tutuklanması ve son olarak sınır dışı edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Yasadışı göçün olumlu özelliklerinden çok olumsuz özellikleri ön plana çıkmaktadır. Değişen demografik yapı egemenliği tehdit ettiğinden önemli olumsuzluklardandır. Özellikle ülkemizi bir yandan transit ülke olarak kullanıp diğer yandan da illegal yollarla işçi getirip çalıştırmak ve hedef ülke olarak kullanılması da ülkemiz açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Akıncı vd., 2015: 62). Zorunlu ya da gönüllü olarak çalıştırılan düzensiz göçmenlerin durumunun siyasi ve iç savaşlar nedeniyle gerçekleştiğine önceki bölümümüzde

değınmiştık. Özellikle son yıllarda Suriye menşekli göçün iç savaş ve çatışmalardan kaynaklı olarak ÷lkemize sığınma amaçlı olarak gelindiğı ve eskiye oranla azalma olsa dahi halen gelmeye devam ettikleri gör÷lmektedir (Akis, 2014: 49).

Bu bağlamda, yasa dışı olarak göç eden kişilerin ağırlıklı olarak; sefalet, siyasi baskılar, ekonomik kriz, açlık ve yoksulluk gibi şartlardan dolayı ÷lkesinden kaçan kişiler olduğı söylenebilecektir. İş gücü piyasalarına baktığımızda ise düzensiz göçmenlerin, herhangi bir resmi güvence altında olmadan çalıştığı, bunun da ekseriyetle işçi-işveren arasında gerçekleşen sözlü anlaşma ile işçi olarak ve iş hayatında kayıtsız iş gücü olarak yer aldıkları gör÷lür. Dolayısıyla; adalet, güvenilir çalışma koşulları, eşitlik, asgari ücret gibi haklardan yararlanmayıp her türlü sömürüye maruz kalabildikleri de söylenebilir. ÷lkemizde gerçekleşen düzensiz göç ve bu insani hareketliliğın ise;

- Çalışmak için gelenlerin ÷lkede kalma sürelerindeki kısalık ve aynı zamanda düzensizliğın olması,
- Genel olarak illegal yollardan gelinmesi,
- Türkiye'ye turist vizesi ile girişler yapılarak geri dön÷lmemesi (Akis, 2014: 49).

gibi durumlardan kaynaklandığı varsayılmaktadır.

Türkiye'de gerçekleşen düzensiz göç hareketliliğini ortaya koyan beş temel faktör bulunmaktadır. Bu önemli faktörler;

- ÷lkesinde yaşanan siyasi baskı ve sorunlar,
- Çatışmalar ve bu kişilerin ÷lkelerinden daha uzak, daha güvenli ve daha rahat bir hayat standarttı arayışı,
- Türkiye'nin coğrafi konumunun transit göçmenler için batı ÷lkelerine geçiş yapmak ve geçiş gerçekleşene kadar bekleme durumu için de cazip gör÷lmesi,
- Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenlerin, uygulanan sıkı güvenlik önlemlerinden dolayı geçememeleri üzerine Türkiye'ye yönelmeleri,
- Türkiye'nin komşu ÷lkelerine göre daha iyi ekonomik koşullara sahip olduğı düşüncesine sahip olmaları, şeklinde belirtilebilecektir (Akıncı vd., 2015: 65).

Kişinin gerek tercihi gerekse yöntemlerine göre hareket etmesinin de yasa dışı göçün gerçekleşmesinde etkili olduğu görülmüştür. Bunları sıralayacak olursak;

- Sınırlara illegal giriş yapmak yahut sınırlardan illegal çıkış yapmak,
- Tahrif edilmiş veya sahte belgeler ile sınır kapılarından giriş-çıkış yapmak,
- Yasal ve kurallara uygun bir şekilde giriş yapıp daha sonrasında vize muafiyetinin süresinin bitiminde ve yetkili makamların vermiş olduğu oturum izninin bitmesiyle çıkış yapmayarak ülkede izinsiz ikamet etmeye devam etmek (Adıgüzel, 2016: 20),

Görüldüğü üzere göç hareketliliği, beraberinde gerek yasal gerekse yasa dışı birçok farklı durum ve zorlu süreçlerle geçmektedir. Göçmenleri harekete geçirip yerlerinden ayrılmasına sebep olan ve yasa dışı göçe etken faktörler:

- Salgın hastalıklar,
- Savaşlar,
- Siyasi otorite baskıları,
- Yoksulluk,
- Bölgesel kültürel farklılıklar,
- Sosyal problemler,
- Açlık-kıtlık sorunu (Adıgüzel, 2016: 20),

Yasa dışı göçe çeken etken faktörler:

- Ülkelerin göçmen kontenjanlarının cazipliği,
- Sağlık imkânlarının daha iyi olması,
- Adalet ve eğitim yapısındaki cezbedici gelişmişlik seviyesi,
- Kişisel hak ve özgürlüklerin geniş olması/görülmesi,
- Kişi başına düşen gelirin yüksek olması,
- Göçmenlere ait cezalandırılmama ve affedilme düşüncesi ve uluslararası hukukun da göçmenlere/sığınmacılara tanıdığı imtiyazlar olarak değerlendirilebilir (Adıgüzel, 2016: 20).

Yukarıda belirttiğimiz özelliklere baktığımızda, genel olarak yasa dışı göçün; bir neden olduğu, diğer yandan da bir sonuç doğurduğu görülmektedir. Fakat yasa dışı göçe yönelten en önemli faktörün ekonomik temelde yaşam kaygısı olduğunu da belirtmek gerekir. Çünkü göç hareketliliğinin en önemli nedeni genellikle işsizlik olup kişinin daha iyi bir yaşam bulma umutlarının olması ve dolayısıyla kişinin bunu gerçekleştirmek için de ülkesinden ayrılmayı göze almak olarak özetlenebilecektir. (Adıgüzel, 2016: 20).

Ülkemizde özellikle, DEAŞ'ın Suriye'deki işgal ettiği yerlerin artmasıyla 2014 yılında göç artışı görülmüş olup 2015 yılındaki ciddi artışların neredeyse 2019'a kadar yoğun bir şekilde devam ettiği görülmüştür. Bununla birlikte göçlerin, 2020 yılından itibaren ise azalan bir seyir izleyerek devam ettiğini de söylemek mümkündür. Türkiye; bu konuyla alakalı olarak özellikle uzun vadeli çalışmalar yürütmüş, düzenlemeler yapmış olup ayrıca süreklileştirdiği çalışmaların yanı sıra faaliyetlerde bulunmuş ve arayışlarını da sürdürmüştür (Akıncı vd., 2015: 65).

2.1.3 Mülteci (Sığınma) Göçleri

20. yy'den itibaren etkisini çok hızlı bir şekilde hissettiren sığınmacı ya da sığınma hareketliliği dediğimiz kavram çok eski zamanlara dayanan bir olgudur. Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanan göç hareketliliği, Türkiye'nin de her zaman gündeminde yer almış ve ülkemizi yakından ilgilendiren bir konu haline gelmiştir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 4). Bulunduğu ülkede; otorite baskısı, rejimden kaynaklı politik çatışma ve anlaşmazlık durumlarının yaşanması sebebiyle can güvenlikleri tehdit altında olan kişilerin ve/veya bu doğrultuda kişi veya grupların tehdidine maruz kalınması üzerine daha güvenli bir ülkede yaşama istekleri ve dolayısıyla bu amaçla farklı ülkelere gerçekleştirmiş oldukları göç hareketliliğine *mülteci göçü* denir (Akis, 2014: 52).

Dolayısıyla gerçekleşen göç hareketliliği, uluslararası boyutta ülkeleri çeşitli faaliyet düzenleme ve çalışmalara sürüklemiş, bu çerçevede sığınmacı veya mülteci kavramına ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Son dönemlerde önemli bir konu haline gelen uluslararası alandaki sığınmacı sorunu tüm devletlerin üzerinde önemle durduğu ve tartıştığı bir mesele olmuştur (Coşkun ve Emin, 2018: 25). Özellikle Türkiye yaşamış olduğu nüfus hareketliliğinin fazlalığından dolayı odak nokta haline

gelmiştir. Hem insani faktör hem de uluslararası hukuktan kaynaklı olduğu için hükümetler mültecileri kabul etmiş ancak bunu yaparken, bazen hukuka aykırı davranarak savunma politikaları çalışmalarını da yürütmüştür (Atasü, 2016: 18).

Özellikle 1920'li yıllarda gelişim gösteren mülteci hukuku iki ve daha fazla devletin Milletler Cemiyeti çerçevesinde taraflılığını üstlenmiş olduğu sığınmacıların hukuki statüsünü tanımlamak amacıyla sözleşmeler yapmıştır. Bu sözleşmelerden biri 1951 yılında mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme¹ hukuku çalışmasını örnek gösterebiliriz. Bu sözleşme ile birlikte sığınmacıların tanımına ilişkin olarak tarih ve coğrafi yer sınırlandırılması da getirilmiştir (Atasü, 2016: 18).

Bu sınırlandırma 1 Ocak 1951'den öncesi ile sınırlanan ve sadece Avrupa sınırı kapsamında değerlendirilmiştir. Fakat alınan bu karar Türkiye yönünden yeterli görülmeyip, 1967 yılında mültecilerin kanuni statüsüne dair başka bir protokol imzalanmıştır. İmzalanan bu protokol, tarih sınırlandırmasını kaldırmış ve sığınmacılara ilişkin yapılan ilk düzenleme sözleşmesi ise mültecilerin hukuki statüsüne dair 1951 Cenevre Sözleşmesi olmuştur. Ancak bu sözleşme içerik bakımından yetersiz görülüp başka bir düzenlemeye gidilerek 1967 Protokolü ile farklı hukuki stratejilere gidilerek mülteci-sığınmacı tanımı ve konu alanından yeni düzenlemeler de yapılmıştır (Akıncı vd., 2015: 65).

Görüldüğü üzere sığınmacılar ile ilgili yapılan düzenlemelerde 1967 Protokolü, 1951 Sözleşmesi'ndeki tarih sınırlamasını ortadan kaldırmıştır. Mültecilerle ilgili yapılan düzenlemelerin yanı sıra bir de sığınmacı kavramından bahsedecek olursak; *“Avrupa dışında herhangi bir ülkeden gelen, kendisine geçici olarak koruma sağlanan ve mültecilik statüsü incelenene kadar geçen süre içerisinde başka bir ülkeye sığınan yabancıları”* ifade etmektedir (Akis, 2014: 56). Ayrıca 1951 Sözleşmesi göç eden sığınmacı veya göçmen statüsünde yer alan kişilere uluslararası koruma statüsü

¹ Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı kararıyla kabul edilip, 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanıp, 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme sadece 1 Ocak 1951'den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan şahısları kapsamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. Erişim: <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>

taşımalarını sağlamış ve aynı zamanda göç etmelerini engellemeye yönelik olarak da çalışmaları taşıyan bir sözleşmedir (Akis, 2014: 56).

Mülteci konumundaki bir kişinin kaçış nedenleri; vücut bütünlüğüne yönelik tehdit, özgürlük isteği, ülke içindeki karışıklıklar, savaş, doğal felaketlerden ve açlıktan kurtulma şeklindeki farklı nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Öncelikle kişinin mülteci statüsü kazanabilmesi için ülkesi dışında kalması gerekir (Coşkun ve Emin, 2018: 25). Fakat koruma isteğinde bulunmak amacıyla bir ülkeden başka ülkeye göç eden ve o devlete sığınan kişi için bu durum aynıdır. Uluslararası göç kitlesel ya da bireysel entegre olarak sıralanmıştır. Birey olarak göç edenler; finansal, fiziksel ve aynı zamanda kişisel sermayesini, göç etmiş olduğu devlete taşıyıp ve orada hayatını idare ederek yaşamıştır. Kitlesel olarak gözlemlenen mülteci ise göçe katılanların çoğu durumda istem dışı, planlanmadan ya da zorla göç etmek zorunda bırakıldıkları kabul edilmektedir. Mülteci hakları özellikle uluslararası sözleşmelerde yer almıştır (Akis, 2014: 58). Bu haklar;

- Din ile inanç özgürlüğü hakkı,
 - Çalışma hakkı,
 - Seyahat ve ikamet etme hakkı,
 - Geri gönderilmeme hakkı,
- şeklinde yer almaktadır.

2.1.4 Uluslararası Emek Göçleri

Bu göç aynı zamanda işçi göçü olarak da bilinmekle beraber, kişilerin istihdam edilmek saikıyla kendi ülkelerinden ayrılıp başka bir devlete gitmeleri olarak tanımlanır. Göç hareketlerinin ana noktası, yaşamını idame ettirme arayışından dolayı emek göçüdür. Dolayısıyla yaşanan küresel ekonomi nedeniyle eşitsizliklerin ortaya çıkmasıyla, emek arzı ve talebi hem ulusal hem de uluslararası alanlarda ortaya çıkmıştır. Emek, sömürgecilik faaliyetlerinin yaşandığı dönemlerden beri üretim açısından en dinamik ve önemli konulardan biri olmuştur. (Adıgüzel, 2016: 26).

Afrikalıların, Batı Hindistan'a 1950'li yıllardaki tütün ve şeker gibi ürünlerin üretim bandında çalıştırılmak için köle tacirleri tarafından gönderilmesi, göçmen işçilere dair eski ve ilk örneklerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu durumdan sonra

sömürgeci güçler devamlı olarak birçok köleyi kıtalar arasında göç ettirmişlerdir. Emek göçünün yarısından fazlasının, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde görüldüğünü söyleyebiliriz. Ekonomik büyüme hızını etkileyen ve önemli bir faktör olan uluslararası emek göçü türü hem iç hem dış ekonomik nedenlerden kaynaklanmıştır (Akıncı vd., 2015: 66; Akis, 2014: 59).

Bu sebepler;

- Ülkeler arasında yaşanan işgücü karşılığı ücretlerdeki farklılıklar,
- Yoksul ve zengin ülkeler arasındaki farkların artması,
- Küreselleşme,
- Nüfustur.

Yaşanılan iş göçü ne yazık ki bazı ülkelerde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Bu sonuçlar;

- İşsizliğin azaltılması,
- İhraç edilen iş gücü,
- Ülkeye dışarıdan para girişinin teminine yol açması,
- Uzmanlaşmış iş gücünün azalması,
- Ülkedeki teknolojilerden kaynaklı potansiyellerin yavaşlaması,
- Kültür ve bilimsel seviyenin gerileyip düşmesine neden olunması şeklinde sıralamak mümkündür.

Emek göçü sosyal, ekonomik ve siyasi sebeplerden dolayı iş gücü faktörünün gerek iç göç gerekse dış güç aracılığı ile yer değiştirmesi olarak da söyleyebiliriz. Göçmen grupların iş gücü piyasalarına girmesiyle özellikle toplumsal entegrasyonunu sağlamış ve aynı zamanda bu göçmen gruplarının düşük ücret düzeylerine veya dil ve kültür farklılıklarına sahip olmalarına rağmen iş gücü piyasasına girmeleri halinde çeşitli zorluklar yaşamışlardır (Akis, 2014: 66). Özellikle sanayi toplumunun güvencesiz ve ucuz iş gücü talebi artmış alıcı ülkeler ise göç politikalarını giderek genişletmiştir. Bundan dolayı sanayiden hizmet toplumuna doğru geçiş sağlanmış, göçmen iş gücüne talep de azalma yaşanmıştır (Akıncı vd., 2015: 67).

2.2 Türkiye'ye Yönelik Gerçekleşen Uluslararası Göçün Tarihsel Perspektifi

Kitlesel göç hareketliliği, dünyanın farklı alanlarında gerçekleşmiş aynı zamanda yeni makamların oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla bu durum bazen tarihsel bakımından zorluğa neden olup bazen de ülkelerin ekonomilerini etkileyerek yeni boyutlara ulaşmıştır (Bozbeyoğlu, 2015: 62). Başta hükümet yapıcılar ve ülkelerin yetkilileri göç kavramını yakından izleyip, gereken bütün önlemleri alıp ve aynı zamanda tüm yönetim alanlarının oluşturulması için gerekli çalışmalar ve faaliyetler yürütmelidir. Bundan dolayı göç yönetimi kavramına değindiğimizde, göç hareketlerinin hükümetler aracılığıyla kontrol edilmesi anlamını taşıdığını görmekteyiz. Yani dikkat edilmesi gereken konu, göç alan ve göç veren devletler için düzenli ve özenli bir çalışmanın gerekliliğidir (Aydın, 2015: 24).

Bu yüzden her iki ülke (göç eden-göç alan) içinde özellikle kontrol mekanizmaları ayarlanmış olması oldukça önem taşımaktadır. Her birey için kontrol mekanizması, göç statüsündeki kişilerin göç etmiş ülkeye girişinden başlayarak ve ülkede kaldığı müddet boyunca devam edilmesidir. Göç hareketliliği konusunu bir de modern dünyadaki süreci bakımından değerlendirmeye aldığımızda; toplamda yaşanan gelişmelerin dört döneme ayrıldığını görmekteyiz (Adıgüzel, 2016: 48). Bu dönemleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

Birinci dönem:

Ticari dönem olan bu dönemi incelediğimizde, özellikle sömürgecilik faaliyetlerinin hâkim olduğu 1500-1900 yılları arasında geçen dönemi kapsamaktadır (Bozbeyoğlu, 2015: 63). Dolayısıyla bu dönem içerisinde ticari ilişkilerin hız kazandığı ve ticareti etkileyen bir döneme işaret ettiğini bizlere göstermektedir. Ekonomik büyümenin hız kazandığı bu dönemde Afrikalı göçmenlerin köle ticaretinde önemli bir paya sahip olduğunu da söyleyebiliriz (Aydın, 2015: 25).

İkinci dönem:

Özellikle 19. yüzyılın başlarında faaliyet gösteren ve büyüyen ekonomi ile gerçekleşen bir sanayileşme dönemidir. Kapitalizmin yenedünya düzeyindeki etkisi bu dönem içerisinde gündeme gelmiştir. Aynı zamanda sanayileşmenin gelişimi,

büyümesi ve yayılması ile beraber göç alan ve göç veren ülkeler de kendi arasında kategorilere ayrılmıştır (Aydın, 2015: 25).

Üçüncü dönem:

1800-1929 dönemlerini kapsayan bu dönem, ekonomik küreselleşmenin yaşandığı dönem olarak bilinmektedir (Aydın, 2015: 25).

Dördüncü dönem:

Geçmişle adeta farklılık gösteren bu dönem 1960'ların ortalarında oluşmuştur. Avrupa artık göç yerine küreselleşme olgusunu yaşamıştır. Dolayısıyla küresel göç olgusunun yaygınlaşması da beraberinde sınır ötesi hareketlilikler başlatmıştır (Aydın, 2015: 25-26).

2.2.1 1923- 1950 Yılları Arası Göç Tarihi

“Cumhuriyet Dönemi” olarak da belirtilen bu dönem, ulus ve devlet inşasının da temellerinin atılmasını sağlamıştır. Bu dönem içerisinde özellikle mübadele göçleri yaşanmış olup iki kategori önemli hale gelmiştir. İlk kategori; Müslüman olmayanların yurt dışına göçü olurken, ikinci önemli kategori ise önceki dönemlerde Osmanlı topraklarında kalan Müslüman ve Türk nüfusunun Türkiye’ye göç etmesidir (İnliceliler, 2019: 14). Özellikle Balkan ülkeleri olan Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'dan Türkiye’ye yoğun göç hareketliliği yaşanmıştır. Bundan dolayı yaşanan hareketlilik beraberinde ülkenin nüfus yapısındaki homojenlik değişikliğini de beraberinde getirmiştir (Bozbeyoğlu, 2015: 67).

30 Ocak 1923 tarihinde Türk ve Yunan halklarının mübadelesine ilişkin imzalanan ve Türk-Yunan Mübadele Sözleşmesi olarak bilinen protokol/sözleşme² imzalanmıştır. Türkiye göç hareketlerine baktığımızda ise Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Kuzey Irak, Almanya ve daha birçok ülke gerek savaştan gerekse ülke

² Sözleşmenin 1. Maddesi uyarınca; Türkiye’de bulunan Ortodoks Rumlarla, Yunanistan’da bulunan Müslüman Yunan uyrukları, 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu göçe tabi tutulacaklar ve göç edenler Türk ve Yunan makamlarının izni olmadıkça geldikleri ülkelere yerleşmek amacıyla geri dönemeyeceklerdi. Bu sözleşme uyarınca, yaklaşık olarak 350.000 Müslüman Türk ve 200.000 Hristiyan Rum zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır (Bozoğlu, 2014: 19).

içerisinde meydana gelen iş karışıklıklar nedeniyle Türkiye'ye göç etmişlerdir. Körfez Savaşı, Kosova, 1999 yılında meydana gelen iş karışıklıklar göç nedenleri olarak örnek verilebilir (İnliceliler, 2019: 14). Ülkemize son olarak, Suriye'ye Arap Bahar'ının yansımalarından dolayı çıkan karışıklıklar neticesinde 3,5 milyon civarında Suriyeli göçmenin geldiği belirtilmiştir. Konuya baktığımızda, yaşanan göçlerin sonucunda ülkelerde birçok değişikliği de beraberinde getirdiğini söyleyebiliriz. Türkiye'de 2510 sayılı İskan Kanunu'nun çıkarılmasıyla yeni düzenlemelerin yasal zemine oturtulması sağlanmıştır. (Adıgüzel, 2016: 52-53). Özellikle göçmenlerde bu kanun ile aranan temel özellik; Türk kültürü olmasıdır. Bunun yanında Türkiye sınırları içinde yaşayan göçmenleri Türkleştirme politikası yolundaki çalışmalar da yürütülmüştür (Bozbeyoğlu, 2015: 70). Aynı zamanda Türkiye hem sosyal hem de ekonomik alanlarda kalkınma sağlamak amacıyla dış ülkelere karşı sorunlarla başa çıkmak için bu göçlerden faydalanıp, nüfus artırıcı politikalar izlemiştir.

2.2.2 1950- 1980 Yılları Arası Göç Tarihi

Bu bölümümüzde 1950-1980 yılları arasında yaşanan göç tarihini ele alacağız. Türk ve Müslüman nüfusunun türdeşliği biçiminde ortaya çıkan bu göç, özellikle kırsal ve kent göçleri ile yaygınlaşma göstermiş ve kentleşme oranlarında ciddi artışlar meydana getirmiştir. Bu dönem içerisinde Türkiye vatandaşlarının büyük oranı, yer değiştirme hareketlerinden dolayı azalma yaşadığı dönem olarak da bilinmektedir (Aydın, 2015: 30).

Ayrıca 1970'li yıllardan sonraki dönemde ise farklılıklar yaşanmış, kırsal nüfusu yerini kent nüfusuna bırakmıştır. Bu yüzden bu dönemde kentlere doğru hareketlilik oldukça yoğunluk göstermiş aynı zamanda iş gücü ihtiyacı olan ülkeler Türkiye'den işçi gücü ithalatında bulunmuştur. Özellikle Almanya'nın gelişen sanayisi ile birlikte büyük bir hız kazanmış ve Türkiye'den iş gücü açığını karşılamak için yoğun bir ithalat gerçekleşmiştir. (Bozbeyoğlu, 2015: 72).

Türkiye 1960'lı yıllarda pazar merkezlerinden biri haline gelmiş ve dünya tarihinde yaşanan ilk hareketliliklerden biri konumunda olmuştur. Ayrıca Müslüman olmayanların da Türkiye'den göç etmesi, bu dönem içerisinde en önemli olaylar olarak gündem olmuştur. Çalışma veya eğitim amaçlı yurt dışına göç hareketliliğinin gerçekleşmesi ile bu dönem içerisinde Türkiye, kitlesel göç veren devlet konumuna

gelmiştir. Avrupa ülkelerinin iş gücü gereksinimini diğer ülkelerde talep etmesiyle iç göç olayından dış göç olgusuna geçen Türkiye, oldukça ciddi nüfus kaybına uğramıştır. Fakat dönem içerisinde hem göç alıp hem göç veren Türkiye'ye en büyük göç Bulgaristan tarafından gerçekleşmiştir (Bucaklıoğlu, 2019: 24). Türk azınlığına yönelik göçe zorlama politikalarını yürüten Bulgaristan hükümeti, iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye göçmen yerleştirmiştir. Türkiye, 1950 yılında yürürlüğe koyulan Pasaport Kanunu sayesinde uluslararası göç konusunda çeşitli düzenlemelere başvurmuş ve aynı zamanda mültecilere yönelik Cenevre Sözleşmesi'ni yürürlüğe koymuştur. Nüfusu arttırıcı politika izleyen Türkiye, 1980 yılına kadar nüfus arttırmaya yönelik faaliyetlerini sürdürmüştür (Bozbeyoğlu, 2015: 73).

2.2.3 1980 ve Günümüz Göç Tarihi

Türkiye'nin içinde bulunduğu göç stratejisi ile küreselleşmenin de etkisiyle birlikte stratejisinde değişiklikler olmuştur. Dışarıdan göç hareketliliği dalgası ile karşılaşan Türkiye; Irak, Suriye ve Afganistan'dan gelen göç dalgaları karşı karşıya kalmıştır. 2011 yılında sonra Suriye göçü en etkili göç dalgası olmuş, Türkiye adeta sınır ötesi göç hareketlerinin merkezi konumuna gelmiştir (Aydın, 2015: 38).

Yabancıların göç hareketliliğinin yoğun olarak yaşandığı bu dönemde, Türkiye en çok göç olan ülke olmuştur. Modern dünyada ise küreselleşmenin etkisiyle meydana gelen göç hareketliliğinde Türkiye göç veren devlet konumundan çıkarak, göç alan devlet durumuna gelmiştir. Ayrıca Türkiye'nin içinde bulunduğu uluslararası ve ulus devlet göç hareketliliği tarihsel bakımından sınırlandırılmış, bu dönemde yabancıların da göç edebildikleri Türkiye, göç alan devlet statüsüne gelerek güçlendiği bir dönem oluşmuştur (Bucaklıoğlu, 2019: 28). Bu dönemde yoğun göçle yüz yüze kalan iller;

- İstanbul
- İzmir
- Ankara
- Antalya
- Bursa'dır.

2.2.4 Uluslararası Göçün Nedenleri ve Etkileri

Çeşitlilik içeren bir kavram olan uluslararası göçün, çok boyutlu bir özellik taşıyıp, özellikle de az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde meydana geldiği değerlendirilmiştir. Yaşanılan göç dalgası, gelişmiş ülkelere göre daha hızlı yayılma göstermektedir. İşsizlik, yoksulluk ve açlık gibi nedenlerden dolayı gerçekleşen göç hareketliliği, özellikle gelişmiş ülkelerde işsizlik boyutuna olumsuz etki yapmaktadır (Çelik, 2019: 33). Göç veren ülkeler için bu durum olumlu görünmekle beraber göç alan ülke için çoğu zaman olumsuz etki yaratarak ülkenin yapısının değişmesine de neden olabilmektedir (Aydın, 2015: 35).

2.2.4.1 Siyasi Nedenler

Hiçbir göç sebepsiz olmamakla beraber, her zaman yaşanması muhtemel olan, bazen gönüllü bazen de zorunlu şartlar altında gerçekleşebilmektedir. Gitmiş oldukları ülkeye ya da bölgelerin dini farklılaşmalarının yaratmış olduğu ayrımcılıkla, rejim politikalarındaki değişiklik ve siyasi istikrarsızlık gibi nedenler, siyasi sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır (Bodur 2017: 199). Özellikle baskıcı rejimlerin yaşandığı bir ortamda göç kişiye göre bir kurtuluş yolu olarak görünmektedir. 2011 yılında gerçekleşen Arap Baharı Suriye göçünü gerçekleştiren siyasi kaynaklı bir göç örneğidir. Siyasi baskı altında daha fazla direnemeyen insanlar ne yazık ki ülkelerini terk ederek farklı bölgelere göç etmektedir (Bayraklı, 2007: 30).

2.2.4.2 Ekonomik nedenler

Türkiye'den dışa yönelik olarak gerçekleşen ve özellikle 1920'lerden sonra göç hareketlerinin temel noktasında ekonomik nedenler yer almaktadır. Kişilerin daha iyi iş bulması, daha refah ve daha iyi gelir elde edebilmek adına başvurmuş olduğu göç, ekonomik sebeplerle ilgili olduğunu göstermektedir (Bodur 2017: 201). Siyasi kaynaklı gerçekleşen göç kadar önemli bir yere sahip olan ekonomik neden, gerçekleşen göçler de bir o kadar önemli bir konuma sahiptir (Bayraklı, 2007: 36; Çelik, 2019: 43). Ekonomik nedenler olarak karşımıza çıkan faktörler;

- Yoksulluk,
- Düşük ücret alımı,

- Adaletsizlik,
- Ağır çalışma koşulları,
- Düşük yaşam kalitesi,
- İstihdam odaklarının yeterli olmayışı şeklindedir.

2.2.4.3 Diğer Nedenler

Siyasi ve ekonomi kaynaklı uluslararası göç hareketlerinin sebeplerinden ayrı olarak demografik değişimler, teknolojik ve doğal sebepler gibi çeşitli diğer etkenler de bulunmaktadır. Kişinin elinde olmayan olağanüstü sonuçlara sebebiyet veren doğal nedenler ve doğal afetler gibi sonuçlar göç hareketliliğini beraberinde getiren bir diğer nedendir (Bucaklıoğlu, 2019: 35). Aynı zamanda sel baskınları, iklim değişiklikleri, depremler, küresel ısınma vb. olumsuz etkileri bulunan olaylar göçü beraberinde getiren önemli gelişmeler içerisinde yer almıştır. Az gelişmiş ülkelere baktığımızda ise devamlı nüfus artışının olması dış göçün yapısını etkileyen başka bir neden olarak meydana gelmektedir. Bunun yanında, eğitim sisteminde yaşanan farklılıklar, teknoloji ve bilim politikaları gibi hizmet politikaları da göç olgusunda etkisini göstermektedir (Bayraklı, 2007: 38-39).

2.2.5 Dış Göçlerin Ülkenin Toplumsal ve Kültürel Yapısına Etkisi

Özellikle göçlerle beraber meydana gelen sosyal, kültürel ve ekonomik etkiler ülkenin başta ekonomisi olmak üzere demografik yapısına da etki etmektedir. Göçmenler göç ettiği yerlere aynı zamanda kendi yerleşim yerlerindeki sosyal-kültürel etkilerini de taşıyıp, buralarda kültürel etkileşim ve değişim oluşturmuştur. Çünkü göç farklılıkların da bir araya gelmesi, aynı zamanda coğrafi ve kültürel olarak birbirinden kopuk bireylerin etkileşmesi neticesinde iletişimini güçlendirerek bağlantı kurmasını sağlamaktadır (Aydınlı, 2017: 15).

Daha sonrasında kişilerin davranışı bakımından değişik fikir ve düşüncelerin yaygınlaşmasını ve kültürlerarası zenginliklerin çoğalmasını da meydana getirmektedir. Kendi kültürel değerlerini gitmiş oldukları bölge ve ülkelere taşıyan göçmenler aynı zamanda gitmiş oldukları bölge ve ülkelerin kültüründen de etkilenmektedir (Aydınlı, 2017: 15). Bu sebeple göç hareketliliği, aynı zamanda kültür alışverişi ve kültürel değişim ve etkileşimlerin yaşanmasına da olanak sağlar.

Ülkemize çok yoğun göç hareketi yapan Suriyeliler ile yerel halk arasında sağlık hizmetleri, eğitim ve diğer hizmetleri alma ile ilgili gerginlikler de yaşanmaktadır. Dolayısıyla halk ve Suriyeli mülteciler arasındaki sosyal kültürel farklılığın da ortaya çıkmasıyla beraber tartışma ve gerginlik daha da büyüme göstermiştir. Türkiye açısından baktığımızda asıl yapılması gereken çalışmanın, Suriyeli mülteciler için uyum, düzen ve toplumsal güvenliği sağlayacak bir güvenlik ortamının oluşmasının sağlanmasıdır (Bayraklı, 2007: 44).

2.2.5.1 Demografik Unsurlar

Göçmenler gitmiş olduğu ülkelerin hem toplumsal hem kültürel yapısını etkilemekle kalmayıp aynı zamanda demografik olarak da etkilemelere sebebiyet vermiştir. Türkiye mültecileri demografik bakımından ele alındığında; çocuk, genç çalışan ve yaşlı nüfus olmak üzere farklı değerlendirmelerde bulunulmuş ve göçmenlerin demografik olarak Türkiye üzerinde olan etkilerini açıklayan çeşitli çalışmalar belirtilmiştir (Bayraklı, 2007: 51). Türkiye nüfusu 2020 tarihinden itibaren vatandaşlık alan göçmen ve yabancılarla birlikte 06 Şubat 2023 tarihi itibarıyla toplam 85 milyon 279 bin 553 kişi olarak istatistiklere geçmiştir (TÜİK, 2023).

2.2.5.2 Dış Göçlerin Ekonomik Etkileri

Göçlerin, ülkelere toplumsal ve kültürel etkilerinin yanı sıra aynı zamanda ekonomik etkilerinin de olduğu bilinmektedir. Örneğin; mültecilerin kendi ülkesinden getirmiş olduğu sıcak paralar ekonomide hareket başlatarak, piyasayı canlandırmış ve satışları arttırarak mal ya da hizmet fiyatlarının da yükselmesine katkı sağlamıştır (Bodur 2017: 204; Altonji ve Card, 1991: 45). Diğer yandan, konut fiyatlarında artış yaşanmış, gelen mültecilerin kalmış olduğu evleri kiralamaları veya satın almaları durumunda ev fiyatlarının da artmasına yol açmıştır. Genel olarak baktığımızda, konut fiyatlarının veya kiraların yükselişe geçmesi ev sahiplerine olanak sağlayıp kârlı olurken, düşük gelirli aileler için yüksek bedelli olup dar gelirli aileler için yoğun maliyet yaratmıştır. Anlaşıldığı üzere ekonomik olarak göçün etkilerinde riskler ve fırsatlar iç içe yaşanmıştır (Aydınlı, 2017: 19).

Ekonomik sıkıntının açmış olduğu bir diğer etki ise günümüzde de yaşanan hayat pahalılığıdır. Talebin artması halinde fiyatlar genel seviyesinin üstüne yükselme

eğilimi göstermiş ana besin maddeleri de dâhil olarak ekonomik buhran meydana getirmiştir. Özellikle Suriyelilerin yoğun yaşadığı Hatay, Gaziantep ve Kilis gibi sınır illerde etkisini daha çok gösterip bu durumun enflasyon oranına yansımalarıyla da ekonomik krizlere etki etmiştir (Çakı, 2018: 48). Özellikle ekonomik alanda Suriyelilerin; sanayide, küçük çaplı işletmelerde, tarımda, ağır işlerde ve illegal yollarla ucuz iş güçlerinde çalıştırılmasıdır. Örneğin; Suriyeli bir kişinin tazminat ve sigorta gibi yasal olan haklardan yararlanmaması sömürgeciliğin aracı olarak kullanılmasına yol açmaktadır (Bodur 2017: 210).

Özellikle Suriyeli mültecilerin emek piyasasında düşük ücretli ortamlarda yasa dışı çalışmaya başlamaları, işveren bakımından kazanç sağlasa da işçiler arasında rekabet ve ucuz iş gücü ile çeşitli zorlaştırma ve istihdam sorunlarını meydana getirmiştir (Çakı, 2018: 48). Suriyeli mültecilerden dolayı özellikle ucuz iş gücü istihdamın yaşanması, orta ve daha aşağı yerel halk kesiminin ekonomik anlamda olumsuz etkilemiş ve ucuz iş gücü ile meydana gelen rekabet ortamıyla niteliksiz emek piyasasında ücretlerin düşmesine neden olmuştur. Meydana gelen bu olumsuz durum günümüzde de halen gündemdeki yerini korumaktadır (Bayraklı, 2007: 58).

2.2.5.3 İşsizliğe Etkisi

Göç olgusunun işsizliğe etkisine bakmadan önce işsizliğin ne olduğuna bakarsak, iş bulmak isteyip de çalışamayan kişilerin olması kavramına işsizlik denir (Aydınlı, 2017: 24). Aynı zamanda kişilerin; belirli bir miktar ücret karşılığında çalışma arzusunun olması yanında, çalışabileceği yeterliliğe de sahip olmaları da gerekmektedir. Bu durum karşısında insanlar, bireysel veya kitlesel olmak üzere şartların daha uygun olduğu ve daha iyi iş bulabilme isteğiyle farklı ülkelere göç etmektedirler. İşsizlik ve göç arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır (Aydınlı, 2017: 24). Örneğin; gerçekleşen dış göç ile beraber işsizlik oranları da artış göstermektedir. Fakat her devletin sahip olduğu ekonomik şartları ve düzeni farklı olduğundan işsizlik ve göç arasında da ortaya çıkan sonuçlar farklılık göstermektedir (Bucaklıoğlu, 2019: 44). Gelişmekte olan Türkiye göç alan bir ülke konumunda olduğu için uluslararası düzeyde yaşanan göç olgusunun artmasıyla işsizliği de beraberinde getirmiştir.

2.2.5.4 İstihdama Etkisi

Bu konuyu incelediğimizde; göçün istihdam üzerinde farklı etkiler meydana getirdiği ve özellikle hükümet harcamalarını tetiklediği görülmüştür. Ülkemize gelen göçmenlerin bazı durumlarda olumlu etki yaratıp özellikle de ekonomiye yarar sağladığını da söyleyebiliriz. Örneğin; ağır ve vasıfsız şartlarda çalışmaları özellikle yereldeki ülke vatandaşlarının düşük ücretlerle çalışmayı istememesi şeklindeki durumların söz konusu olmasıyla birlikte göçmenler buralarda çalışarak ekonomiye katkı sağlamıştır (Bayraklı, 2007: 67). Dolayısıyla bazı sektörler de çalışır duruma gelmiş hem sektör hem de ülke ekonomisi bundan fazlasıyla yararlanmıştır. Fakat bu durum da beraberinde bazı olumsuz gelişmeler yaratmıştır. Düşük ücret karşılığı çalışan göçmenlerin daha çok çalışması, yüksek ücretle ve vasıflı düzeyde çalışabilecek bir kişinin istihdam edilememesi durumuna da engel olmuştur. (Aydınlı, 2017: 25). Kısaca özetlersek; bu durum bir yandan olumlu olmakla birlikte diğer bir yandan da olumsuz olaylara yol açmaktadır.

2.2.5.5 Enflasyona Etkisi

Genel ve sürekli olarak yükselme olarak tanımlanan enflasyon, göç hareketlerinden dolayı üç farklı yoldan etkilenmiştir. Bunlar;

- Göçmen ve mültecilerin toplam talebin yükselmesine neden olarak enflasyonu yükselişe çekmesi,
- Göçmenlerin sınırlı bir şekilde ülkede kalmalarından dolayı en ucuz ürünleri alma yönündeki istekleri arayışının olması,
- Göçmenlerin zaman sıkıntısı yaşamaması ve fiyat esnekliklerinin yerli halka göre yüksek olup olumsuzluk yaratması olarak belirtilebilecektir.

Konuyu özetle ele alacak olursak; göçmen ve mültecilerin bu davranışları, ev sahipliği yapan ülkedeki üreticinin zamanla fiyatları düşürmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda enflasyonda gözle görülür bir düşüş yaşanmaktadır (Bodur 2017: 212).

2.2.6 Göçmenlerin Yaşadıkları Sorunlar

Kitlesel olarak yapılan göçlerde birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin özellikle yaşadıkları en önemli sorunlar şu şekilde sıralanabilir;

- Barınma sorunu,
- Eğitim sorunu,
- Sağlık sorunu,
- Kültür-uyum ve iletişim sorunu.

Göçmenlerin karşılaştığı sorunlar arasında yer alan bu problemlerin ele alınması konunun daha da iyi anlaşılması bakımından önemlidir (Bucaklıoğlu, 2019: 49).

2.2.6.1 Barınma sorunu

Göçmenlerin temel ihtiyaçlarının başında gelen barınma sorunu, kişinin yaşamını sürdürebilmesi için en önemli faktördür. Kendi ülkelerinde daha güzel ve rahat koşullarda barınabilen mülteciler göç ettikleri bölgelerde bazen bu durumun tam tersi ile karşılaşabilmektedir (Bucaklıoğlu, 2019: 49). Özellikle göçmen ve mültecilerin ülkemize gelmesiyle birlikte ev sahiplerinin kiralari yüksek tutması şeklindeki eğilimleri göçmenler için sıkıntı haline gelmiştir. Bu durum mültecilerin ne yazık ki kamp ve kamp dışı alanlarda yaşamalarına yol açmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1350). Evde kalanların birçoğu ise kötü hijyen koşulları, enerji eksikliği, ısınmada yetersizlik gibi sorunlarla beraber kira fiyatlarının yüksek olmasından dolayı birden fazla ailenin birlikte yaşamak zorunda kalması, göçmenler için olumsuz sonuçlar meydana getirmiştir (Aydınlı, 2017: 35).

2.2.6.2 Eğitim Sorunu

Özellikle çocukların gelişim çağlarındaki hayatını önemli derecede etkileyen eğitim, evrensel insan hakkı olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden devletler arasında geçerli olan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. maddesi, yükümlülüklerini yerine getirmeyi zorunlu kılarak yürürlüğe konulmuştur (UNICEF, 2018). İster Türk olsun ister yabancı olsun bir ülkeden başka bir ülkeye giden çocukların eğitim ve öğretim

hakkı elinden alınamaz (Bodur 2017: 215). Devlet bu konuda özellikle titiz çalışmalar yürütmektedir. Ülkemizde yabancılar da dâhil olmak üzere Türk ulusal kanunlarına uygun bir şekilde ilk ve ortaöğretim eğitimi görme hakları çocuklara tanınmıştır. Özellikle mülteci kamplarında yaşamını sürdüren okul çağındaki çocuklar devletin okullarına kayıt yaptırabilme hakkına sahip olurken, kamp dışında olduğu halde ikamet izni bulunmayan çocuklar da misafir olarak resmi kayıt dışında eğitim ve öğretim haklarını kullanabilmektedir (Bayraklı, 2007: 70; Günay vd., 2017: 39).

2.2.6.3 Sağlık Sorunu

Sağlık hizmeti Türkiye için son derece önemli bir konu olmakla birlikte ülkemize gelen mültecilerin kendilerine verilmiş olan kimlik kartları ve bu kartlardaki yabancı kimlik numaraları (YKN) sayesinde sağlık hizmetlerinden yararlanmaya başlamışlardır. Kayıtlı mültecilerin yanında kamplarda kalan mülteciler de sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda üzerinde durulan önemli bir husus haline gelmiştir (Çakı, 2018: 61). Fakat kendi ülkelerinde yaşamış oldukları savaş ve siyasi baskılardan dolayı göç eden göçmenler, ülkemizde sağlık hizmetinden bazen yetersiz de yararlanmakta olup çeşitli problemlerle de karşılaşmışlardır. Özellikle mültecilerde görülen kızamık sorunu ve problemleri zamanla yayılma göstererek, Türk halkını da etkisi altına almıştır. Fakat bütün bu sorun ve problemlere rağmen güvenlik açısından Türkiye, mülteciler için önemli bir bölge konumunda yer almaktadır (Boz, 2016: 149).

2.2.6.4 Kültür, Uyum ve İletişim Sorunu

Öncelikle insanları birbirine bağlayan en önemli aracın, kültür olduğunu belirtelim. Kültür, uyumu ve iletişimi de beraberinde getiren önemli bir köprü konumundadır. Dolayısıyla, göç eden kişilerin gittikleri bölgede yaşamlarını daha iyi sürdürebilmek için de bu topluma uyum sağlama çabaları yaşanmaktadır. Kültürleşme sonucunda meydana gelen uyum aynı toplum içerisinde yaşayan kişiler ile uyum sağlama konusunda yabancı kişilere göre daha şanslı ve daha rahat yaşam sürdürmektedirler. Fakat göçmenler için aynı şey ne yazık ki söylenemez (Aydınlı, 2017: 40).

Çünkü göçmenler gittikleri bölgelerde farklı bir kültür ve farklı bir dil ile karşılaşınca kültür şoku yaşamaktadırlar. Göçmenlerin başka ülkelere göç etmesinin

altında yatan bazı nedenlerle beraber kişinin kendi arzusuyla mı yoksa zorla zorunlu hallerden mi göç ettiği, aynı zamanda eğitim seviyesi ve göç edindiği devletin ekonomik ve siyasi durumu uyum konusunda da oldukça farklı ve zor etkiler yaratmıştır (Boz, 2016: 152).

Özellikle günümüzde yaşanan uyum sorunu, sosyal-kültürel uyum ve ekonomik olarak sıralanırken, göçmenlerin göç ettiği bölgelere sosyal-kültürel uyum içerisinde kültürünü ikinci plana atarak içinde bulunmuş olduğu konumun kültürünü yaşamaya başlaması da uyum sorunu oluşturmaktadır. Aynı şekilde uyum sorunu ekonomik açıdan da değerlendirildiğinde düzenli ve sabit bir gelir edebilmek için ve bunların olabilmesi için de iş bulmak adına önemli çabalarla boğuşmalarını gerektirmektedir. Kültür uyumu ve iletişim sorunlarını ortadan kaldırmak için öncelikle barınma, eğitim, sağlık, adil ücretlendirme ve kişilerin temel ihtiyaçlarının kamu hizmeti tarafından sağlıklı bir şekilde sağlanması ve göçmen haklarının güvence altına alınmasının yanı sıra iletişim olanaklarının geliştirilmesi için de gerekli çalışmalar yapılmalıdır (Çakı, 2018: 65).

2.2.7 Uluslararası Göçlere Yönelik Alınması Gereken Önlemler ve Çözüm Önerileri

İlk bölümümüzde de bahsettiğimiz gibi Türkiye göçe maruz kalan ülke konumuna gelmiştir. Göçe maruz kalan ülkeler; çeşitli faaliyetler, uygulamalar ve alınması gereken çözümleri üretmelidir. Göç dalgasıyla boğuşan Türkiye, mültecilerin %75'inden fazlasının çocuk ve kadınlardan oluşmasıyla daha da zorluk çekmiştir. Türkiye'nin bu olumsuz dalga ile baş edebilmesi için gerekli çözümler aranmalı ve bu sorunların tespiti için gerekli araştırmalar da yapılmalıdır. Sürekli devam eden göç sorununun olumsuz durumlarının giderilmesine çalışılmakla birlikte bir yandan da olumlu sonuçları da ayrıca değerlendirilerek çözüm yolları geliştirilmelidir (Boz, 2016: 153). Bu çözüm yollarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Göç dalgası fırsata çevrilmeli ve olumlu yönlerinden nasıl yararlanabileceği konusunda çalışmalar yürütmelidir.
- Sağlıklı çalışmaların yürütülebilmesi için güvenilir ve kapsamlı sistemlerin kurulması gerekmektedir.

- Baş edilemeyen g   dalgasıyla boğuşmak yerine bu alanla ilgili kurumsal yapının oluşması ve yasal zeminlere oturtulmasına gidilmelidir.
- Nüfusu arttırıcı politika izleyen Türkiye bu amacıyla sosyal ve ekonomik alanda kalkınmayı sağlayacak yeni politikalar yürütmelidir.
- Karmaşık bir halin engelli için öncelikle sağlık ve eğitim konusunda Suriyeli göçmenlerin uyumu sağlanmalıdır.
- Göçmenlerle ilgili yeni kurum ve kuruluşlar derhal kurulmalı ve bunlar üzerinde çalışmalar titizlikle yürütülmelidir.

3.BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKASI

Çalışmanın bu kısmında, Türkiye Cumhuriyeti'nin günümüze kadar olan göç tarihi ele alınıp, Avrupa Birliği'nin göç politikalarına uyum süreci içerisinde gerçekleştirdiği faaliyet, çalışma ve Avrupa Birliği ilerleme raporunda göç alanındaki durumu değerlendirilecektir. Ayrıca Avrupa Birliği'nin göç politikasına uyum süreci içerisinde çıkarmış olduğu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na da değinilecektir.

3.1 Tarihsel Çerçeve Türkiye’de Göç

3.1.1 Cumhuriyet'ten Günümüze Türkiye'de Uluslararası Göç

Türkiye'nin göç ülkesi konumunda olmasının asıl sebebi, Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik konumundan kaynaklıdır. Ülkemiz ayrıca göç ülkesi olmasının yanında; kaynak, transit (geçiş) ve hedef devlet haline de gelmiştir. 1960 yılında kaynak ülke olarak bilinen Türkiye, 1980'li yıllarda ise kitlesel göç hareketlerinin neticesinde "hedef ülke" konumunda yer almaya başlamıştır (Unat, 2015: 14).

3.1.2 Kaynak Ülke Türkiye

Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan Türkiye'deki göç hareketleri, 1960'lı yıllarda iş gücü göçü ile başlamıştır. Türkiye'den yurt dışına gerçekleşen göç akışları, göçmen ve hedef ülkelerin kitle farklılığından dolayı toplam üç farklı dönemde meydana gelmiştir. Bunlar; Avrupa'da 1960 yılında başlayan, 1973 yılına kadar devam eden iş gücü hareketleri, 1970 yılında Avrupa'ya yönelik gerçekleşen iltica, yasa dışı göç ve aile birleşimleri ile 1980 yılında Sovyetler Birliği ve Orta Doğu'nun dağılması ile beraber kurulan ülkelere yönelik yapılan iş gücü göçleri olarak gerçekleşmiştir (Acer vd. 2010: 18).

Uluslararası firmaların ve Türkiye'nin yurtdışındaki kalıcı işgücünün de Türkiye'den gittiği dikkate alındığında bunun da kaynak ülke bağlamında değerlendirilebileceği öngörülmektedir.

3.1.3 Türkiye'den Avrupa'ya İşgücü Göçü (1960-1973)

Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte göç hareketleri ile karşı karşıya kalan Türkiye, Yunanistan ile nüfus mübadelesini "Lozan Antlaşması" temelinde gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda yaklaşık bir milyon Yunanlı Ortodoks, Türkiye'den ayrılmıştır. Bunun yanında cumhuriyetin kurulmasının ardından da 1960 yılına kadar kültürel ve siyasi sebeplerden kaynaklı gayrimüslimlerin yurt dışına yönelik göç hareketleri meydana gelmiştir. Buna örnek olarak; Yunanca konuşan 10.000 Türk vatandaşının 1935 yılında ülkemizden ayrılması olayı verilebilir (Unat, 2015: 16).

Avrupa devletlerine yönelik Türkiye'den göç hareketleri tam olarak 1950'li yıllardan itibaren başlamıştır. 1950'lilerde Almanya'ya göç edenlerin yabancı olan iş adamları ve İstanbul'da faaliyet gösteren ya da Almanya'ya yerleşen Türk serbest meslek mensuplarının aracı olmasıyla gerçekleşen ve bireysel girişimler sonucunda göç edilmeye başlandığı görülmüştür. Ayrıca Almanya ve Türkiye'de bulunan meslek odaları arasında iş birliği kurularak, bazı iş kollarında çalışmak amacıyla vasıflı iş gücünün Almanya'ya gitmesi de sağlanmıştır (Sezik ve Ağır, 2018: 319).

Türkiye'de gerçekleşen 27 Mayıs darbesinin ardından döviz darlığı ve işsizlik yaşanmıştır. Bu dönem içerisinde, bilhassa Almanya'dan gelen iş gücü talebi Türkiye'deki işsizlik problemi için adeta bir fırsat ve umut ışığı niteliği taşımıştır (Unat, 2015: 19). Türkiye'de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın gerçekleşmesi ile iş gücünün ihraç edilmesi, yurda dönen işçilerin edindikleri yabancı dil, işçi dövizlerinin yurda gönderilmesi ve teknik donanım gibi bazı yeteneklerin ülkedeki çalışma hayatında kullanılmasıyla, ülkede kalkınma stratejisi oluşmuştur. Stratejinin gerçekleşmesi amacıyla Batı Almanya ile 1960 yılında İkili İş Gücü Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmada göçmen işçilerin seçimi, göçmenlerin işe alınması ve bunlara ödenecek ücretlere dair gerekli şartları belirlemiştir (Acer vd. 2010: 18).

Bu antlaşma, bilahare Avrupa devletleri ile de imzalanmıştır. Türkiye, Avrupa devletleri ile Sosyal Güvenlik ve ikili işgücü antlaşmaları imzalamıştır. Bu ülkeler içerisinde; Belçika, Avusturya, Batı Almanya, Hollanda, İsviçre, İsveç, Danimarka ve Fransa bulunmaktadır (Acer vd. 2010: 19-20).

3.1.4 1970 Sonrası Avrupa'ya Göç: Sığınma Göçü ve Aile Birleşimleri

1973 yılında çıkan petrol krizi tüm dünyayı etkilediği gibi Batı Avrupa devletlerini de oldukça negatif etkilemiştir. Bu krize karşı Batı Avrupa devletleri ise ciddi tedbirler almaya başlamış ve yabancı işgücü göçünü en aza indirme ya da göçün tamamen durdurulması arayışına girmişlerdir (Akçadağ, 2018: 214). Batı Avrupa ülkelerinin göç krizini azaltmak ya da durdurma politikalarına rağmen Türkiye'de ne yazık ki dışa göç durdurulamamıştır. 1973-1984 yılları arasında Almanya'da Türk nüfusu toplam bir milyon artmış ve dolayısıyla Almanya'da kalan toplam 1,5 milyon Türk nüfusu oluşmuştur. Bunun yanında; Belçika, Hollanda, Fransa, Norveç, Danimarka ve İsveç gibi birçok Batı Avrupa ülkelerinde de Türk nüfusu artış göstermiştir (Akçadağ, 2018: 214).

Türkiye'den Batı Avrupa'ya, 1973 petrol krizinden sonra oldukça yoğun bir göç başlamış ve özellikle göçün artma sebeplerinden biri de "aile birleşimleri" olmuştur. Çünkü yurt dışında yaşayan Türk göçmenler aile birleşimi ya da ailelerini devamlı oturma izni gibi yollarla yanına çekmiştir (Acer vd. 2010: 28).

Ayrıca, 12 Eylül 1980 Darbesi'nin yaşanmasıyla birlikte Türkiye'den yurt dışına göç daha fazla hız kazanmıştır. Türkiye'nin demokratik alanındaki ilerlemeyi durdurduğu 1980 Darbesi, göç hareketlerine farklı ve yeni boyutlar kazandırmıştır. Darbe sonrasında birçok vatandaş etnik mensubiyet ve ideolojik sebepler nedeniyle endişelenmeye başlamış ve Batı Avrupa ülkelerine, özellikle Almanya'ya göç ederek, bu ülkelere sığınma talebinde bulunmuşlardır (Akçadağ, 2018: 219). İltica hareketinde bulunanların daha çok Almanya'yı seçmelerindeki asıl neden ise Almanya Anayasası'na göre herkese iltica hakkı tanınması başat etken olmuştur. Almanya'da hızla yayılan sığınma başvurularının artmasıyla, Türkiye'den giden sığınmacıların gizli ekonomik sebeplerle başvuru yaptığı yönünde eleştiriler de olmuştur (Çağlayan, 2019: 65). Eleştirinin ardından temel kanunda bazı değişiklikler yapılarak, Avrupa Birliği vatandaşı olmayan kişilerin sığınma başvurusunun sonuçlanmasına kadar gerekli kamplarda kalmaları zorunlu kılınmıştır. Avrupa'ya 1980'lerden itibaren sığınmacı olarak gidenlerin çoğunlukla Kürt kökenli Türk vatandaşı olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca, Almanya'ya sığınma talebinde bulunan bu vatandaşların 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne uygun mülteci konumunda olmadığı da görülmüştür (Sezik ve Ağır, 2018: 322).

3.1.5 Türkiye'deki Göçün Avrupa Dışına Yönelmesi

İş gücü göçü, Türkiye'den Avrupa dışına ilk olarak Avustralya'da meydana gelmiştir. 1967'de Türkiye ile Avustralya arasında imzalanan antlaşma ile beraber 1968-1974 yıllarında toplam 12 bin Türk aile üyeleri ve işçisi Avustralya ülkesine göç etmiştir (Acer vd. 2010: 32). Avrupa'ya yönelen göç hareketinin yanında Avustralya'ya yönelen göç hareketi sayısı daha az olmuştur. Fakat Avustralya ülkesine giden göçmenlerin daha çok kalıcı gitmeleri, göç hareketine farklı bir özellik katmıştır (Acer vd. 2010: 32). Avrupa ülkeleri, 1973'te çıkan petrol krizi ile beraber göçmen işçi politikalarının tamamen durdurulması kararını almıştır. Bu yüzden, Avrupa'ya Türkiye'den gelen iş gücü göçünün, bu dönem içerisinde durduğu görülmüştür. Petrol ithal eden ülkelerde petrol krizinin yaşanmasıyla bu ülkeleri durgunluğa itmiştir. Petrol ihraç eden ülkelerde ise aksine herhangi bir durgunluk ve olumsuz durum yaşanmamıştır. Petrol ihraç eden Orta Doğu ile Libya kalkınma ve imar hamlelerine girişmeye başlamıştır. Kalkınma ve imar hamlesine giren bu ülkeler, teknolojisinin ve işgücünün yetersiz kalmasından dolayı bu eksikliklerini gidermek için de teknoloji ve yabancı işgücü ile bunu doldurmaya çalışmışlardır (Unat, 2015: 25).

1975 yılında Libya ilk olarak Türkiye'den işgücü talebinde bulunmuş ve daha sonrasında ise Irak, Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi ülkeler de bu talepte bulunmuşlardır. Orta Doğu'ya giden göçmen işçiler birkaç yıl çalışarak, tekrardan izin bitiminden sonra Türkiye'ye geri dönmüşlerdir. Ülkemizden Arap ülkesine toplam 74.000' den fazla göçmen gitmiştir (Akçadağ, 2018: 219). Bu sayı daha sonra 1980'lerde 250.000'e ulaşmış fakat büyük altyapı projelerinin tamamlanması ve Körfez Krizi'nin yaşanmasının ardından bu ülkelerdeki göçmen işçi sayısında azalmalar meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu krizin yaşanmasının ardından Orta Doğu'ya yönelen iş gücü göçü, zamanla azalmaya başlayarak, bundan sonraki yönünü ise eski Sovyetler Birliği ve sonrasında Rusya'ya çevirmiştir. Ancak Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle beraber yeni devletler ortaya çıkmış ve bu ülkelerin yeniden yapılandırılması için gerekli programlar başlatılmıştır. Türk firmalarının ise gerçekleşen yeniden yapılandırma programlarında özellikle aktif bir rol oynamaları sonucunda bu ülkelere işgücü göçü hareketi başlamıştır. Böylelikle 1991-1995 yılları arasındaki dönemde işgücü göçü sayısı 115 kişiden 2001-2005 yılları arasında 90 bine ulaşmıştır (Sezik ve Ağır, 2018: 322).

Sonuç olarak Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine ilk göçlerin 1960'larda olduğu görülmüştür. Avrupa ve batı ülkelerine giden ilk işçilerin tekrardan Türkiye'ye dönmeleri beklenmiş fakat bu beklenti gerçekleşememiştir. İşçilerin Avrupa'ya alımı 1973 petrol krizinin gerçekleşmesiyle durdurulmuştur. Ancak bu defa da sığınmacı ve aile birleşimleri başvuruları ile Avrupa'ya yönelen göçmen akışı devamlılığını korumuştur (Akçadağ, 2018: 219). Türkiye'den Almanya'ya giden Türk g sayısı 2010 yılında  milyona ulaşmıştır. Böylelikle Almanya ve Türkiye arasındaki g koridoru dünyanın ilk beş g koridoru arasına girmiştir. Özellikle 1973 Petrol Krizi'nin ardından sonra Türkiye Arap ve Orta Doğu ülkelerine iş g g uygulamıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Arap ve Orta Doğu lkeleri Körfez Krizi'nin ardından g alımı azalmıştır. Böylelikle Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonucunda ise gler daha çok Rusya'ya yönelmiştir. Son yıllarda da grldğu üzere Türkiye'den yurt dışına iş g g Rusya ve Orta Doğu ülkelerine doğru gelişmiştir. Özellikle Türk firmalarının bu ülkelerde yürütmüş oldukları projeler sayesinde iş günün bu ülkelere yoğunluk gösterdiğini görmekteyiz (Unat, 2015: 27-28).

3.1.6 Hedef lke Türkiye

1960'lı yıllarda Türkiye'den batılı ülkelere başlayan işçi g, Türkiye'nin uluslararası düzeyde g rejimleri içinde "güç veren ülke" konumuna gelmesini sağlamıştır. Fakat günümüzde de grldğu gibi son yıllarda Türkiye'ye gelen g hareketlerinin aynı zamanda Türkiye'nin artık bir geçiş ülkesi olduğu ve ülkemizi "g alan" konumuna da getirdiği görülmektedir (Acer vd. 2010: 36). Ancak Türkiye'nin g alan bir devlet konumunda olması yeni bir durum olmamakla beraber bunun Cumhuriyetin kuruluşuna dayandığını da belirtilebilecektir. Göç hareketleri, Türkiye'de 1980 yılları öncesi ve sonrası olmak üzere iki tarihsel dönem yaşayarak, iki ayrı döneme ayrılmıştır. Türk kökenli göçmenler tarafından gerçekleştirilen g hareketi, 1923-1980 yılları arasında gerçekleşirken, 1980 sonrasında ise daha çok yabancı kökenli göçmenler tarafından gerçekleşen g hareketleri meydana geldiği görülmüştür (Akçadağ, 2018: 225).

3.1.7 1923-1980 Dönemde Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri

Türkiye'ye yönelen ilk g hareketinin, cumhuriyetin ilanından sonra Türk ve Yunan arasında gerçekleşen nüfus mübadelesi sonucunda meydana geldiğini önceki

konumuzda belirtmiştik. Mübadele sonucunda ise Yunanistan'dan Türkiye'ye 1923-1939 yılları arasında toplam 384.000 kişi göç etmiştir(Acer vd. 2010: 54).. Türkiye'ye gelenlerin çoğu Müslüman ve Türkçe konuşan kişilerden oluşmuş ve bu kişiler Rumlardan boşaltılan yerlere yerleştirilmiştir. Yunanistan ile gerçekleşen nüfus mbadelesinden sonra Türkiye'ye ikinci büyük g hareketi ise 1923 yılında Bulgaristan'dan gelmiştir. Bulgaristan'daki "Bulgaristan Bulgarlarıdır" söylemi ile Türkler zor durumda bırakılmış ve burada yaşayan Türklerin yaşam koşullarının kötüleşmeye başlaması sonucunda da 1923-1933 yılları arası ortalama 10.000 kişi Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca bunun yanında Yugoslavya ve Romanya'dan da Türkiye'ye göçmenler gelmiştir (Acer vd. 2010: 54).

Romanya hükümetinin I. Dünya Savaşı'nın ardından özellikle Türklerin yoğun yaşadığı Dobruca Bölgesi'ne kendi vatandaşlarını yerleştirilmeye başlaması sonucunda, sosyal ve ekonomik baskılar altında kalan Dobruca Türklerini zor durumda bırakarak, burada yaşayan Türklerin Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur. Bunun yanında Yugoslavya'da yaşayan Türkler, burada çıkartılan "toprak reformu" ile topraklarının büyük kısmını kaybetmeye başlayınca Türkiye'ye göç etmişlerdir. Türkiye ise Yugoslavya Türk göçmenlerinin g süresi boyunca iskn ve yol giderlerinin karşılanması için gerekli kararnameleri çıkartmıştır. Türkiye'de özellikle 1950 yılı g tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur (Unat, 2015: 33). II. Dünya Savaşı'nın ardından komünist rejimin kurulduğu Bulgaristan'da Bulgar hükümetinin 1950 yılında Türkiye'den toplam 250.000 Bulgaristan Trkn almasını istemiştir. Bunun sonucunda ise toplam 154.000 kişi 1950-1951 yıllarında zorla Türkiye'ye sürülmüştür. Türkiye'ye Bulgaristan tarafından yönelen bir diğer g hareketi ise 1970 yılında yaşanmıştır. Fakat bu yılda gerçekleşen g hareketi, orada yaşayan Türklerin kendi isteğiyle Türkiye'ye gelen gler olduğu belirtilmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından komünist rejiminin kurulduğu Yugoslavya'da ve buralarda yaşayan Türkler 1952 ve 1980 yılları arasında Türk ve Yugoslavya hükümetinin anlaşmasının ardından, 185.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Akçadağ, 2018: 227).

II. Dünya Savaşı ve Yunan iç savaşı sresinde Yunanistan'da bulunan çok sayıda Türk hem yasal hem de illegal yollarla Türkiye topraklarına sığınmayı tercih etmiştir. Türkiye'ye sığınan vatandaşların bir kısmı Yunanistan'daki iç savaşın bitmesinin ardından tekrardan geri dönüş yapmışlardır. Fakat büyük bir kısmı ise

Türkiye'de kalmaya devam etmiştir. Diğer yandan, aile birleşimi kapsamında Yunanistan'da yaşayan Türklerden, 1950-1969 yılları arasında toplam 25.889 kişinin Türkiye'ye yerleşmesine izin verilmiştir (Akçadağ, 2018: 228). Özellikle 1923 ve 1980 yılları arasında birinci dönemde gerçekleşen göç olaylarında, göçmenlerin büyük bir çoğunluğu Balkanlar'dan gelmekteydi. 1930 yılında özellikle Nazi zulmünden kaçan toplam 800 Alman bilim adamı Türkiye'ye sığınmış ve bunun yanında II. Dünya Savaşı sonrasında ise 100.000 Filistinli de Türkiye'ye sığınmıştır (Acer vd. 2010: 59). Orta Asya'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı 1946-1996 yılları arasında 2.878 olmuştur. Özellikle cumhuriyetin kuruluşundan sonra yoğun göç almaya başlayan Türkiye, devamlı göç almaya başlayan bir devlet konumuna gelmiştir (Acer vd. 2010: 59).

3.1.8 1980 ve Sonrası Türkiye'ye Yönelen Göç Hareketleri

Türkiye'ye 1980 öncesi dönemde daha çok Balkan ülkelerinden göç hareketi görülmekteydi. Balkanlardan Türkiye'ye gelen bu kişilerin Türk kültür ve soyundan olduğu söylenmektedir. Fakat 1980 sonrasında ise Türkiye, farklı dinsel ve etnik kökenlere sahip ve bazen de farklı amaçlarla gelen göçmen akışıyla karşı karşıya gelmiştir. Farklı dinsel ve kökene sahip olan göçmenler, yabancı olarak nitelendirilmiştir (Akçadağ, 2018: 229). Türkiye'ye 1980 sonrasındaki dönemde gelen göçmen kitlesinin farklılık içermesine yol açan çeşitli faktörler vardır. Türkiye'nin komşu devletlerinde meydana gelen olaylarda ve bu ülkelerin istikrarlı göç akışının başlamasına neden olan faktörler;

- Sovyet Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi,
- Ortadoğu'da yaşanan savaşlar ve Doğu Blok'unda komünist rejiminin çökmesi,
- İran'da rejim değişikliğinin yaşanması olduğu değerlendirilmiştir.

Küreselleşmenin Türkiye'de yoğunlaşmasıyla beraber Türkiye, göç sisteminde yerini değiştirmiştir. Böylelikle yoğunlaşan küreselleşmenin neticesinde Türkiye'de çeşitli göçmen gruplarını kapsayan karmaşık göç sistemi oluşmaya başlamıştır (Çağlayan 2019: 69).

3.1.8.1 Düzenli Göç

Türkiye'ye son yıllarda gerçekleşen göç hareketlerinin bir kısmı da düzenli göç hareketleridir. Türkiye'de bulunan düzenli göç hareketlerini, ikamet izni, çalışma izni ya da vize süresi içinde legal bir şekilde ülkemizde bulunan düzenli göçmenlerin oluşturduğu görülmektedir. Yabancı hareketliliği açısından yoğun bir ülke konumunda olan Türkiye'ye, her geçen gün giriş yapan yabancı sayısında artış olduğu görülmüştür. Genellikle Türkiye'deki düzenli göçmenlerin büyük çoğunluğunu, ikamet eden ve ikamet izniyle kalan yabancılar oluşturmaktadır. Bu kişiler genellikle evlilik yapanlar, çalışma izni ile kalanlar ve öğrenciler gibi kişilerden oluşmaktadır. Türkiye'de izin verilen yabancı uyruklulara baktığımızda genellikle; Suriye, Irak, Türkmenistan, Azerbaycan ve Rusya Federasyonu yer almaktadır (Çağlayan 2019: 69).

3.1.8.2 Düzensiz Göç

1980'den sonra Türkiye, Ortadoğu'da meydana gelen komünist rejimin çöküşü ve savaşlar neticesinde, düzensiz göç akışlarında "hedef ülke" haline gelmiştir. Özellikle coğrafi konumundan ötürü Türkiye, düzensiz göçmenler için hedef ülke olmasının yanı sıra Avrupa'ya geçiş açısından bir köprü ülke konumunda da yer almıştır. Düzensiz gerçekleşen göç, göçmenlerin kolluk güçleri tarafından yakalanması ile gerekli veriler oluşmuştur. Aynı zamanda düzensiz göç hareketinde bulunan göçmenlerin kolluk güçlerince yakalanmamasının ise bu şahıslara ilişkin herhangi bir verinin oluşmamasına da neden olduğu görülmüştür. Buradan da anlaşılabildiği gibi düzensiz göç hareketlerine dair güvenli ve yeterli verilere ulaşmak oldukça zordur. Dolayısıyla Türkiye'ye yönelik yapılan düzensiz göçün sayısı hakkında net bilgi vermek için öncelikle güvenlik makamlarında yakalanan düzensiz göçmen sayılarını incelemek gerekmektedir (Unat, 2015: 38).

3.1.8.3 Mekik ve Yasadışı Emek Göçü

İnsanların kendi ülkelerinden başka bir ülkeye gitmesi ve kısa süreliğine kaldıktan sonra geri dönmesi göçüne “mekik göçü” denilmektedir. Dolayısıyla diğer düzensiz göç türlerinden ayrı bir yapıya sahip olan mekik göçü ile göçmenler kendi ülkeleri ile ilişkilerini sürdürmekte olup bir ülkeye kısa süreli olarak gitmekte ve ilgili

olduğu ülkenin mevzuatına uygun şekilde davranmaya çalışmaktadır (Acer vd. 2010: 64).

Mekik göçüne konu göçmenler, gitmek istedikleri ülkelere yasal bir şekilde giriş yapmaktadır. Mekik göçündeki göçmenler genellikle devamlı hareket halinde bulunan ve gitmiş olduğu ülkelerde kısa süreli çalışarak veya bazen de küçük ticaretler yaparak hayatlarını sürdürmeyi hedeflemişlerdir. Mekik göçüne kaynaklık eden ve Türkiye'ye yönelen ülkeler; Bulgaristan, Sovyet Birliği'nin dağılması ile bağımsızlık kazanan ülkeler ve Romanya ülkeleridir. Bu göç ile gelen göçmenlerin gelmiş olduğu ilk beş ülkeyi sıralayacak olursak; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Romanya, Gürcistan ve Moldova ülkelerine mekik göçü şeklinde gelen bu göçmenler, genellikle inşaat işçisi, seks işçisi, tarım işçisi ve hizmetçi olarak kayıt dışı çalışmaktadırlar. Bu kişilerden birçoğu Türkiye'ye turist vizesi ile giriş yapmış fakat vize süreleri sona ermesine rağmen bulundukları ülkede kalmaya devam ettikleri için düzensiz göçmen konumuna düşmüşlerdir (Akçadağ, 2018: 234). Kayıt dışı olarak çalışan düzensiz göçmenlerin sayısı 2000'li yılların başında 30.000 civarındayken, 2010 yılında ise 10.000'in altına kadar düşmüştür. Düzensiz göçmen sayılarının bu kadar düşmesinin iki önemli nedeni vardır. Bunlar; Avrupa Birliği'nin düzensiz göçün kontrol altına alınması için gerekli sert ve katı tedbirleri alması ve Doğu Avrupa'da göçmenlerin Avrupa sınırları içerisinde serbestçe seyahat edebilme hakkına sahip olabilmeleridir (Çağlayan 2019: 70-71).

3.1.8.4 Transit (Geçiş) Göç

Türkiye'nin düzensiz göç hareketlerinden bir diğer göç çeşidi ise geçiş (transit) göç hareketidir. Genellikle transit göçmenler Avrupa ülkelerine geçebilmek için Türkiye'yi köprü olarak kullanmaktadırlar. Batılı devletlerin uygulamış olduğu sıkı sınır güvenliklerinden ve vize politikalarından dolayı bu göçmenler, Türkiye'yi geçiş koridoru olarak görüp ve Türkiye üzerinden bu ülkelere geçiş sağlamaktadırlar. Özellikle Türkiye'nin coğrafi konumu, Türkiye'yi Doğu-Batı ve Güney- Kuzeybatı yönlerinde transit yani geçiş ülkesi yapmıştır.

Türkiye'ye daha çok göçmen kaçakçılarının organizasyonları ile illegal girip illegal çıkan transit göçmenler, özellikle 1990 yılların sonunda göçmen kaçakçılığı yapan şebekelerin çıkartılmasına rağmen ne yazık ki göçmen kaçakçılığında rantın

olmasından dolayı bu transit göçmen ve şebekeleriyle baş edilememiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün vermiş olduğu verilere göre göçmen kaçakçılığını ve şebekelerini yöneten kişiler; özellikle Türkler, Iraklılar, Pakistanlılar ve İranlılar olarak tespit edilmiştir (Çağlayan 2019: 72).

3.1.8.5 Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri

1980 sonrasında Türkiye, tarihinin en kalabalık ve yoğun sığınmacı ve mülteci hareketini yaşamıştır. 1980 sonrasında özellikle yaşanan siyasi iktidarsızlık, savaş ve çatışma ortamında kaçan milyonlarca kişi Türkiye'ye kitlesel ve yoğun bir şekilde mülteci ve sığınmacı hareketini meydana getirmiştir. Türkiye'ye yönelik gerçekleşen ilk kitlesel sığınmacı hareketi, 1980 sonrası dönemde ilk olarak İran'dan gelmiştir. 1979 yılında İran'da İslam Devrimi'nin gerçekleşmesi ile beraber geçerli seyahat belgesi bulunan ya da bulunmayan binlerce İranlı Türkiye'ye sığınarak, ülkemize akın etmiştir. Türkiye'yi geçiş olarak kullanmak amacıyla sığınan İranlılardan, yaklaşık 1,5 milyon kişinin Türkiye'ye geçtiği tahmin edilmiştir (Acer vd. 2010: 68).

1978 yılında Afganistan'da başlayan iç savaşının ardından aralarında Özbek, Türkmen ve Kırgız aşiretlerinin de bulunduğu birçok Afgan aşireti, Pakistan ülkesine sığınmıştır. Özbek, Türkmen ve Kırgız kökenli olan kişiler Türkiye'ye sığınmak istemiş fakat Türkiye bu göçe pek sıcak bakmamıştır (Çağlayan 2019: 73).

Ancak 1982'de Cumhurbaşkanı olan Kenan EVREN'in Pakistan'a ziyaret gerçekleştirmesini müteakip bu kişiler Türkiye'ye gelmeye başlamış ve yaklaşık olarak 7.000 civarı Afgan göçmen Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki köylere yerleşmiştir. Daha önceki konumuzda da belirttiğimiz gibi Türkiye'ye yönelen diğer bir kitlesel büyük göç hareketi ise 1989 yılında gerçekleşen Bulgaristan'dan gelen göç olmuştur. Özellikle Bulgaristan'daki Jivkov hükümetinin yapmış olduğu baskılar yüzünden toplam 311.862 Bulgaristan vatandaşı Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. Ancak Jivkov hükümetinin devrilmesi ve 1990'da Türkçe eğitimlerin yeniden başlamasıyla beraber Türkiye'ye sığınan birçok göçmen Bulgaristan'a tekrardan dönmeye başlamıştır (Çağlayan 2019: 73).

Türkiye topraklarına gerçekleşen bu göç hareketinde, gelenlerin ne kadarının Türk kökenli olduğu bilinmemekle beraber gelenlerin arasında Müslüman Bulgarların,

Çingenelerin ve Tatarların yer aldığı bilgisi bulunmaktadır. Göç hareketleri ile devamlı karşı karşıya kalan Türkiye'ye yönelen kitlesel göç akınlarının bir diğeri ise Irak lideri Saddam HÜSEYİN'in baskı ve zulmünden kaçarak Irak'tan gelenlerin oluşturduğu göç olmuştur (Acer vd. 2010: 76).

1988-2015 arasında Türkiye'ye Irak üzerinden toplam üç büyük kitlesel ve yoğun göç hareketleri meydana gelmiştir. Türkiye gerçekleştirilen ilk Irak göçü Irak-İran savaşının ardından 1988 yılında Halepçe Katliamı ve Saddam HÜSEYİN'in ordusu tarafından baskıyla sıkıştırılan 50.000'den fazla Kürt kökenli Iraklı Türkiye'ye sığınmıştır. Bunun ardından Körfez Krizi'nin yaşandığı dönemde ise Türkiye'ye ikinci göç hareketi başlamıştır. Irak ve Kuveyt'te bulunan yabancı uyruklu kişiler işçi olarak gittikleri ülkelerden geri dönerek, Türkiye'ye gelmişlerdir. Yabancı uyruklu işçiler geçici olarak Irak ve Türkiye sınırına yakın kamplara yerleştirilmiş ve sayılarının toplam 60 bin civarında olduğu belirtilmiştir. Pasaport işlemleri tamamlanan bu işçilerin Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından ülkelere geri gönderilmeleri sağlanmıştır (Acer vd. 2010: 76). Türkiye'ye Irak üzerinden gelen en büyük göç dalgası ise 1991 yılında toplam 460.000 Iraklı vatandaşın Türkiye'ye sığınmasıyla meydana gelmiştir. Irak'tan gelen bu yoğun göç dalgası sonucunda Türkiye, sığınmacıları Irak sınırına yakın kamplara yerleştirmiştir. Fakat Irak'ın kuzeyinde uçuşa yasak bölgenin oluşturulması ve güvenli yerinin olmamasından dolayı Irak'a geri dönmüşlerdir. Türkiye'ye yönelen en son göç dalgası ise Suriye devrimi ile 2011'de başlayan ve 2014 DEAŞ örgütünün özellikle Irak'ta Musul ve Suriye'de Rakka başta olmak üzere diğer şehirler ve çevrelerine saldırıları sonucunda büyük kitlesel göçler olmuştur. Bundan dolayı Irak'tan Türkiye'ye yönelen yoğun göç dalgası sonucunda yaklaşık 80.000 civarı Iraklı Türkiye'ye gelmiş gelen Suriyeli sayısı ise milyonları bulmuştur (Çağlayan 2019: 75-76). DEAŞ'ın Suriye'de 2016-2017 yılına kadar süren fiili toprak hakimiyeti sürecinde de Suriye'den göçlerde artış olmuş, bu durum dalgalı bir şekilde ve daha çok illegal geçişlerle devam etmiştir.

1991'de Bosna-Hersek Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte Avrupa'dan Türkiye'ye yönelik en büyük kitlesel sığınma hareketi başlamıştır. Savaş sonucunda ülke nüfusunun %35'i göç etmek zorunda kalmış olup göç edenlerin yaklaşık 25 bini Türkiye'ye gelmiştir. Fakat Dayton Antlaşması'nın imzalanması ile bu sığınmacılar ülkelere tekrardan geri dönmüştür. Bilahare 1992-1997 yılları arası gerçekleşen

Yugoslavya'daki iç savaştan toplam 20.000 kişi, Kosova'da meydana gelen olayların akabinde ise 17.746 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Yugoslavya tarafından sürgün edilen Ahıska Türkleri ise toplam 32.557 kişi ile Türkiye'ye sığınmıştır (Göç İdaresi, 2020). Türkiye'nin yaşadığı tarihteki en büyük göç dalgası kuşkusuz 2011 yılında Suriye'den çıkan iç savaşının ardından Türkiye'ye kitlesel göç hareketi olarak akın eden Suriye göçü olmuştur. 1980'den sonra Türkiye'de yaşanan kitlesel sığınma hareketleri ülkeyi bireysel sığınma arayan yabancılar için önemli bir merkez haline getirmiştir.

3.1.9 Cumhuriyet Tarihinin En Büyük Göç Hareketi

3.1.9.1 Suriye'den Türkiye'ye Göç

2010 yılında Tunus'ta başlayan demokrasi ve özgürlük talepli protestolar sonucunda domino etkisi oluşmuş ve dolayısıyla bu olay başka Arap ülkelerine de sıçramıştır. Dolayısıyla Suriye de bu süreçten etkilenen bir ülke olmuş ve halk demokrasi ve özgürlük için sokaklara dökülerek, Esad rejimi ve BAAS Partisi'ne karşı protestolar düzenlemiştir. Esad rejimi bu gösteriler karşısında reform vaatlerinde bulunmuş fakat protestoları durduramamıştır (Çayhan, 2018: 215). Mart 2011 yılında Derah kentinde düzenlenen protestoda 25 kişinin öldürülmesi sonucunda Suriye için adeta kanlı bir süreç ve olayların daha da alevlenmesine sebep olarak daha çok ayaklanma başlamıştır. Yaşanılan iç savaş sürecinde milyonlarca Suriyeli de göç etmeye başlamıştır. Göç eden bu kişilerin bir kısmı güvenli bölgelere akın ederken, dört milyon civarında Suriyeli ise ilk etapta çevre illere göç etmiştir. Suriye'den Türkiye'ye yönelen göçün başlamasının ardından Türkiye "açık kapı" politikasını uygulayıp ve sadece Sünni Araplara değil ayrıca Suriye'den göç eden Kürt, Ezidi, Nusayri ve diğer dini-etnik grupların da Türkiye'ye sığınmasını sağlamıştır (Şahin ve Düzgün, 2016: 178).. Türkiye göç hareketi ilk olarak Suriye tarafından 29 Nisan 2011'de Hatay'ın Yayladağı ilçesinde bulunan Cilvegözü Kara Sınır Kapısı'nda gerçekleşmiştir. Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan 250 kişilik bir grubun Türkiye'ye giriş yapması ile Türkiye'ye göç hareketi başlamıştır. Suriye'den Türkiye'ye göç hareketi gerçekleştiren 250 kişilik gruptan sonra bu sayı 2017 yılında ise 2.888.886'ya kadar çıkmıştır (Şahin ve Düzgün, 2016: 178). Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yasal statüsü hakkındaki söylemler devamlı kavram kargaşasını meydana getirmiştir.

Türkiye, topraklarındaki Suriyelilerin mülteci statüsüne sahip olmadığını belirtmiş ve Türkiye'de bulunan Suriyelilere dair 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda "geçici koruma" statüsü verilmiştir (Resmi Gazete, 2013). Bu kanun, ülkesinden zorla ayrılmaya mahkûm edilen, ülkesine geri dönmeyen, acil ve geçici koruma bulmak maksadıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen ya da sınırlarımızı geçen yabancı şahıslara geçici koruma sağlanabileceğini belirtmiştir (Çayhan, 2018: 215). Bundan dolayı geçici koruma statüsü için gerekli uygulama ve düzenlemelere yönelik bazı yönetmeliklerin çıkarılması kararı tasarlanmıştır. Bu bağlamda 22 Ekim 2014'te "Geçici Koruma Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 2014). Bu yönetmelik ile ilgili koruma altında bulunan Suriyelilerin sahip olduğu temel hak ve sorumluluklar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Ülkemizde bulunan Suriyeli sığınmacıların bir kısmı için AFAD tarafından toplam 10 ilde 23 barınma merkezi kurulmuştur. Barınma merkezlerinde; okul, sağlık merkezleri, sosyal tesisler, mesleki eğitim kursları ve psikolojik destek hizmetleri bulunmaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de barınma merkezleri dışında kalan Suriyeliler ise Türkiye'nin dört bir tarafına yayılmıştır (Yalçın, 2004: 45). Barınma merkezleri dışında kalan Suriyeliler sayıca çok daha fazla olup kontrol ve denetimleri daha düşüktür.

Barınma kampları dışında kalan Suriyelilerin ekseriyetle Suriye sınırına yakın illere ve belli başlı büyük şehirlere yerleştikleri bilinmektedir. Özellikle başta İstanbul olmak üzere; Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Mersin, Adana, Kilis, İzmir, Bursa ve Mardin şehirlerine yerleşmişlerdir. Suriyelilere, Türkiye tarafından yapılan toplam harcamalar ise 5,6 milyar dolardan fazladır (Yalçın, 2004: 45). Türkiye'ye yapılan yük paylaşımında ise dış ülkelere sadece 300 milyon dolar civarında destek sağlanmıştır.

Buradan da anlaşılabilirdiği gibi Türkiye'ye dışarıdan gelen destek oranı, Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STÖ) yardım oranını geçememiştir. Suriye'den göç edenlerin başta Türkiye olmak üzere; Lübnan, Ürdün, Irak ve farklı ülkelere de göç ettikleri bilinmektedir. Avrupalı ülkeleri ve uluslararası kuruluşlar, kapılarını Suriyelilere açan ülkelere ne yazık ki tam olarak maddi destekte bulunmayıp yük paylaşımından kaçarak ve Suriye sığınmacılarını kabul etme konusunda da sorumluluktan kaçınmış olup Suriyeli sığınmacılara karşı duyarsız davranarak ve çok az sayıda Suriyeli sığınmacıyı kabul etmişlerdir (Çayhan, 2018: 218).

3.1.10 Türkiye Göç Politikalarının Avrupa Birliği Göç Politikalarına Uyumlaştırılmasına Yönelik Gerçekleştirilen Düzenlemeler

İçişleri ve Adalet Bakanlıkları, Avrupa Birliği'nin içişleri ve adalet alanında mevzuatın uygulanması ve iş birliğinin uygulanması konusunda sorumlu temel kurumlar belirlemiştir. İltica ve göç alanında Avrupa Birliği, iltica ve göçün mevzuatına uyumluluğun sağlanması ve bunların idari kapasitelerinin artırılması için yerine getirilmesi gereken hedefler ve atılması gereken adımlar belirlenmiştir (Sezik ve Ağır, 2018: 325). Bu bağlamda AB, iltica ve göç politikalarına uyum sağlanması için gerekli düzenlemeler yaparak ve bu başlık altında Avrupa Birliği'ne uyum süreci içerisinde yapılan düzenlemelerin ve Avrupa Birliği'nin yapılmakta olan çalışmalara yönelik değerlendirmelerini inceleyeceğiz.

3.1.10.1 Strateji Belgeleri

Türkiye'de iltica ve göç mevzuatının, Avrupa Birliği mevzuatına uyumunun yapılması amacıyla İçişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde, 2002 yılında, İltica, Göç ve Dış Sınırlarının Korunması Görev Gücü kurulmuştur. Görev gücüne bağlı olarak da iltica, göç ve dış sınırlara ilişkin çalışacak üç ayrı çalışma grubu teşekkül ettirilmiştir. Bunun ardından toplam bir yıllık çalışmanın sonunda 2003 yılında yayınlanan Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 2010). Bu belgede İçişleri Bakanlığı bünyesinde özel eğitimli ve profesyonel kolluk güçlerince yerine getirileceği sınır hizmetleri, sivil bir teşkilatlanmaya gidilmesi ve sınırların güvenliğini sağlayacak tek teşkilatlanmaya gidilmesi ve bunun tavsiyesinde bulunulmuştur. Strateji belgesi içerisinde entegre sınır yönetimi sisteminin kurulması ve sınır güvenlik teşkilatının kurulması hedeflenmiştir (Akçadağ, 2012: 26).

Oluşturulacak teşkilatla; hudut ve sınır kapılarının güvenliği, göç ile mücadele edilmesi, kaçakçılık ve yasa dışı pasaport kontrolü ve sahteciliğin önlenmesi, yolcu giriş-çıkışı ve sınır dışı işlemler gibi etkenler öngörülmüştür. Fakat strateji bölgesinde sınır güvenlik teşkilatının kurulması öngörülmesine rağmen henüz kurulamamıştır. Avrupa Birliği, eşleştirme projesini hazırlayarak, strateji belgesinin öngördüğü entegre sınır yönetimi sisteminin oluşturabilmesini sağlamıştır. 2006 yılında proje sonucunda Türkiye'nin entegre sınır yönetimi stratejisinin uygulanmasına ilişkin Ulusal Eylem

Planı hazırlanmış olup Başbakan tarafından onaylanmıştır. Entegre sınır yönetimi stratejisiyle beraber Türkiye'nin gözetiminde ve sınır kontrolünde daha güvenli ve açık bir yapıya sahip olabilmek adına ilgili mevzuat ve kurumların Avrupa Birliği'ne uyumlu hale getirilebilmesi ve hudut kapılarında kara ya da deniz sınırlarında görevlendirilmiş ve İşleri Bakanlığı'na bağlı, oldukça profesyonel güvenlik teşkilatlarının kurulması hedeflenmiştir (Akçadağ, 2012: 29).

Dolayısıyla Avrupa Birliği'ne iltica alanında uyum sağlanabilmesi adına bazı çalışmaların yapılması ve izlenecek temel strateji, hedef ve ilkelerin belirlenebilmesi amacıyla İltica Stratejisi Belgesi oluşturulmuştur. Bu stratejide ise çalışacak olan ve uzmanlaşmış kurumun yapılandırılması için mültecilerin iltica başvurularında statülerinin belirlenebilmesi, statünün sistematik olabilmesi ve statü tanınan mültecilere gerekli barınma ve destek imkânlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Avrupa Birliği bu sürecinde Göç Strateji Belgesi ile Türkiye'nin yerine getirilmesi gereken ve eksik olduğu noktalar belirlenmiştir (Akman ve Kılınç, 2010: 2). Bu stratejide Türkiye, yasal yollarla gelen ya da kalan yabancılar için gerekli uyum çalışmalarının yapılmasının gerekliliğini, Türkiye'de illegal olarak kalmakta olan vatandaşların sınır dışı edilmesi için de gerekli altyapı çalışmalarının ve bu kapasitelerinin güçlendirilmesi adına yabancı kabul ve barınma merkezlerinin inşası ve işletilmesinde Avrupa Birliği'nin mali paylaşım yapması gibi konular üzerinde durulmuştur (Akçadağ, 2012: 33).

3.1.10.2 İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı

Avrupa Birliği 2004 yılında Türkiye'nin göç ve iltica stratejisinin Avrupa Birliği mevzuatına ve uyumlaştırılması adına Eşleştirme Projesi'ni hazırlamıştır. Bu projeye göç ve ilticadan sorumlu kuruluşların arttırılmasıyla ve hazırlanacak eylem planına katkı sunmaları hedeflenmiştir (Akman ve Kılınç, 2010: 4). İltica ve Göç Eylem Planı'nda, Türkiye'nin göç, yabancılar ve iltica mevzuatının ve aynı zamanda sisteminin Avrupa Birliği'ne uyumlu hale getirilmesi için yürürlüğe konulması, hukuki düzenlemelerin, fiziki altyapının tamamlanması ve idari yapılanmaların düzenlenmesi yönünde gerekli yatırım projelerinin ve alınması gereken önlem ve tedbirlerin olması belirtilmiştir.

Eylem Planı'nda mülteci yönetmeliği yerine iltica kanunun yürürlüğe koyulması ve Türkiye'nin sığınmayla ilgili bir devlet politikasını oluşturması için gerekli çalışmaların yapılması gerekliliği belirtilmiştir (Akçadağ, 2012: 38). Eylem Planı'nda yer alan başka bir husus ise sığınmacının kabul sisteminin oluşturulması yönünde olmuştur. Bu bağlamda mültecilere etkin ve stratejisinin uygulanabilmesi için adalet, uluslararası koruma sağlanabilmesi ve aynı zamanda barınakların sunulması için Türkiye'nin doğu bölgelerinde mülteci misafirhaneleri ve sığınmacı kabul barınma merkezleri inşa edilip ve bunların faaliyete geçirilmesi amaçlanmıştır. İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı ile beraber yabancıların tespit edilmesi, insan kaynaklarına dayalı kalma izni verilmesi ve ikincil koruma gibi kavramlar ilk defa Türkiye'nin sığınmayla ilgili konularında yer almıştır. Geri göndermeme politikası ise ülkede mühim bir yer kazanmıştır. Ayrıca anayasal olarak gereken idari işlemler için yargı yoluna da gidilmektedir. Fakat sınır dışı işlemlerinde geri göndermeme prensibinin sağlıklı uygulanması için uluslararası standartlarda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Cenevre Sözleşmesi göz önünde bulundurulması gerekmektedir. (Akman ve Kılınç, 2010: 7).

3.1.10.3 Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında Göç

1998 yılından itibaren Avrupa Birliği İlerleme Raporları; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci içerisinde bir yıllık süre içinde yerine getirdiği yükümlülükleri, geliştirmesi gereken konuları ve eksikleri belirten raporlardır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum süreci içerisinde göç ve iltica alanında yerine getirmiş olduğu sorumluluklar da raporlarda belirtilen konulardır (Şemşit, 2010: 256). Türkiye'nin Asya ve Irak'tan gelen düzensiz göçmenler için transit ülke olduğunu belirten rapor, 1998 İlerleme Raporu'nda belirtilmiştir. Türkiye'nin transit ülke konumunda olduğu için yeniden kabul anlaşmasının yapılması gerektiği fakat anlaşmanın anayasal gerçeklerden ötürü imzalanmaması sorun olarak görülmüş ve olumsuz sonuçlanmıştır (Akçadağ, 2012: 37).

1998 senesinde Avrupa ülkelerine Türkiye üzerinden geçen toplam 40.000'den fazla kişi yakalanmış ve 1998 yılında ilerleme raporunda yakalanmış olan düzensiz göçmenler sayısının diğer yıllara göre daha çok arttığı ve bu kişilerin Yunanistan'da yakalandığı ifade edilmiştir. Bu göçmenlerin barınmalarına yönelik ise gerekli mali ve

tesisler ile imkânların geliştirilmesine yönelik çalışmalar belirtilmiştir (Akçadağ, 2012: 37).

- 2000 İlerleme Raporu'nda; Avrupa Birliği'ne Türk vizelerinin uyumlu olmadığı vurgulanmıştır. Sınır kontrollerinin çeşitli kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmesi eleştirilip, sınır kontrollerinin sivil ve tek bir kurum tarafından yapılması gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca Avrupa'ya ulaşmaya çalışan düzensiz göçü azaltmak için ciddi çalışma ve çabaların yapılması gerekliliği de söylenmiştir (Akçadağ, 2012: 38).

- 2001 İlerleme Raporu'nda; Türkiye'nin vize politikasının bazı ülkelere değişikliğe gittiği fakat Schengen Antlaşması'na uyumunun ve hiçbir ilerlemenin kaydedilmediği görülmüştür. Ayrıca sınır kontrollerinin sağlıklı bir şekilde güçlendirilmesine yönelik çeşitli kurum ve bakanlıklar arasında gerekli koordinasyon ve iş birliği başlığı ile sınır kontrollerinin güçlendirildiği de belirtilmiştir. Türkiye'nin insan kaçakçılığı konusunda hem transit hem de hedef ülke konumunda olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de ayrıca insan kaçakçılığı ve ticaretine yönelik özel bir kurum ve kuruluşun bulunmadığı da belirtilmiştir. Türkiye'nin iltica konusunda ise mülteci hareket akışıyla baş edebilme kapasitesiyle ve aynı zamanda topluluk desteği sağlanması halinde coğrafi konumunun sınırlanıp, kısıtlandırılmasının kaldırılabilceği de belirtilmiştir (Akçadağ, 2012: 38).

- 2002 İlerleme Raporu'nda; Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Suudi Arabistan, Umman, Bahreyn ve Kuveyt'e vize şartı getirmesi iyi karşılanarak, Avrupa Birliği vize rejimine uyum sağlama konusunda ise gerekli ilerlemenin kaydettiğini ifade etmiştir. Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanan uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm, yasadışı göç ve suç ile mücadeleye ilişkin imzalanan protokolün 8. maddenin 2002 yılında imzalanmasıyla yürürlüğe girmesi sonucunda geri kabule başlaması olumlu karşılanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2002).

- 2003 İlerleme Raporu'nda; Türkiye'nin Avrupa topluluğunda negatif vize listesinde uyum sağlanması adına ciddi ve önemli mesafeler kat ettiğini, Avrupa Birliği vize şartları listesiyle Türkiye arasındaki farklılığın toplam yedi ülkeye düştüğü belirtilmiştir. Raporda yabancıların bu yerlerde çalışabilmeleri hususlarına izin verildiği de belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2003).

- 2004 İlerleme Raporu'nda; Avrupa birliği ile Türkiye arasında vizeli farkın Azerbaycan'a vize sorumluluğunun getirilmesiyle beraber altıya inip pozitif vize listesinde ise Brezilya ile karşılıklı olarak vize muafiyetinin getirilebilmesi için gerekli çaba ve çalışmalarda bulunduğunu belirtmiştir (Avrupa Komisyonu, 2004).

- 2005 İlerleme Raporu'nda; Yabancıların çalışma izinlerine ilişkin kanunun çıkartılmış olmasına rağmen yabancıların yerleşme haklarını kısıtlayan uygulamaların halen mevcut olduğu görülmüştür. Bu bağlamda 2005'te kabul edilen İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı'nın bir an önce uygulanmaya başlanması gerekliliği belirtilmiştir. Eylem Planı'nda yer alan göç idaresinin kurulması ve iltica ile aile birleşmeleri öğrencilerin ikameti ve uzun süreli ikamet gibi konuların netliğe kavuşturulması gerekmektedir (Avrupa Komisyonu, 2005).

- 2006 İlerleme Raporu'nda; Türkiye'nin, entegre sınır yönetim stratejisinin uygulanmasına ilişkin ulusal programı kabul etmesi, Avrupa Birliği standartlarına uyum içerisinde olumlu şekilde karşılanmıştır. Olumlu vize listesinin uyum olarak ilerleme kaydedildiği değerlendirilmiş ve herhangi bir ilerlemenin kaydedilmediği değerlendirmeleri de yapılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2006)

- 2007 İlerleme Raporu'nda; 2005 yılında Türkiye'nin kabul edilen İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı'na ek adımlar atılmış, iltica ve göç alanında Avrupa Birliği'ne uyumlu hukuki düzenlemeler ile zamanında yapılmasının gerekliliği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2007)

- 2008 İlerleme Raporu'nda; Göç alanında bazı gelişmeler yaşanmış ve iltica ve göç görev gücü düzensiz göçle bağlantılı sınır görevlerinden sorumluların bir araya getirilen üst düzey çalışmalar kurulmuştur (Avrupa Komisyonu, 2008)

- 2009 İlerleme Raporu'nda; İçişleri Bakanlığı'na bağlı iltica ve göç mevzuatı, idari kapasiteyi geliştirme ve uygulama bürosunun açılmasıyla olumlu karşılanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2009)

- 2010 İlerleme Raporu'nda; Göç konusunda bazı ilerlemenin kaydedildiği ifade edilerek, Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişlikle beraber göçmen kaçakçılarına verilen cezalar miktarları artırılarak, düzensiz göç ile mücadele ve buna dair genelgeler hazırlanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2010)

- 2011 İlerleme Raporu'nda; Göçmenlerin geri göndermeleri ile ilgili gerekli merkez kapasitelerinin sayısının arttırılmasına yönelik gerekli çalışmalar, iltica ve göç alanında ve aynı zamanda düzensiz göç ile ilgili gereken mevzular ile çalışmaların devamı sürdürülmüştür (Avrupa Komisyonu, 2011)

- 2012 İlerleme Raporu'nda; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulması fakat günümüzde de halen kabul edilmediği kanun tasarımlarının mülteci ve göçmen haklarının Avrupa Birliği ve uluslararası standartlara güvence altına alacak olan kilit rol olarak oynandığı ifade edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2012)

- 2013 İlerleme Raporu'nda; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabul edilmesi ve buna yönelik değerlendirmeler ile ilerlemelerin sağlanması ifadelerine yer verilerek, raporda yeni kanunların Avrupa Birliği ve uluslararası standartlarda göçmenlerin öncelikle kişi durumuna ilişkin yasal ve kapsamlı kurumsal çerçeveler getirdiği ve göçmenlerin gözetim altında tutulmasıyla ve aynı zamanda sınır dışı edilmesinin yanı sıra çocuk göçmenlerin ve korumaya muhtaç göçmenlerin korunma kapsamında gözlemlenmesi sonucunda güvenceleri ve usulleri ile düzenlenen değerlendirmeler yapılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2013)

- 2014 İlerleme Raporu'nda; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulduğu ve göç ile ilgili yeni yapılanmaların oluşturulmasıyla Avrupa Birliği standartları ile uyum içerisinde önemli adımlar teşkil ettiği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2014)

- 2015 İlerleme Raporu'nda; Türkiye'nin, Suriye ve Irak'tan gelen binlerce sığınmacıya insani yardımlar yaptığı, Suriyelilere koruma sağlamak için kayda değer bir çaba sarf etmeye devam ettiği, 2 milyonu Suriyeli olan toplam 2,2 milyonluk bir nüfusla(2015), dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülke olduğu, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin, Suriyelilerin entegrasyonunu güçlendirmesinin beklendiği yer almıştır (Avrupa Komisyonu, 2015).

- İlerleme Raporu'nda; 2016 ilerleme raporunda; Türkiye'nin iltica ve göç alanında zorunlu ortamlarda ve iyi düzeylerde önemli ilerlemeler kaydedildiği ifade edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2016).

Burada, devam eden yıllarda Avrupa Komisyonu tarafından benzer ifadeler kullanılarak durum geçirtilmiş olup 2016 yılına kadar olan yoğun göçün gelişimine mukabil Avrupa Komisyonu'nun aşamalara tutumu ortaya çıkmaktadır.

3.1.10.4 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Türkiye'de uzun yıllar göç konusu, farklı konu alanlarını içermesinden dolayı oldukça karmaşık ve dağınık olgu haline gelmiştir. Özellikle göç konusunda özel bir mevzuatın olmayışı, durumun dağınık bir mevzuat yapısı oluşturmaya ve çokça eleştiri konusu olmasına ortam hazırlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 4 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile karmaşıklık ve dağınıklık durumuna son verilip, ilk kez yabancılar ve uluslararası koruma alanında özel kanunlar çıkarılmaya başlanmıştır (Resmi Gazete, 2013).

Resmi Gazete'de 11 Nisan 2013 tarihinde yayınlanan bu kanunun, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile ilgili olan hükümleri yayın tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Uzun yıllar süren çalışmaların ardından 6458 sayılı kanun, nihayetinde yürürlüğe girmiş ve kanunun hazırlık çalışmaları ise 2008 senesinde İçişleri Bakanlığı'na bağlı İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu tarafından yürütölmeye başlanmıştır (Resmi Gazete, 2013). 2009 yılında ise göç konusunda yasal düzenleme arayışlarına başlanmış olup başlangıçta ise dört farklı kanun taslağı hazırlanarak, çalışmalara başlanmıştır (Akman ve Kılınç, 2010: 11-12).

3.1.10.5 Yabancıların Türkiye'ye Girişleri, Kalışları ve Sınır Dışı Edilmeleri

Türkiye'ye yabancıların giriş yapabilmeleri için ilk önce pasaport ya da pasaport yerine geçebilecek belgeye sahip olmaları gerekmektedir. Yabancılar Türkiye'ye giriş yaptığında vize, çalışma izni, ikamet izni ya da vize muafiyetlerinin bulunması gerekmektedir. Ayrıca pasaport süresinin, vize ve muafiyeti yahut ikamet izin sürelerinin bitiminden sonra 60 günden daha uzun süreli olması gerekmektedir. Aksi takdirde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), bu kişilerin Türkiye'ye girmelerine izin vermemektedir (Aksoy, 2012: 259). Vize veya vizenin muafiyet süresi biten, yahut 90 günden fazla ölkemizde kalacak vatandaşların ikamet almaları zorunluğundan dolayı YUKK, ikamet izin başvurularının incelenebilmesi ve

sonuçlanabilmesi için idareye toplam 90 gün süre tanımıştır. Kısa dönem için de ikamet izni, YUKK'nin 31. maddesinde bazı durumlarda alınması belirlenmiştir (Resmi Gazete, 2013).

Genel Müdürlük talimatı üzerine sınır dışı etme kararı verilmektedir. Kanun, sınır dışı edilecek olan göçmen ve mültecilerin kendi ülkelerine yahut üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebileceğini ifade etmiştir (Çayhan, 2018: 219). Sınır dışı edileceği ülkede işkenceye, ölüm cezasına ya da insanlık dışı durumlarla karşı karşıya kalacak olanlar ile ciddi sağlık problemleri yaşayan ve aynı zamanda tedavisi hala devam eden fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete maruz kalanların hakkında sınır dışı etme kararları alınamaz. YUKK, vatansız (Haymatlos) kişiler için birçok düzenlemeler getirerek, bu kişilerin tespitinin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapıldığını belirtmiştir. YUKK'de üçüncü kısmında yer alan uluslararası koruma çeşitleri; şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma olmak üzere üç şekilde tanımlamıştır (Çayhan, 2018: 219).

YUKK 61. maddesinde,

"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar sebebiyle; dini, dili, ırkı, tabiatı belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesinden dolayı zulüm ve baskılara uğradığından haklı sebeplerle korktuğu gerekçesiyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında olan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan veya söz konusu korku nedeninin olması ve istenmeyen yabancıya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunması ve bir daha oraya dönememesi, vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonucunda mülteci statüsü verilir" (Resmi Gazete, 2013).

denilmek suretiyle hangi sebeple mülteci statüsü verileceğinin hükmünü belirtmiştir. Ayrıca YUKK, şartlı mülteci statüsüyle mültecinin aynı şartları taşıması ama Avrupa ülkeleri dışında meydana gelmekte olan olaylar neticesinde ülkesinden ayrılan vatandaşa verileceğini belirtmiştir (Akman ve Kılınç, 2010: 24).

Mülteciler, başvurularını bizzat valiliklere yapabilmektedir. Başvuru sahibi ise aynı gerekçeler ile kendisi ve gelen ailenin üyeleri adına da başvuru yapabilmektedir. 18 yaşından büyük olan aile üyelerinin olması durumlarında ise muvafakatleri

aranmaktadır. Uluslararası koruma başvurusunu yapan mültecilere; başvuru yapacağına dair toplam 30 gün geçerli olacak başvuru belgesi verilir. Uluslararası koruma başvurusu üzerine kayıt tarihinden itibaren 30 gün içerisinde başvuru sahibiyle bireysel mülakatlar yapılır, mülakatın yapılamaması durumlarında ise yeni mülakat tarihleri belirlenir (Çayhan, 2018: 222). Mülakat tarihleri arasında ise en az 10 günlük bir ara olması gerekmekte olup mülakatı tamamlanan başvuru sahibine yahut aile üyeleri varsa onlara; harca tabi olmayan, üzerinde yabancı kimlik numarası bulunan 6 aylık uluslararası koruma kimlik belgesi verilmektedir (Resmi Gazete, 2013). YUKK, uluslararası korumaya başvuru yapan başvuru sahiplerinin sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından ötürü idari gözetimin alınamayacağını da belirtmiş fakat aşağıda sayacağımız istisnai hallerde sadece idari gözetim altına alabileceklerini de belirtmiştir (Aksoy, 2012: 259).

YUKK; başvurunun geri çekilmesi veya çekilmiş kabul edilme sebepleri, hazırlanma ve değerlendirilmesi kararının itirazıyla yargı yoluna gidilmesi, başvuru sahibi için gerekli danışman ve avukatların hizmetine dair hususlara yer verilmesi, şartlı ya da korumaya sahip mültecileri belirlemek ve ikametlerine dair yükümlülükleri ile mülteci statüsü verilenlere düzenlenecek olan gerekli seyahat belgesi, kimlik, uluslararası korumadan kaynaklanan kişilerin statülerinin hangi durumlarda sona ereceğinin belirtilmesi, gönüllü olarak ülkesine geri dönmek isteyenlere sağlanacak olan destek konularının düzenlenmesi gibi görevleri de yürütmektedir (Akman ve Kılınç, 2010: 22).

3.1.10.6 Göç Yönetiminin Kurumsallaşması: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM) / Göç İdaresi Başkanlığı (GİB)

YUKK olmadan önce göçle ilgili tam olarak görev yapan herhangi bir kurum bulunmamaktaydı. Göç yönetiminin kurumsallaşması; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) Yabancılar Şubesi, Jandarma Genel Komutanlığı ve Valilikler, düzensiz göçmenlerin tespit edilmesinin yanı sıra ayrıca Geri Gönderme Merkezi'nde (GGM) barındırma ve göçmenlerin sınır dışı etme işlemlerini yerine getirmekle görevlidir (Çayhan, 2018: 222). Türkiye'ye giriş ve kalışları, ayrıca Türkiye'den çıkış ve sınır dışı edilmeleri, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunması ile ilgili uluslararası koruma gibi iş ve işlemlerin

yürütülmesi için İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. GİGM'in başlıca görev ve yetkileri şunlardır;

- Göç alanına ilişkin olarak idari ve mevzuatın kapasitenin geliştirilmesi,
- Strateji ve politikalarının saptanması konularında çalışmalar yapmak ve bakanlar kurulunca belirlenmiş olan strateji ve politikaların uygulanması süreçlerini izleyip bunları koordine etmek
- Göçe dair iş ve işlemleri yürütmek,
- Göç politikaları kurulunun gerekli hizmetlerini yürütmek ve kararlarının uygulanmalarının da takibini yapmak,
- 5543 sayılı İskan Kanunu'nda bakanlığınca verilen görevleri yürütmek,
- Uyum süreçlerine dair iş ve işlemleri yürütmek,
- Türkiye'deki vatansız kişileri tespit edip bu kişilere ilişkin gerekli iş ve işlemleri yürütmek,
- Geçici korumaya dair iş ve işlemleri yürütmek,
- Kamu kurumu ve kuruluşlarında göç alanına yönelik faaliyetlerin projelendirilmesi ve programlanmasına yardımcı olmak,
- Mevzuatta verilen diğer görevleri yürütmektir (Erdoğan, 2015: 46).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), yapılan düzenleme ile 11 Ekim 2021'de ismi değiştirilerek Göç İdaresi Başkanlığı olmuştur. Bu değişiklik, sadece bağlı olduğu İç İşleri Bakanlığı bünyesindeki gereklilik üzerine yapılmış olup görevlerinde ve işleyişinde bir değişiklik meydana getirmemiştir.

3.1.10.7 Göç Politikaları Kurulu / Göç Kurulu

YUKK, Türkiye'nin göç politikalarının uygulanması ve bunların belirlenmesi kapsamında gerekli çalışmaları yürüterek, bu çalışmalar üzerine Göç Politikaları Kurulu'nun (GPK) kurulmasını sağlamıştır (Akman ve Kılınç, 2010: 28). GPK'nın, İçişleri Bakanı'nın başkanlığında toplam beş toplantısı gerçekleşmiş olup Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesiyle birlikte 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile GPK kaldırılarak 13 Eylül 2018 tarihli resmi gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle "Göç Kurulu" ismiyle

yeniden yapılandırılmıştır. Göç Kurulu, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin ilgili maddesinde;

“Türkiye'nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmekle görevli olup İçişleri Bakanı'nın başkanlığında, İçişleri Bakanlığı'nca belirlenecek, bakanlık, kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Kurul İçişleri Bakanı'nın çağrısı üzerine toplanır” şeklinde hükme bağlanmıştır (Göç İdaresi 2023).

Bahse konu kurul, kendisine verilen görevler doğrultusunda başlıca;

- Göç strateji belgesi oluşturulması amacıyla hazırlıklara başlanması,
- Türkiye'nin Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın kabul edilmesi,
- Muhtelif kurullarda, ikamet izinlerine ilişkin görevi kapsamındaki konularda düzenleme yapılması,

kararlarını almıştır.

Diğer yandan, göç alanında mevcut durumu ayrıntılarıyla ortaya koyan Göç Eylem Planı, kurul üyelerine sunulmuştur (Göç İdaresi 2023).

Görüldüğü üzere; göç, mülteci, sığınmacı ve karşı karşıya kalınan göç hareketlerine karşı Türkiye ve diğer ülkeler, birçok kurum ve kuruluşlar kurarak, bu durumlar karşısında gerekli tedbirleri almış, çalışma ve daha sayamadığımız sayısız faaliyetleri yürütmüştür. Geçmişten bugüne devamlı göç hareketiyle boğuşan Türkiye ve diğer ülkelerin, gelecekte de benzer durumlarla karşılaşacağını ve bu durumun sürekli canlılığını koruduğunu günümüzde de halen görmekteyiz (Çayhan, 2018: 223).

4.BÖLÜM

SURİYE KİTLESEL GÖÇÜNÜN TÜRKİYE'NİN DEMOGRAFİK YAPISINA ETKİLERİ

Suriyeliler, Arap Baharı'nın etkisiyle 2011 yılında başlayan göçlerde, ilk zamanlarda ülkemizin sadece sınır bölgelerinde kalmaktaydı. Fakat zamanla Türkiye'nin hemen hemen tüm bölgelerine yayıldılar. Bu durum, güncelde Türkiye'deki sığınmacıların, İçişleri Bakanlığı'nın verilerinde de sadece sınır illerinde olmadıkları ve ülkemizin her kısmına dağıldıkları resmi kayıtlarda da görülmektedir (Tablo 4.1). Ancak sığınmacıların büyük çoğunluğunun sınır illerinde olduğu da ayrıca belirtilmiştir (AFAD, 2017: 43). Bu bağlamda, sınır illerimizdeki büyük şehirler, yaklaşık bir milyona yakın sığınmacıyı ağırlamak zorunda kalmıştır. Sığınmacının alındığı/giriş yaptığı sınır illerinde ilk etaptaki yoğunluğun gittikçe diğer illere ve nihayetinde tüm bölgelere yayılması ve etkilerini de göstermesi kaçınılmaz olmuştur. Ülkemize olan etkilerinin ise başta ekonomik olmak üzere; siyasi, güvenlik, toplumsal dengeler ve temel hizmetleri daha çok olumsuz etkilediği son dönemde bu etkilerini de daha çok hissettirdiği değerlendirilmektedir. (Aybar, 2018: 22).

4.1 Suriye Kitle Hareketi ve Türkiye'de Bulunan Suriyeli Mülteciler

4.1.1 Suriye Kitlesele Göçünün Oluşum Nedenleri ve Arka Planı

Suriye kitlesele göçünün arka planındaki asıl çıkış noktasının, Fransa'nın manda himayesinden kurtulan Suriye'nin 1946'da bağımsızlığını ilan etmesi olduğu söylenebilecektir. Müteakiben, zamanla ülke içerisinde yaşanan iç karışıklıklar ve darbelerin meydana gelmesiyle de demokratik rejim yerine tek yetkinin hüküm sürdüğü siyasi bir düzenin gelişmesiyle birlikte de toplumsal/sınıfsal farklılıklar ortaya çıkmıştır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 580). Hafız Esad (Baba Esad), 1970 ve 2000 yılları arasında Suriye halkından yüksek oranda oy alarak hükümetin başkanı olmuştur. Böylelikle Esad ile piyasa ekonomisine geçiş başlamıştır. Özellikle serbest ekonominin getirilmesi özel sektörün geliştirilmesi ve serbest ekonominin dış açılması gibi uygulamalar bu dönemde meydana gelmiştir (Akçadağ, 2012: 264; Aybar, 2018: 22).

Babası Hafız Esad'dan sonra devletin başına gelen Beşar ESAD döneminde ise 2001'den başlayarak 2009 yılına kadar da birçok politikalar görülmüştür. Esad'ın Suriye devlet başkanı seçilmesi ile beraber Suriye'nin ekonomisinde ciddi iyileşmeler yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca kitle araçlarının uygulanmaya başlaması da ülkeye ayrı bir katkı sağlamıştır (Boz, 2016: 155). Ancak 2010 yılında Afrika ülkelerinde başlayan ve daha sonrasında Orta Doğu'da da etkisini gösteren halk hareketleri başlamış ve bu hareketlenme "Arap Baharı" olarak adlandırılmıştır (Altundöğör ve Yılmaz, 2016: 300). Ortaya çıkan toplumsal halk hareketi bazı bölgelerin rejimlerinde devrilme yaşatmış ve devamlı protesto dalgasıyla gündeme gelmiştir (Aybar, 2018: 26). Tunus'ta 17 Aralık 2010 tarihinde seyyar satıcının arabasına el konulması ve aynı zamanda bir kadının polis tarafından darp edilmesi üzerine kendisini yakan kişinin ölümüyle ilk kıvılcıklar başlamıştır (Aydınlı, 2017: 49). Yaşanılan ve devrim niteliği taşıyan bu protestolar, Tunus başta olmak üzere Libya, Suriye, Yemen ve Mısır gibi ülkelere de etkisini göstermiştir. Teknoloji ve iletişim aracılığıyla kısa süre içerisinde bölge ülkelere yayılan bu buhrandan en uzun süre etkilenen ülke ise Suriye olmuştur (Aktel ve Kaygısız, 2018: 580).

Çünkü çatışmalar sırasında, Suriye'de binlerce insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarca insanın yerinden edilmesi ülkede adeta kargaşa oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu olayın altında yatan neden ise Suriye dışındaki ülkelerin yapılan rejim değişikliklerinin başarılı geçmesi şeklinde değerlendirilmiştir. Bu da aynı zamanda Suriye'de iç savaşa yol açarak günümüze kadar devam etmesine neden olmuştur (Aktel ve Kaygısız, 2018: 582). Bu olay karşısında Esad'ın yanında yer alanlar zenginleşirken, karşı çıkan yerel halk ise fakirlik içinde yaşamına devam etmek zorunda kalmıştır. Özellikle ekonomik sıkıntılar, baskı rejimi, gelir dağılımı, yoksulluk ve eşitsizlik gibi durumlar da beraberinde gelince, Tunus'ta başlayan bu toplumsal halk hareketliliği ve gösteriler Şam ve Halep'i de etkileyerek, Suriye'nin kuzeyindeki bütün illere hızlı bir şekilde yayılmıştır (Akçadağ, 2012: 268; Çakı, 2018: 70).

"Arap Baharı" dediğimiz ayaklanmaların genel olarak gelişimlerinin asıl nedeninin ise toplumların demokratik reformlar talep etmesi ve bahse konu ülkelerdeki baskıcı yönetimi değiştirmeyi hedeflemesi olduğu değerlendirilmiştir. Bu amaç bazı ülkelere başarılı olurken diğer ülkelere ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Alpaslan,

2012: 4). Ekonomik sorunlara bağı olarak, işsizlik, yoksulluk ve adaletsizlik sorunlarının da gelişmesinin yanı sıra bir de siyasi baskılar yaşanınca olaylar daha fazla hız kazanarak oldukça geniş alanlara yayılmıştır. Özellikle can ve mal güvenliklerini tehdit eden bu olaylar, Suriye halkının baskıcı otorite karşısında daha fazla mücadele etmesi de gündemde ciddi yer edinmiştir (Altundeger ve Yılmaz, 2016: 300).

2011 yılında Suriyeliler özellikle Mart ve Nisan aylarında Türkiye'ye ciddi bir akın gerçekleştirmiştir. Ayrıca meydana gelen bu olaylarda, Rusya ve Türkiye arasında yaşanan "Jet Krizi"'nin de Suriye olaylarının bir yansıması olduğunu da söylemekte fayda vardır. Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacılar için mülteci statüsünden ayrı olarak geçici koruma altındakiler şeklinde belirtilmesi, hukuki açıdan Suriyelilere statü sağlamıştır. Ülkemize akın eden Suriyeli göçmenler, Türkiye'nin ekonomik, siyasal ve kültürel olarak da gündemine yansımıştır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 583).

4.1.2 Türkiye- Suriye İlişkileri

Önceki bölümümüzde bahsettiğimiz gibi Türkiye ve Suriye ilişkileri ve aynı zamanda yaşanan göçler Suriye'nin 1946'da Fransa'nın himayesinden kurtulup bağımsızlığını kazanması ile başlamıştır. Özellikle "Hatay Sorunu" iki ülke arasındaki en önemli ilişki noktasında yer almaktadır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 585). Bunun yanında PKK ve su sorunu da ikili ilişkilerin olumsuz gelişmesine yol açmıştır. Suriye'nin, Hatay ilini kendi toprakları içinde sayması ve orayı kendi egemenliğine almak istemesi sonucunda siyasi ve coğrafi olarak Türkiye ile gergin sorunlar yaşamasına neden olmuştur (Altundeger ve Yılmaz, 2016: 301).

1939'da Türkiye ve Fransa arasında düzenlenen anlaşma ile Hatay özel yönetiminin Türkiye'ye katılmasıyla iki ülke (Türkiye-Suriye) arasında bugüne kadar süren gerginlik ortamı başlamıştır. Suriye'nin de bugüne kadar Hatay'ı kendi topraklarının bir parçası olarak görmesi iki ülke arasında devamlı anlaşmazlıklar ortaya çıkarmıştır (Altundeger ve Yılmaz, 2016: 305). Hatay sorununun yanında su sorunu da Türkiye-Suriye arasında ayrı bir anlaşmazlık olmuştur. Fırat ve Dicle nehirleri Suriye, Türkiye ve Irak ülkeleri için önemli su kaynağıdır (Akçadağ, 2012: 270; Sayın vd., 2016: 8). 1970 yılında Türkiye'nin Fırat Nehri'nin üzerinde Keban

Barajı'nı yapmasıyla Suriye üzerine dökülen su seviyesinde azalma göstereceği için ülkede endişeye yol açmıştır. Ayrıca Fırat Projesi'nin Karakaya Barajı'na dönüşmesi de iki ülke arasında gerginliği daha da arttırmıştır. Türkiye ve Suriye arasındaki bir diğer problem ise yıllarca Abdullah ÖCALAN'ın Suriye'de barındırmasıyla başlayan PKK sorunu olmuştur (Alpaslan, 2012: 12).

Suriye'de iç karşıtlıklar çıkmadan önce terör olaylarının yaşanması ve özellikle Suriye hükümetinin baskıcı tutumuyla siyasi olarak terörü desteklemesinin yanı sıra otoriter tutumu yüzünden iki ülke arasında sorunlar iyice gergin bir yol almıştır. Türkiye için özellikle bir güvenlik sorunu olan terör sorununa ilişkin hem Suriye hem de Irak ile birlikte 1984 ve 1985 yılları arasında anlaşmalar yapılmıştır (Aybar, 2018: 30-31). Özellikle 1985 yılında Suriye ile yapılan sınır güvenliği protokolü ile ilgili Türkiye, yaşanan sorunlara ilişkin olarak çok ciddi tedbirler almaya çalışmış ve önlemlerini ciddi derecede artırma yoluna girmiştir. Çünkü sınır güvenliği Türkiye'nin adeta güvenlik açısından en başat sorunu konumundadır (Altundeg er ve Yılmaz, 2016: 308-309).

Bu sorunun yanında ayrıca Türkiye gündeminde canlılığını halen koruyan g    ve mülteci dalgası da ayrı bir sorun haline gelmiştir. Özellikle 2011 yılında Hatay iline yayılan yaklaşık 250'ye yakın Suriyelinin kente ayak basması ilk kitlesel g    hareketliliğinin başlamasına neden olmuştur (Aydınlı, 2017: 57;  ayan, 2018: 21). Bu olaydan sonra Türkiye insani yardım olarak Suriyelilere “açık kapı” politikası uygulayıp devamlı yardımda bulunmuştur (Alpaslan, 2012: 14).

Türkiye; yaşanan savaş, yoksulluk ve bunalım olaylarının bitiminden sonra ülkelerine geri dönecekleri düşüncesiyle Suriyelilere ilk etapta misafir/geçici göçüyle bakmıştır. Fakat 2013 yılında, Suriye'deki i  karışıklığın sürmesi ve Suriyelilerin geri dönmek bir yana gelişlerinin devam etmesinin de etkisiyle misafir düşüncesi/yaklaşımı son bulmuş, YUKK çıkarılmasıyla yeni düzen ve yasal zeminler gerçekleşmiştir. Böylelikle kayıtlı olarak Türkiye'de kalan Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir. Geçici koruma statüsü verilen sığınmacılar; acil veya zaruri ihtiyaçlarının karşılanması, zorla gönderilmeme gibi haklar elde ederek ve özellikle Türkiye'de kaldıkları sürede barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda yardımlara ulaşıp daha rahat yaşamaya ba lamı lardır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 588).

Suriye'deki iç savaştan dolayı Türkiye-Suriye ilişkileri; turizm, ticaret ve emlak gibi sektörlerde de etkisini göstermiştir. Suriye iç savaşından önce ikili ilişkiler hızla ilerlerken savaştan sonra ise ilişkilerde gerileme yaşandığı görülmüştür. Fakat genel olarak 20. yüzyıl başından sonuna kadar Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler devamlı inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Özellikle ülkeler arasındaki dinamik yapı ve sistem, iki ülke arasındaki ipleri daha inceltmiştir (Aydınlı, 2017: 61). Ancak 2000'li yıllardan sonra, önceden de belirttiğimiz gibi iki ülke arasında yaşanan çalkantılı ilişkiler bu sefer de karşılıklı olumlu adımlarla yürütülmeye çalışılmıştır. Türkiye ve Suriye arasındaki iktidar değişikliklerinin, küresel ve bölgesel düzeydeki yaşanan olaylar neticesinde siyasi, kültürel ve ekonomik anlamda pozitif yapıya dönüştüğü görülmüştür. 2011 yılındaki Suriye krizini yaşayan Türkiye, sığınmacı barındıran ülkeler içerisinde ilk yerini almıştır (Alpaslan, 2012: 19).

Türkiye'nin barındırdığı sığınmacılar sadece Suriyeli mülteciler değil aynı zamanda Türkiye; Irak, Afgan, Lübnan ve Pakistanlı sığınmacıları da barındırmaktadır. Türkiye'nin kapılarını sonuna kadar açtığı mülteci ve sığınmacılara başta Rusya olmak üzere Suudi Arabistan ve Çin gibi güçlü ve zengin ülkeler ise sınır kapılarını özellikle Suriyelilere karşı kapatmıştır (Altundeger ve Yılmaz, 2016: 311).

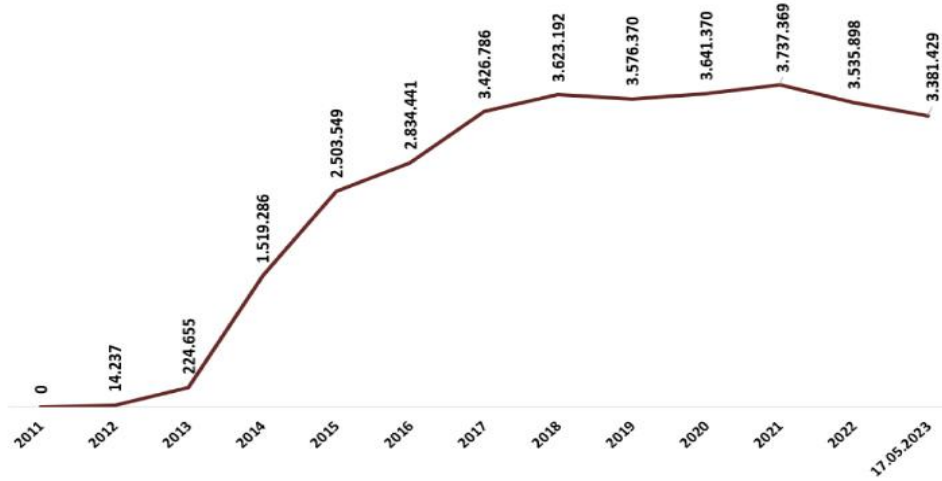
4.1.3 Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Durumu

Yoğun göç dalgasının başladığı 2011 yılında birçok ülke dışarıdan gelen mülteci ve sığınmacılardan etkilenirken, bu durumdan en çok Türkiye'nin etkilenip gündemde kaldığı söylenebilir. Çünkü Türkiye, Suriyeli mülteciler için öncelikle güvenlik ortamını sağlamış ve kapılarını sınırsız şekilde mültecilere açmıştır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 589-590). Türkiye, kapısına dayanan sığınmacılara ve özellikle Suriyelilere kucak açıp AFAD ve İç İşleri Bakanlığı tarafından Suriyelilere barınma merkezleri açmıştır. İlerleyen dönemlerde de mülteciler için daha çok kuruluşun kurulması ve çalışmaların yapılması beklenmektedir (Aybar, 2018: 41).

4.1.4 Yıllara Göre Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeliler

15 Mart 2011'de başlayan Suriye iç savaşı ile Türkiye yoğun bir göç almaya başlamıştır. Göç İdaresi'nin yayınladığı (2023) rapora göre iç savaşın yoğunlaştığı 2012 tarihinden itibaren Türkiye yoğun bir göçe maruz kalmıştır. 2012 yılında 14.237

sığınmacı Türkiye'ye sığınmış ve bu durum her yıl farklı rakamlar ile devam etmiştir. 2013 yılında 224.655 olan göçmen sayısı, 2014 yılında yaklaşık yedi kat artarak 1.519.286 kişi olmuştur. 2014 yılı savaşın en yoğun şekilde yaşandığı yıl olmuş ve bu durum göç eden kişi sayısına etki etmiştir. 2015 yılında göçmen sayısı artarak 2.503.549 kişi olmuştur. Bu sayı, 2016 yılında 2.834.441 kişiye ulaşmıştır. 2016 yılında sığınmacı sayısında geçmişe nazaran göçlerde bir azalma yaşanmıştır. Bunun temel sebebinin ise Türkiye ve diğer ülkelerin Esad Rejimi üstündeki baskısı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2017 yılına gelindiğinde göçmen sayısı 3.426.786'ya ulaşmıştır. 2018 göçmen açısından Türkiye için en kritik yıl olmuştur. Bu tarihte göçmen sayısı zirveye ulaşarak; 3.623.192 olmuştur. 2019-2020 yılları arasında küçük düşüşler yaşansa da 2021 yılında; 3.737.369 sayısına ulaşmıştır. 2022 yılında Türkiye'nin göçmenler için batı sınır kapılarını açması, göçmen sayısını 3.535.898'e çekmiş ve düşüş 2023 yılında 3.381.429 olarak kaydedilmiştir (Göç İdaresi, 2023).

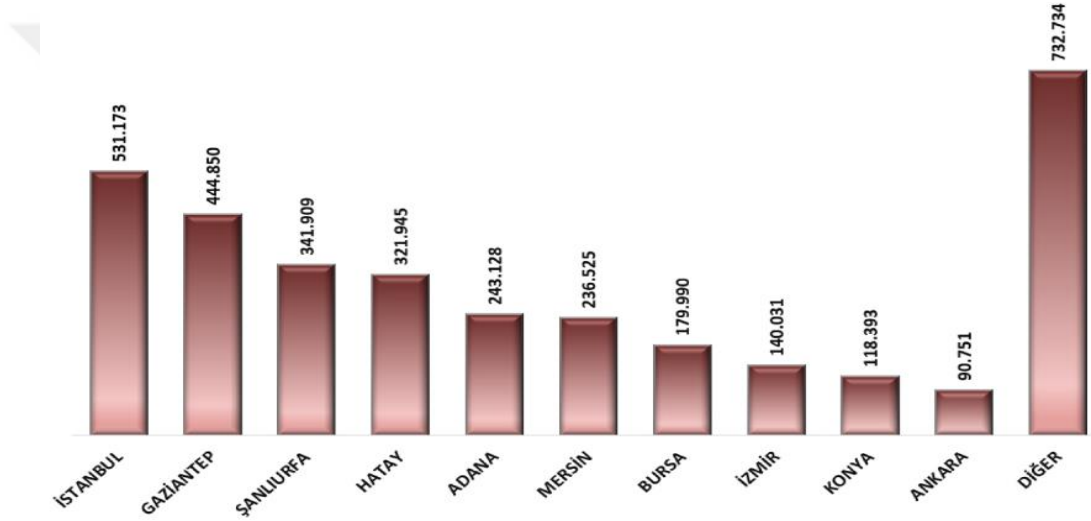

Şekil 4.1 Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmen Sayısı (Göç İdaresi, 2023)

4.1.5 Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin, Önemli İlk On İle Göre Dağılımı

Bilindiği gibi Türkiye’de her il başına düşen Suriyeli göçmen sayısı aynı değildir. Bunun temel sebebi ise şehirlerin konumu ve gelişmişlik düzeyidir. Özellikle Avrupa ülkelerine gitmek isteyen Suriyeli göçmenler batı şehirlerinde yığılmaya neden olmuştur. Göç İdaresi’nin 2023’te yayınladığı rapora göre İstanbul 531.173 sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu sayı İstanbul’u, Suriyeli göçmen

dağılımında Türkiye içinde birinci sıraya koymaktadır. İkinci sırada ise güneydoğuda yer alan Gaziantep bulunmaktadır. Gaziantep'te bulunan göçmen sayısı 444.850 kişidir. Gaziantep'te göçmen sayısının bu kadar yüksek olmasının temel sebebi ise Gaziantep'in Suriye sınırında bulunmasıdır. Üçüncü sırada ise Şanlıurfa bulunmaktadır. Bu ildeki göçmen sayısı 341.909'dur. İllerin dağılımına göre dördüncü sıra ve sırayla sonrası; Hatay 321.945, Adana 243.128, Mersin 236.525, Bursa 179.990, İzmir 140.031, Konya 118.393, Ankara 90.751 kişidir. Diğer yandan, Türkiye geneline yayılmış olan 732.737 Suriyeli göçmen de bulunmaktadır (Göç İdaresi, 2023).

Şekil 4.2 Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Önemli İlk On İlle Göre Dağılımı (Göç İdaresi, 2023)

4.1.6 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerinin aşağıda yer verilen Tablo 4.1’deki verilere göre illere göre dağılımında ilk sırada yer alan İstanbul’daki 531.173 Suriyeli göçmen, İstanbul’un toplam nüfusunun %3,23’ünü oluşturmaktadır. En çok Suriyeli göçmeni barındıran ikinci il olan Gaziantep’teki 444.850 Suriyeli, Gaziantep’in toplam nüfusunun %17,12’sine tekabül etmektedir. Üçüncü sıradaki Şanlıurfa’daki 341.909 Suriyeli, Şanlıurfa’da geçici nüfusunun %13,61’ini oluşturmaktadır. Dördüncü sırada Hatay’daki 321.945 Suriyeli, Hatay nüfusunun %16,03’nü

oluşturmaktadır. Bu oranlar illerin; konumu, gelişmişlik düzeyi ve batı sınır kapısına yakınlığına göre değişiklikler gösterebilmektedir (Göç İdaresi, 2023). Özellikle 6 Şubat 2023 yılında yaşanan depremde; Adana, Adıyaman, Gaziantep, Diyarbakır, Malatya, Kahramanmaraş, Hatay, Kilis, Şanlıurfa ve Osmaniye etkilenmiştir. Burada yaşayan Suriyeli göçmenlerin yer değiştirmiş olması ihtimali yüksektir.

Tablo 4.1 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelerinin İllere Göre Dağılımı (Göç İdaresi, 2023)

Sıra	İller	Kayıtlı Suriyeli Sayısı	İl Nüfusu	İlde Yaşayan Toplam Kişi Sayısı	Kayıtlı Suriyeli Sayısının İlde Yaşayan Toplam Kişi Sayısına Oranı
1	ADANA	243.128	2.274.106	2.517.234	9,47 %
2	ADİYAMAN	21.490	635.169	656.659	3,27 %
3	AFYONKARAHİSAR	11.002	747.555	758.557	1,45 %
4	AĞRI	1.161	510.626	511.787	0,23 %
5	AKSARAY	3.849	433.055	436.904	0,88 %
6	AMASYA	1.260	338.267	339.527	0,37 %
7	ANKARA	90.751	5.782.285	5.873.036	1,55 %
8	ANTALYA	4.684	2.688.004	2.692.688	0,17 %
9	ARDAHAN	108	92.481	92.589	0,12 %
10	ARTVİN	63	169.403	169.466	0,04 %
11	AYDIN	8.353	1.148.241	1.156.594	0,72 %
12	BALIKESİR	4.412	1.257.590	1.262.002	0,35 %
13	BARTIN	434	203.351	203.785	0,21 %
14	BATMAN	22	634.491	646.740	1,89 %
15	BAYBURT	53	84.241	84.294	0,06 %
16	BİLECİK	647	228.673	229.320	0,28 %
17	BİNGÖL	1.210	282.556	283.766	0,43 %
18	BİTLİS	1.056	353.988	355.044	0,30 %
19	BOLU	4.057	320.824	324.881	1,25 %
20	BURDUR	8.785	273.799	282.584	3,11 %
21	BURSA	179.990	3.194.720	3.374.710	5,33 %
22	ÇANAKKALE	4.230	559.383	563.613	0,75 %
23	ÇANKIRI	676	195.766	196.442	0,34 %

24	ÇORUM	3.057	524.130	527.187	0,58 %
25	DENİZLİ	13.438	1.056.332	1.069.770	1,26 %
26	DİYARBAKIR	21.864	1.804.880	1.826.744	1,20 %
27	DÜZCE	1.414	405.131	406.545	0,35 %
28	EDİRNE	622	414.714	415.336	0,15 %
29	ELAZIĞ	12.130	591.497	603.627	2,01 %
30	ERZİNCAN	138	239.223	239.361	0,06 %
31	ERZURUM	955	749.754	750.709	0,13 %
32	ESKİŞEHİR	6.691	906.617	913.308	0,73 %
33	GAZİANTEP	444.850	2.154.051	2.598.901	17,12 %
34	GİRESUN	305	450.862	451.167	0,07 %
35	GÜMÜŞHANE	122	144.544	144.666	0,08 %
36	HAKKÂRİ	50	275.333	275.383	0,02 %
37	HATAY	321.945	1.686.043	2.007.988	16,03 %
38	İĞDIR	68	203.594	203.662	0,03 %
39	İSPARTA	7.285	445.325	452.610	1,61 %
40	İSTANBUL	531.173	15.907.951	16.439.124	3,23 %
41	İZMİR	140.031	4.462.056	4.602.087	3,04 %
42	KAHRAMANMARAŞ	90.733	1.177.436	1.268.196	7,15 %
43	KARABÜK	1459	252.058	253.517	0,58 %
44	KARAMAN	832	260.838	261.670	0,32 %
45	KARS	162	274.829	274.991	0,06 %
46	KASTAMONU	1855	378.115	379.970	0,49 %
47	KAYSERİ	81.064	1.441.523	1.522.587	0,67 %
48	KIRKKALE	1699	277.046	278.745	0,61 %
49	KIRKLARELİ	1019	369.347	370.366	0,28 %
50	KIRŞEHİR	1712	244.519	246.231	0,70 %
51	KİLİS	74.873	147.919	222.792	33,61 %
52	KOCAELİ	52.664	2.079.072	2.131.736	2,47 %
53	KONYA	118.393	2.296.347	2.414.740	4,90 %
54	KÜTAHYA	1600	580.701	582.301	0,27 %
55	MALATYA	31.332	812.580	843.912	3,71 %
56	MANİSA	12.824	1.468.279	1.481.103	0,87 %
57	MARDİN	85.622	870.3074	955.996	8,96 %
58	MERSİN	236.525	1.916.432	2.152.957	10,99 %
59	MUĞLA	10.342	1.048.185	1.058.527	0,98 %
60	MUŞ	1540	399.202	400.742	0,38 %
61	NEVŞEHİR	12.841	310.011	322.852	3,98 %
62	NİĞDE	6530	365.419	371.949	1,76 %

63	ORDU	1041	763.190	764.231	0,14 %
64	OSMANİYE	37.842	559.405	597.247	6,34 %
65	RİZE	1274	344.016	345.290	0,37 %
66	SAKARYA	15.057	1.080.080	1.095.134	1,37 %
67	SAMSUN	9.026	1.368.488	1.377.514	0,66 %
68	SİRT	4.080	331.311	335.391	1,22 %
69	SİNOP	197	220.799	220.996	0,09 %
70	SİVAS	3.291	634.924	638.215	0,52 %
71	ŞANLIURFA	341.909	2.170.110	2.512.019	13,61 %
72	ŞIRNAK	2.100	557.605	559.705	0,38 %
73	TEKİRDAĞ	11.906	1.142.451	1.154.357	0,38 %
74	TOKAT	1.158	596.454	597.612	0,19 %
75	TRABZON	3.259	818.023	821.282	0,40 %
76	TUNCELİ	47	84.366	84.413	0,06 %
77	UŞAK	2.854	375.454	378.308	0,75 %
78	VAN	1.602	1.128.749	1.130.351	0,14 %
79	YALOVA	3.502	296.333	299.835	1,17 %
80	YOZGAT	5.217	418.442	423.659	1,23 %
81	ZONGULDAK	663	588.510	589.173	0,11 %

4.1.7 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

Göç idaresine bağlı olarak toplam yedi (7) ilde dokuz (9) Geçici Barınma Merkezi (GBM) kurulmuştur. Göç İdaresi'nin vermiş olduğu verilere göre Adana'nın Sarıçam ilçesinde 18.513 kişi, Geçici Barınma Merkezi'nden hizmet almaktadır. Hatay ise Adana'dan az sayıda Suriyeli göçmeni barındırmasına rağmen üç GBM ile hizmet vermiştir. Hatay'a bağlı Altınözü, Yayladağı ve Apaydın ilçelerinde açılan GBM'lerde 13.091 Suriyeli göçmen barınmaktadır. Kahramanmaraş diğer illerden farklı olarak Suriyeli göçmenler için GBM'leri il merkezinde açmıştır. Merkezde yer alan GBM'lerden 12.015 Suriyeli hizmet almaktadır. Kilis'in Elbeyli ilçesinde bir adet GBM bulunmaktadır. Bu barınma merkezinde toplamda 7.748 Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Osmaniye'nin Cevdetiye ilçesinde bir GBM bulunmaktadır. Bu barınma merkezinden ise 8.926 kişi hizmet almaktadır. Gaziantep'te ise bir adet GBM bulunmaktadır. Bu GBM ise Nizip ilçesinde bulunmakta ve 1.284 Suriyeli göçmene

hizmet sunmaktadır. Malatya'ya bağı Beydağı ilçesinde 574 kişiye hizmet sunan küçük bir GBM de bulunmaktadır (Göç İdaresi, 2023).

4.2 Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'nin Demografik Yapısına Etkileri

4.2.1 Kùltürlerarası Etkileşim

Göç İdaresi'nin 17.05.2023 tarihli verilerine göre Türkiye genelinde yaşayan 3.381.429 milyon Suriyeli göçmen bulunmaktadır (Göç İdaresi, 2023). Göçmen sayısına bakıldığında, Türkiye nüfusuna göre az olduğunu ve dağılımlarına bakıldığında ise dağınık halde bulunduklarını söylemek mümkündür. Bu tarz bir nüfus değişiminin Suriyelilerin bulundukları bölgede demografik yapıya etkisi olmakla birlikte Türkiye genelini ekonomik olarak etkilediği ayrıca bulundukları bölgeleri kültürel açıdan da etkiledikleri belirtilebilecektir (Özdemir, 2017: 118). Suriyelilerin özellikle Ortadoğu kültürünü benimsemiş olması, onları Türk kültür ve medeniyetinde farklı kılmaktadır. Örneğin; Türk evlenme hukukunda ve geleneklerinde tek evlilik varken, Suriyeli göçmenlerde çok eşlilik sıklıkla görülmektedir. Doğramacıoğlu'nun (2020) yayınladığı çalışmaya göre; Türk evlenme geleneği ile Suriye evlenme geleneği arasındaki bu çatışmanın sonucunda, Türklerde de çok eşlilik artmıştır.

Türklerde çok sağlam bir aile yapısı varken Araplarda (özellikle Suriyelilerde) bu çok önemli olgu değildir. Türk ailelerde en fazla üç çocuk görülürken, göçmenlerde bu sayı 7-8'e kadar çıkabilmektedir. Yeterince para kazanamayan göçmenler bunu görmezden gelerek çok çocuk sahibi olmaya çalışmakta ve bunun sonucunda dilencilik yaptırılması başta olmak üzere farklı iş kollarında da çocuklarını çalışmaya zorlamakta bu da çocuk işçi sayısını artırmaktadır. Yapılan güncel çalışmalara bakıldığında, Suriyelilerin bu vurdumduymaz davranışının yavaş yavaş Türklere de geçmeye başladığı değerlendirilmektedir.

Bazı farklılıklar dışında, Türk ve Suriyeli göçmenler arasında ortak değerler olduğunu da söyleyebiliriz. Özellikle yerli halk ve aynı inanca sahip göçmenler dini teamüllerden kaynaklı benzer kültürel değerlere sahiptir. Arap, Türkmen ve Kürtlerden oluşan Suriyeli sığınmacıları Türkiye'de rahat ettiren en önemli unsurlardan biri de aynı dine (İslam) mensup olmalarıdır. Aynı dine mensup olmak,

bayramlar da dâhil olmak üzere benzer örf, inanç, normlara sahip olmak anlamına gelmektedir (Aksoy, 2012: 299).

Türkiye'deki Suriyeli mülteciler özellikle Türkiye'nin güney bölgelerini tercih etmişlerdir. Bunun nedeni ise güneydeki şehirlerin Suriye sınırında olması ve kültürel benzerlik göstermesi olarak da söylenebilir. Ayrıca iklim koşullarının benzerliği de tercih sebebi olarak görülmektedir. Bu benzerlikler daha kolay bir kültürlerarası etkileşime neden olmaktadır (Aksoy, 2012: 299). Göçmenler normal şartlarda göçler sonrasında fiziksel ve ruhsal değişimler yaşamaktadırlar. Yeni bir ülke ve yeni insanlarla tanıştıklarında doğal bir değişim gösterirler. Ayrıca göçmen grupları; biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler de dâhil birçok alanda grup düzeyinde derin değişimler geçirebilir. Fiziksel değişimler; kentleşmeyi ve nüfus yoğunluğunu, biyolojik değişimler ise yeni/farklı besin alımını ve yeni hastalıklara maruz kalmayı içerebilmektedir.

4.2.2 Toplumsal Etkiler

Ülkemizin için en büyük sorunu teşkil eden Suriyeliler, ülkemiz açısından her şeyden evvel sosyal uyum problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yerel halk ve sığınmacılar arasında farklı kültür, farklı yaşam tarzı ve farklı dil olduğundan ve kültür çatışmasından dolayı özellikle yerel halkın tepki gösterdiği en önemli unsur haline gelmiştir. Bunun yanında boşanmaların giderek artması, farklı şehirlerde mezhep ve etnik kutuplaşmanın giderek çoğalması, çok eşliliğin ortaya çıkması, çocuk istismarlarının daha fazla artması gibi durumların yanında çarpık yapılaşmaların ortaya çıkmasıyla da toplum üzerinde oldukça olumsuz etkiler yaratmaktadır (Aksoy, 2012: 300-301). Sınır illerimizdeki yerleşim yerlerinde daha çok muhafazakâr kültür hâkim olduğundan dolayı bu durum yerel halkın tepki geliştirmesine de yol açmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan önemli gelişmelerden biri de genç ya da yaşlı, evli ya da bekâr Türk erkeklerin Suriyeli kadınlarla izdivaç gerçekleştirmesidir. Bu durumun en fazla yaşandığı iller ise Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Osmaniye, Gaziantep olmakla birlikte diğer illere de yayılması üzerine yerel halk arasında da tepkilere neden olduğu görülmüştür. Bu durum, boşanmaların da giderek artması sonucunu doğurmuştur. Suriyelilerle yapılan evlilikler, resmi kayıtlarda az gösterilse de bu rakamın çok daha fazla olduğu ve yapılan evliliklerin ise daha çok dini nikâh ile gerçekleştirildiği bilinmektedir (Pirinççi, 2018: 46).

Özellikle Kilis'te boşanmaların giderek artması Suriyeliler ile yapılan dini evliliklerden kaynaklanmaktadır. Bu durumun olumsuz yanlarından biri de Suriyeliler ile yapılan evliliklerin maddi bir araca dönüştüğü, Suriyeli kadınlarla evliliği isteyen erkeklerin öncelikle aracı kişilere başvurması ve yüksek ücretler ödemesi aynı zamanda da evleneceği kişinin ailesine de yüksek başlık parası ödemeleridir. Şanlıurfa ve Kilis'te yoğun bir şekilde yaşanan bu durum aynı zamanda çocuk istismarını da beraberinde getirmektedir. Çünkü evlendirilen kişiler içerisinde çocuk yaşta bulunanlar da görülmektedir. Suriyeliler şehirlerde daha çok kenar mahallelerini tercih edip, daha düşük kira ödemek için burada yaşamlarını sürdürmektedirler. Dolayısıyla olumsuz koşullarda olan evlerde ise birkaç aile birden yaşamaktadır. Bu bağlamda gecekondulaşma ve çarpık kentleşme oranları da giderek artmaktadır. Bundan dolayı yerel halk, daha fazla gelir elde etmek için evlerinin üstüne ve yanına düzensiz, kaçak ve sağlıksız yapılar inşa etmektedir. Bu durum da çarpık kentleşme sorununu gittikçe derinleştirip, düzensiz ve kaçak inşaatları arttırmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015: 48).

Aynı zamanda, sığınmacıların yaşamış olduğu bu koşullarda yasa dışı işlere girmesi açısından da oldukça uygun zemin oluşmaktadır. Bu bağlamda, Suriyeli genç erkeklerin, uyuşturucu satışı ve kullanımında artış görülürken, Suriyeli kadınların ise daha çok fuhuş tehdidine maruz kaldığı görülmektedir. Karşımıza sıklıkla çıkan sığınmacı sorunlardan birisi de daha önce değindiğimiz çocuk işçiliğinin baş göstermesidir. Suriyeli çocukların bir bölümü kamp dışında eğitim alırken, diğer yarısı ise ağır işlerde çalışmaktadır. Bunun sebebi ise başta Sivil Toplum Kuruluşları (STK) veya devletin yeterince bu konuda altyapısının olmaması veya imkânı sağlayamamasıdır. Başka bir faktör ise ailelerin çocuklarını eğitimden daha çok çalışmaya teşvik etmesidir. Her alanda çalışmaya sevk edilen Suriyeli çocuklar, özellikle sokaklarda ürünler satarak ya da dilencilik yaparak çalıştırılmaktadır. Diğer yandan çocuk işçiler çeşitli dükkân ve fabrikalarda ucuz iş gücü olarak da çalışmaya devam etmektedirler. Özellikle sınır illerinde yaşamını sürdüren Suriyeliler, bu alanlarda demografik değişimin yaşanmasına sebebiyet vermekte olup yerel halk ise bunun yaratmış olduğu sonuçlar bakımından güvensizlik hissine kapılmakta bu da yerel halkın tepkilerini ortaya çıkarmaktadır. Bu tespitler, başta Hatay ve Kilis olmak üzere Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde de ortaya çıkan bir durumdur. Yerel halkın Türkmen olduğu Kilis ilimizde, azınlık durumuna düşen yerel halk, güvensiz bir ortam

hissine kapılmaktadır. Çünkü Suriyelilerin bir kısmı her ne kadar Türkmen kökenli olsa da Suriye halkından/kültüründen olması ve geriye kalan büyük çoğunluğu Arap ırkından oluşması nedeniyle azınlık durumuna düşülmektedir. Bu şehirlerdeki demografik yapıyı değiştiren Suriyelilerin büyük bir kısmının Sünni, bir kısmının da Arap Alevisi (Nusayri) olması, buna karşılık yerel halk arasında benzer durumların olması ve Suriye iç savaşının taraflarının da bu şekilde ayrışması oldukça tedirginlik yaratacak farklılıklar oluşturmaktadır.

4.2.3 Eğitim Sorunu

Türkiye'ye göç eden aileler Türklerle birlikte eğitim almaktadırlar. Suriyelilerin yoğunlukta yaşadığı şehir ve ilçelerdeki bazı mahallelerde özellikle ilköğretim okullarında sınıfların yarısı Türkçe, yarısı da göçmen çocuklardan oluşmaktadır. Özellikle Suriyeli ailelerinin çok sayıda çocuk yapması okul ortamında dengesizliğe neden olmaktadır. Sınıfta çocuklar arasındaki iletişim ve kültürel etkileşim düzeyi yüksektir. Böylece Türk ve göçmen çocukları farklı bir kültürel kimlikle büyümektedirler. Eğitimde kalitenin düşmesine de yol açan bu durum, Türk öğrenciler ve velileri tarafından bir sorun olarak algılanmaktadır (Erdem, 2017: 335).

Türk okullarında okuyan mülteci çocukların sayısı son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Özellikle mülteciler ve Türk çocuklarının aynı sınıflarda okuması bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Suriyeli göçmenlere bakıldığında kendi gelenek-görenek ve dillerine bağlı olduklarını söylemek mümkündür. Bunun sonucunda yeni doğan bireylerin tamamının ilk olarak kendi dillerini öğrendikleri ve ilkokula gittiklerinde de Arapça konuştukları, bunun Türk öğrenciler için sorun oluşturduğu da söylenilebilir (Tanrıku, 2017: 130). Türk Eğitim Sistemi'ne göre eğitim almış öğretmenler, göçmen çocuklara Türkçe dil eğitim vermek zorunda kalmaktadır. Bu da yerli öğrencilerin eğitim öğretimde geri kalması anlamına da gelmektedir. Ayrıca Türk öğrencilerle karma eğitim gören mültecilerin de dersleri anlamakta güçlük çekmesi de dikkatlerden kaçmamaktadır (Cochetel, 2016: 21).

Dil öğrenmenin zorluğu ve sığınmacı sayısının fazla olması çeşitli eğitim sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Literatüre bakıldığında uzmanlar; demografik açıdan en büyük sorun olarak Suriyeli çocukların eğitiminde dil problemine dikkat çekmektedirler (Erdem, 2017: 33). Dil sorununa ek olarak, kayıt

sürecinde yaşanan sorunların, geçici eğitim merkezlerinin kaldırılması nedeniyle öğrencilerin ara sınıflara katılmasından kaynaklanan sorunlar ve son olarak marjinalleşme riski, önemli sorunlar arasında yer almaktadır (Paksoy vd., 2016: 186).

Bu bağlamda Suriyeli çocukların eğitim sürecinin dışında bırakılmaması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Suriyeli velilerin çocuklarını okula göndermelerini engelleyen faktörlerden bazılarının dikkate alınması, özellikle kız çocuklarının okullardan uzak tutulması konusunun ele alınması gerekmektedir. Suriyeli mültecilerin bu sorunları eğitimin başarısızlığına da yol açmaktadır. Barındıkları ülkenin vatandaşlarıyla aynı dili konuşamayan bu insanlar, zamanla birçok soruna neden olabileceklerdir (Tanrıkulu, 2017: 132-133).

4.2.4 Sağlık Sorunları

Türkiye Cumhuriyeti Devleti; Türkiye'de yaşayan göçmenlere, ücretsiz tedavi imkânları sağlamakta hatta yerel halktan daha fazla imkânlar da vermektedir. Yerel halk, sağlık sigortası için prim/fark ücreti öderken, göçmenlerin bu zorunluluğu bulunmamaktadır (Aydoğan ve Metintaş, 2017: 38). Ayrıca istedikleri hastanelerden ücretsiz sağlık hizmeti de alabilmektedirler. Hastanelerdeki hasta kuyrukları yoğunlukla mültecilerden kaynaklanmaktadır. Mültecilerin hastane hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaları da bu alanlardaki yoğunlaşmayı artırmaktadır. Ayrıca Suriye'den kitlesel göç alan yerlerde salgınlar daha fazla görülmektedir. Hastalıklara neden olan virüsler evrim geçirmekte ve birçok farklı sağlık sorununa neden olabilmektedir (Önal ve Keklik, 2016: 138).

Özellikle hastanelerde muayene edilmek için bekleyen mülteciler yerli halkın tepkisini çekmekte ve göçmenlerin varlığı son dönemlerde sorgulanmaktadır. Yapılan çalışmalarda yerel halkın, Suriyeli göçmenler nedeniyle tedavi görmekte güçlük çektikleri ve sağlık sorunlarından şikâyetçi oldukları bilinmektedir. Türkiye'de Suriyeli mültecilerin yoğunlukta olduğu; İstanbul, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa gibi illerde nüfusun aniden artması, hastanelerin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Türkiye'ye yapılan bu toplu göç karşısında Sağlık Bakanlığı yeni hastane binaları inşa etmiştir. Ancak artan göç dalgaları karşısında, yeni hastane binaları ve sağlık çalışanları yeterli olmamıştır. Ne yazık ki Türkiye'de bulunan hasta sayısı (Suriyeli

mültecilerin yoğun olduğu ile ve ilçelerde), mevcut hastane kapasitesinin üzerinde hizmet sunmaktadır (Önal ve Keklik, 2016: 138).

Bu durum karşısında yerel halk tedavi olmakta güçlükler çekmektedir. Ayrıca toplu göç alan bölgelerde meydana gelen çeşitli hastalıklar da sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Suriyeli göçmenlerin yoğunlukta olduğu il ve ilçelerde, halkın bağışıklığı ve hastalıklara karşı direnci göçmenlerden farklı olduğu için yöre halkı daha çok hastalığa yakalanmaktadır. Sezen vd. (2018) yayınladığı çalışmada, “Suriyelilerin göç hareketinin çeşitli hastalıkları artırdığını” belirtmiştir. Araştırmacılar 2012-2017 yılları arasında; kızamık, çocuk felci, tüberküloz ve leishmania sıklığının düzensiz bir şekilde değiştiğinin altını çizmişlerdir.

Göç devam ettikçe bu değişiklikler devam etmiştir. Göçmenler kendi sağlık sorunlarını göç ettikleri ülkelere taşımışlardır. Uzmanlara göre; göçmen grupları göç ettikleri yerlerde daha önce olmayan kendi sağlık sorunlarını taşımaktadırlar ve göç edilen ülkenin altyapısı ve potansiyeli göçmenlerin sorunlarını çözmeye yeterli gelmeyebilmektedir (Yılmaz, 2013: 42). Bu durumda yerel halk için ciddi sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu konuda gerekli çalışmalar yapılırsa bile göçün sağlık üzerindeki etkileri uzun yıllar devam edecektir. Yerel halkın ve göçmenlerin bağışıklık sistemi farklı olduğu için bölgede yeni hastalıklar ortaya çıkmıştır. Bu durum günümüzde en mühim sağlık sorunlarından biri haline gelmiştir.

4.2.5 Suriye Kitlemel Göçünün Türkiye İçin Yarattığı Fırsatlar ve Yol Açtığı Tehditler

2011 yılında başlayan Suriye göçü, Türkiye ekonomisi üzerinde hem olumlu hem olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Yaşanılan Suriye krizini sadece bir tehdit şeklinde değil aynı zamanda olumlu fırsat olarak da ele almakta fayda olacaktır (Demirhan ve Aslan, 2015: 34). Çünkü bu kriz mikro ölçekteki piyasayı ilgilendirdiği gibi aynı zamanda makro ölçekli ekonomiyi de ilgilendirmiştir. Olayı genel olarak ele aldığımızda ise mültecilerin Türkiye ekonomisine olan etkisinde fırsatların ve aynı zamanda tespitlerin iç içe geçtiğini de söyleyebiliriz (Altundeger ve Yılmaz, 2016: 312).

Çünkü yaklaşık dört milyona yakın sığınmacı Suriyelinin gerek yerel gerekse merkezi yönetimlerde ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluş tarafından yapılan harcamaların olması neticesinde, Türkiye ekonomisinde ciddi canlılıklar da yaşandığı bir gerçektir (Boz, 2016: 157). Çünkü Suriyeli sığınmacıların kalmış olduğu bölgelerde hem talep arttırıcı hem de istihdam ve üretimi sağlayacak etkiler de meydana gelmiştir. Aynı zamanda kamplarda yaşamını sürdüren sığınmacılar için de giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçların ulusal firmalar tarafından karşılanması da hem giyim hem de tekstil alanında faaliyet gösteren firmalar adına önemli ekonomik getiri elde edilmesini sağlamıştır. Böylelikle iş gücü açığının kapatılmasını sağlayan Suriyeli sığınmacılar aynı zamanda düşük ücretle de yaşamlarını sürdürmeye çalışmıştır (Alpaslan, 2012: 23).

Ülkemize bir diğer katkısı ise Orta Doğu ülkeleriyle ilişki içerisinde olan Halepli tüccarların Türkiye ekonomisine devamlı katkı sağladığı ticaretler de olmuştur. Dolayısıyla bu durum sığınmacılar için giyinme, barınma, yeme ve içme gibi temel ihtiyaçları karşılarken aynı zamanda Türkiye'nin ekonomisine de bir ölçüde katkı sağlamıştır. Sığınmacıların Türkiye ekonomisine olumlu katkısının yanında bir de ekonomiyi tehdit eden unsurlar yaşanmıştır. Örneğin; Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar ile beraber konut fiyatları artışa geçmiştir. Bu durum ev sahipleri için avantaj iken, kiracı için dezavantaj olmuştur (Alpaslan, 2012: 25). Ayrıca Suriyeli sığınmacıların tarım ve sanayi gibi ağır işlerde çalışıp ucuz iş gücü faaliyeti yürütmesi ile yerel halkın da ücretlerinde azalma ve aynı zamanda işten çıkarılmalara neden olmuştur. Bu da Türkiye'nin ekonomisine tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmıştır. Görüldüğü gibi Türkiye ekonomisini çok etkileyen ve maliyetlere neden olan Suriye krizinin aynı zamanda ülkemizde olumlu fırsatları da yarattığı görülmüştür (Aybar, 2018: 47).

4.2.6 Suriye Kitlesele Göçünün Türkiye Ekonomisine Etkisi

Türkiye'ye Suriye tarafından yoğun göç dalgasının yaşanmasının ardından ekonomide emeğe karşı arz azalırken, bunun sonucunda ise ücretler ciddi düşüşe geçmiştir (Ziya, 2012: 233). Ülkemizde geçici koruma altında olan Suriyeli sığınmacıların nüfusunun yoğun olduğu illerdeki iç piyasasında da rekabet artmış ve yerli iş gücüne olumsuz etkiler bırakmıştır (Kınay, 2019: 48). Ayrıca geçici izinle çalışan Suriyelilerin kayıt dışı çalışmalarının devam etmesi sonucunda kayıtlı

istihdamın faktörü olarak değerlendirilmemesi ve yerli iş gücünün istihdam düzeyinde olması gibi durumlar Suriyeli mültecilerin kayıt altına alınmasını engellemiştir (Canpolat, 2015: 39). Bu da bize kayıt dışı yapılan istihdamların toplumun esnek çalışma düzleminde düşük ücrete tabi olma ve güvence imkânının mümkün olmadığı ortamlarda çalışma durumunu olduğunu göstermiştir (Akcan, 2018: 60).

Özellikle kayıt dışındaki durumda çalışan kişilerin Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirilmeyip buna devam edilmesi ve çalışan gün sayısının eksik olması gibi durumları da etkilemiştir. Başta çocuklar olmak üzere kaçak işçiler, kadınlar ve serbest çalışanlar kayıt dışı istihdam edilenler grubundadır. Ülkemize 2011 yılında göç eden Suriyeli mülteciler kayıt dışı istihdamın adeta bir parçası haline gelmiş, düşük ücretlerle çalışıp ve bazen de işverenler tarafından zaruri olarak farklı bölümlerde çalıştırılmıştır (Canpolat, 2015: 39). Diğer yandan, Türkiye'nin geçici koruma statüsünde istihdam edilen Suriyeliler, ülkemizdeki emek piyasasına katılarak yerli çalışanların kayıtlı çalışmalarını daha da arttırıp kayıt dışı istihdamın ise düşmesine etkisi olmuştur (Altundeg er ve Yılmaz, 2016: 313).

Kayıt dışı çalışan Suriyelilerin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini hem olumlu hem de olumsuz etkileri bakımından ayrı kategorilerde ele almamız gerekmektedir (Akcan, 2018: 63).

Kayıt dışı istihdamın Türkiye'ye olumsuz etkilerine doğurduğu olumsuz sonuçlara bakacak olursak;

- Vergilerde adil dağılımın sağlanmaması
- Vergilerde azaltıcı etkiye yol a ması
- Haksız rekabetin oluşması
- İktisadi verilerin de engel oluşturma
- Özellikle çocuk emeğinin sömürülmesi

Kayıt dışı istihdamın olumlu etkisine baktığımızda ise;

- Özellikle kaynak dağılımında iyileşmeyi sağlaması,
- Rekabet arttırıcı etkisi,
- İstihdam gelir etkisini sağlaması (Akcan, 2018: 66) gibi durumlar.

Yukarıda da anlaşılabildiği gibi kayıt dışı istihdamın daha çok olumsuz etkilerinin olduğunu görmekteyiz. Yalnız bu durum giderek artarsa, inşaat ve tarım alanlarında çalışan Suriyeli mülteciler için adeta bir tehdit niteliğinde olacaktır. Ayrıca bu durum kadın işçilerinin daha fazla iş ortamında bulunmasına ve çocuk işçiliğinin de giderek artmasına neden olmaktadır (Aybar, 2018: 44). Dolayısıyla kayıt dışı yapılan istihdamlar gerek çalıştıran gerekse çalıştırmayan işverenler arasında da haksız rekabet ve gergin ortamlara yol açabilmektedir.

Ülkemize ekonomik alanda etkisini gösteren sığınmacıların genel olarak durumuna baktığımızda ise hem fırsat hem de riskin olduğu bir tablo ile karşılaşmaktayız. Yerel ekonomiye bazı açılardan katkı sağladığını da görmekteyiz. Suriyelilerin ekonomimize olumsuzluk yarattığı ve tüm illerde etkisini gösterdiği en önemli etkilerden biri de şüphesiz kiraların artışına neden olmalarıdır. Bu durum kiracılar için sıkıntı olurken, ev sahipleri açısından ise fırsat olarak değerlendirilmiştir (Bayraklı, 2007: 48). Bu durumun özellikle sınır illerimizdeki yerlerde kiralık ev bulma sorununu son derece zorlaştırdığı görülmektedir. Bu bağlamda, Suriyelilere evlerini kiralamak isteyen ev sahipleri eski kiracılarını çıkararak, daha fazla fiyatla evlerini kiraya vermektedir. Bu durumu da ev sahiplerinin fırsata çevirdiği görülmüştür. Özellikle sınır şehirlerde görülen pahalılığın en büyük etkisi Suriyeli sığınmacıların bu alanlarda daha fazla yaşamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla talep arttıkça ev fiyatları ve gıda maddeleri de yükseliş göstermiştir. Bundan dolayı Kilis ve Gaziantep gibi şehirlerde enflasyon oranı ülkemizin enflasyon ortalamasının çok daha üzerine çıktığı yapılan araştırma ve çalışmalar neticesinde de görülmüştür (Akcan, 2018: 66).

Suriyelilerin ekonomik alanda ortaya çıkardığı bir diğer sorun ise sığınmacıların tarımda, sanayide ve daha çok küçük çaplı işletmelerde ucuz ve kaçak yollarla çalıştırılmalarıdır. Yapılan bir araştırma sonucuna göre sınır şehirlerinde işlerini kaybeden kesimlerin %40'ı ve %100'ü arasında değişim gösteren oranlarda kişilerin daha çok Suriyeliler sebebiyle işlerini kaybettiği düşüncesi ve inancı ortaya çıkmıştır. Ancak asıl duruma baktığımızda, iş gücü piyasasına giren sığınmacıların aslında hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olduğunu görmekteyiz. Özellikle sınır bölgelerimizdeki şehirlerdeki firmaların daha çok Suriyelilerin işgücü piyasasına girmesini istediği fakat bunun da yasal yollarla olması ve bu çerçeveye kavuşturulması

düşüncesinde oldukları belirlenmiştir (Canpolat, 2015: 39; Akcan, 2018: 60). Bu bağlamda yerel halk arasında, işlerinin elinden alındığına yönelik artan tepkiler, iş kazaları yaşanması durumunda ortaya çıkan sorunlar, sosyal patlama riskinin artacağı yönündeki kaygılar ve dolayısıyla bu sorunların da beraberinde daha fazla sorunlar getireceği düşüncesi iş adamlarını endişelendirmektedir. Aynı zamanda yasadışı olarak çalışan sığınmacıların firmalar arasında da haksız rekabet yaşanmasına sebebiyet verdiği, dolayısıyla da iş piyasasının bozulma riskinin ortaya çıkmasını da beraberinde getirdiği değerlendirilmektedir. Bunun yanında, Kahramanmaraş ve Gaziantep gibi büyük şehirlerde işgücü piyasasına ciddi şekilde ihtiyaç duyulduğu da görülmüştür. İş fırsatlarının yerel halktan alındığına dair iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili iş dünyasının yerel halkın özellikle fabrika ve tarım alanlarında çalışmak istemediğine dair söylemlerine de rastlanılmıştır. Bu yüzden bu sektörlerde özellikle iş gücüne büyük oranda ihtiyaç olduğu görüşmelerde sıklıkla gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, yerel halkın aslında iş fırsatlarının Suriyeliler tarafından alınmadığına, aksine iş gücü gerektiren iş sektörlerindeki açığı kapatmakla tarım ve fabrikalara yeni fırsatlar doğurmuş olabileceği söylenebilecektir. Bu durumun aksini iddia eden yerel halk ise halkın zorla işten çıkarıldığını daha düşük maaşla Suriyelilerin çalıştırıldığı yönünde söylemlerde bulunmaktadır.

Bu durumu iki farklı açıdan ele aldığımızda; iş fırsatlarının yerel halkın elinden alındığına dair gerçeklik payının olmasının yanında aynı zamanda büyük oranda algı boyutunun da olduğunu görmekteyiz. Ancak, özellikle kaçak olarak çalıştırılan Suriyelilerin işgücü piyasalarında daha düşük ücretlerle çalıştırılmaları uzun süreli piyasaların da yaratılmasına önayak olabilecek bir durum olarak görülmektedir. Buradan da anlaşılabildiği gibi Suriyelilerin ekonomiye farklı açılardan da katkı sunduklarını da tekrar söyleyebiliriz (Duruel, 2017: 210). Yerel firmalar ile birlikte ülkemizin sınırlarındaki kamplarda yaşayan Suriyelilere insani yardımların sağlandığı ve dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen yardımların da Türkiye sınır şehirlerindeki firmalar aracılığıyla karşılandığı/taşındığı, özellikle gıda ve tekstil alanlarında faaliyet gösteren firmalar bakımından bir fırsat yarattığını söyleyebiliriz. Ayrıca dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen yardım malzemelerinin Türkiye sınırlarındaki şehirlerde karşılanması/nakli de hem sıkıntı yaşayan ihracatın toparlanması hem de üretimin artmasına katkı sağladığını görmekteyiz. Bunun yanında Halep'ten yatırımcıların ülkemizde bulunması ve aynı zamanda tüccarların da Türkiye'ye yerleşerek, ülkede

faaliyet göstermeleri de olumlu katkı sağlayacaktır. Özellikle ticari bağlantıları ve limanlarından dolayı Mersin ili tercih edilmiştir. Ticaret imkânı olarak daha çok tercih edilen Mersin ili bu açıdan oldukça öne çıkmaktadır (Akcan, 2018: 69).

Böylelikle zengin Suriyelileri Mersin'e çekmek ve limanın sunduğu ticaret imkânı ile daha çok gelişim ve faaliyet gösterilmektedir. Türkiye'ye Suriyeliler tarafından sağlanan bir diğer katkı ise Halepli tüccarların ülkemizden ticaret yapması ile Ortadoğu ülkeleri ile daha iyi ilişkilerin olmasını sağlamasıdır. Ülkemizin mallarını Ortadoğu pazarına ulaştırarak, Türkiye'nin ihracatında da büyük rol oynamışlardır. Tüccarlar sınır illerimizdeki yatırım alanlarında olumlu katkı yapan Suriyeliler için de bu illerde önemli yatırım alanlarını meydana getirmiştir. Bu bağlamda, iş gücünün Suriyeliler ile artması sınır illerimizdeki yatırımlarda da önemli katkılar sağlamıştır (Duruel, 2017: 210). Küçük alanda da olsa sığınmacıların üretime katılmaya başladığını da belirtebiliriz. Örneğin; Suriyelilerin açtığı fırınlar, çeşitli dükkânlar ve ayakkabı üretiminde bulunan işletmelerinin de Türkiye ekonomisine katkı sağladığını söyleyebiliriz. Ancak bu yerlere yerli halktan çok Suriyelilerin alışverişte rağbet ettiği fakat bunların birçoğunun da kaçak olması ile yerel esnaf arasında haksız rekabeti de doğurduğunu ve bundan dolayı iki taraf arasında tartışmalara neden olduğu bilinmektedir. Kaçakçılık faaliyetinin iç savaş olmadan önce de sınır illerimizde oldukça yaygın olduğunu belirtebiliriz. Fakat ortaya çıkan kriz ile birlikte kaçakçılığın da boyutunun arttığı, haksız rekabetinin çoğaldığı ve bu durumun da kargaşaya neden olduğu görülmektedir (Canpolat, 2015: 39; Akcan, 2018: 60).

Önceden geniş bir kesimin faydalandığı kaçakçılıktan daha sonrasında sınırlı sayıda faydalanılmaya başlanıldığını ve özellikle "dumansız fabrika" olarak adlandırılan Kilis'in bu durumdan etkilendiğini söyleyebiliriz. Sınır bölgesinde özellikle Kilislilerin, Suriye'den araçlarının depolarını kaçak yollarla doldurduğu fakat meydana gelen iç savaş nedeniyle güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasından dolayı bu imkândan yararlanmaları da ortadan kalkmıştır. Öte yandan, sınırdaki köylerin kaçakçılık yapmaya devam ettiği, geniş kesimlerin elde ettiği düşük miktarlardaki oranın yerini kaçakçılığın sınırlı bir kesiminin büyük oranda gelir elde etmesine yerini bıraktığını görmekteyiz. Bu durumu makroekonomik bakımdan ele aldığımızda; bütçe ile işsizlik rakamlarına oldukça etkisinin olduğunu da belirtebiliriz.

4.2.7 Suriye Kitlemel Göçünün İşsizlik Üzerine Etkisi

Türkiye'deki mülteciler ucuz işgücü piyasası oluşturmuştur. Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin işgücü piyasasına girmesiyle araba tamircileri, inşaat işçileri, tarım işçileri ve vasıflı veya vasıfsız insanlar daha düşük ücretlerle çalışmaya başlamışlardır. Suriyeli mültecilerin kayıt dışı istihdam kanalıyla Türkiye işgücü piyasalarına girmesi, kayıt dışı emek yoğun sektörlerde işgücü maliyeti avantajları sağlamıştır. Bu maliyet avantajları ise bu sektörlerde üretilen kalemlerin tüketici fiyatlarını kayıtlı emek yoğun sektörlerde üretilenlere göre düşürmüştür (Duruel, 2017: 211).

Bunun sonucunda ucuz işgücü piyasası ortaya çıkmıştır. Uzmanlara göre, Suriyeli göçmenler ile işin kalitesi değil fiyatı ön plana çıkmıştır. Durum böyle olunca yerel halk, işlerini kaybetmekle karşı karşıya kalmıştır. Bunun temel sebebi ise işverenlerin düşük ücret isteyen göçmenleri tercih etmeleridir. Suriyeli göçmenlerin düşük ücretlerle çalışmaları işgücü piyasasını işveren açısından olumlu etkilerken, Türk işçilerin bu durumdan olumsuz etkilendiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. İşgücü mevcut istihdam hacminin üzerine çıktıkça, yerel nüfusun işsizlik oranı artmıştır. Mülteciler göç ettikleri bölgelerde yaşamak için çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle; düşük ücretler karşılığında sunulan iş tekliflerini geri çevirme gibi bir durumları olmamıştır (Akcan, 2018: 65).

Sonuç olarak, piyasada vasıflı veya vasıfsız birçok işçi ortaya çıkmıştır. Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), çalışma çağındaki iki milyondan fazla Suriyelinin en az yarısının kayıt dışı çalıştığını öne sürmüşlerdir. Bunların çoğunun erkek olduğu, çalışan kadınların ise yüzdesinin düşük olduğu görülmüştür. Böylece kayıt dışı işgücü piyasası ortaya çıkmaktadır. Bu durumda işverenler ve iş arayanlar farklı düşünmeye başlamasıyla sigortasız ve kaçak işçiler daha kolay iş bulabilmektedir. Sonuç olarak da yerel halkta işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır (Akcan, 2018: 65).

Büyük mülteci nüfuslarının sebep olduğu bir başka sosyal sorunun da çocuk işçiliği olduğu söylenebilecektir. Kamp dışındaki çocukların yalnızca küçük bir kısmı eğitime erişebilmektedir. Bunun birinci sebebi, hükümetin ve STK'ların mülteci çocuklara yeterli eğitimi verememesidir. Bir diğer önemli faktör de Suriyeli ebeveynlerin çocuklarını okula göndermek yerine çoğu zaman çalıştırmasıdır. Birçok

ailenin ekonomik ve sosyal çaresizliği, çocuk işçiliğinin artmasına sebep olmaktadır. Suriye kökenli pek çok çocuk fabrikalarda çalışmakta, sokakta mal satmakta ya da toplum içinde dilencilik yapmaktadır. Özetle; Suriyelilerin ülkemizde olan emek piyasasında ucuz iş gücü ile çalışmalarını sürdürmesiyle veya düşük emek karşılığında üretim maliyetlerinin düşmesine de sebebiyet verdiği söylenebilecektir. Dolayısıyla bunun sonucunda enflasyon oranında da azalma görülmüş ve olumsuzluklara da neden olmuştur (Akcan, 2018: 66).

Fiyatlar düzeyindeki sürekli artışları gösteren enflasyon, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin istihdam etmesi üzerine mal ve hizmet taleplerinde artış görülürken aynı zamanda bu durum enflasyon rakamlarının da yükselişe geçirmiştir. Özellikle Suriyelilerin ülkeye gelmesiyle beraber konut ve kiralardaki artışlar tüketime bağlı olarak beraberinde enflasyon oranında da yükselme göstermiştir (Akcan, 2018: 66). Buradan da anlaşılabildiği gibi Suriyeliler Türkiye ekonomisine toplam talebi arttırarak aynı zamanda enflasyon rakamlarının yükselmesine de neden olmuştur. Herhangi bir zaman sorunu yaşamayan Suriyelilerin piyasadaki ucuz mal ve bunları bulma çabaları içine girmesi bu durumun onlar içinde bir avantaj durumu olduğunu göstermiştir (Altundeğer ve Yılmaz, 2016: 320). Diğer yandan, bu durumla beraber firmalar ürün fiyatlarını düşürmüş ve böylelikle enflasyon oranı da düşüşe geçmiştir.

Türk hükümeti özellikle göçmen çocukların eğitimi için eğitime milyonlarca dolar harcamakta ve göçmen ailelere çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. Mültecilerin tüm ihtiyaçları ücretsiz olarak sağlanmış ve bu hizmet devam etmektedir. Beslenme, barınma ve sağlık ihtiyaçları devlet tarafından ücretsiz olarak karşılanmaktadır. Ancak kamplarda kalmak istemeyenler için şehirde konaklama tercihi söz konusudur. Bu mülteciler işçi veya zanaatkar olarak çalışmaktadırlar. Ne yazık ki yeni göç dalgalarına karşı önlem alınmazsa hem göçmenler hem de resmi kurumlar zor durumda kalacaktır (Duruel, 2017: 213).

4.2.8 Suriye Kitlesele Göçünün İstihdam ve Kayıt dışı İstihdam Üzerine Etkisi

Türkiye'deki geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeliler işsizlik, enflasyon, ticaret ve istihdam şeklindeki değişkenlerde olduğu üzere ekonomik büyüme üzerinde de etki yaratmıştır. Çok yönlü boyuta sahip olan ekonomik büyümeyi etkileyen faktörler; kamu maliyesi kanalları, istihdam, talep ve arz olarak karşımıza çıkmaktadır

(Alpaslan, 2012: 25). Ekonomik çalışmalarda yapılan incelemelerde talep kanalı, mal ve hizmete talebin artışıyla açıklanmaktadır. Talep artışı, ekonomide durgunluk olduğu zaman sınırlı ölçüde canlılık göstermektedir. Ayrıca ekonomideki arz kanalıyla büyümenin etkisi de ülkeler arasında yapılan ortak işbirliği sonucunda kurulan şirketlerin ekonomiye canlılık kazandırdığı da bilinmektedir (Akcan, 2018: 71).

Bir diğer büyüme kanalımız ise istihdam yoluyla büyüme sağlayan vasıfsız sektörlerde çalışan işçilerin alımları ve daha çok istihdam alanlarının oluşturulması anlamını taşıyan kanaldır. Dolayısıyla istihdam alanlarının daha çok genişletilmesi de ekonomiye canlılık kazandıran önemli bir etken olmuştur (Çelik, 2019: 52). Son olarak kamu maliyesi kanalıyla ekonomiye etki eden faktörün özellikle ekonominin durgun olduğu dönemlerde devletin genişletici maliyet politikaları ve yaptığı harcamalarla ekonomiye kazandırmış olduğu canlılıktır (Altundeger ve Yılmaz, 2016: 326). Bunun sonucunda 2012 yılından 2016 yılının sonlarına kadar Türkiye ekonomisi toplam %3.3 büyüme oranına sahip olmuştur. Ayrıca Türkiye'deki Suriyeliler ekonomi üzerinde olumlu etki bırakarak mal ve hizmete talepte bulunması, vergi gelirinde artış gösterimi ve şirket kurma gibi ekonomik büyümelerine de katkı sağlayıp ekonomiyi canlandırmıştır (Canpolat, 2015: 46). Suriyelilerin işgücünün piyasaya girmesi üzerine yerel işgücü ile birlikte dual (ikili) bir işgücü durumu oluşmuştur.

4.2.9 Suriye Kitlesele Göçünün Enflasyon Üzerine Etkisi

Bir önceki bölümümüzde de bahsettiğimiz gibi makroekonomik değişkenler, işsizlik, dış ticaret, istihdam ve emek piyasası gibi durumları içermektedir. Bunlardan en önemlisi ise emek piyasasındaki işsizlik değişkenidir. 2016 yılında Türkiye'de geçici koruma statüsünün üstünde olan Suriyelilere ilişkin geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine ilişkin yönetmelik Türk emek piyasası üzerindeki etki ve hukuki çerçevesini düzenlemesi yürürlüğe geçmiştir (Özgüler, 2018: 47). Ülkemizde yabancı kategoride bulunan Suriyeliler de çalışma izinleri belirli şartlara bağlı kılınmıştır. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin emek piyasasına etkilerini değerlendirdiğimizde hem olumlu hem olumsuz etkilerin bir arada olduğunu görebiliriz (Boz, 2016: 159).

Özellikle iş adamlarının vasıfsız alanlarda Suriyelileri istihdam etmesiyle iş gücü piyasasına dahil olan Suriyeliler oldukça önemli etkiler bırakmıştır. Çünkü

Suriye'de yaşanan kriz nedeniyle Türkiye'ye sermayelerini getiren iş adamları bu ekonomi üzerinde önemli dış sermaye girişini yaratarak pozitif sonuçlar elde etmiştir. Suriyelilerin emek piyasasındaki olumsuz etkileri ise özellikle kayıt dışı istihdamın artmasıdır. Ne yazık ki Suriyelilerde sigortasız çalışmak bir tercih değil, adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Karşımıza çıkan iki önemli olumsuz faktör ise çocuk işçiliğinin günden güne artmasıdır (Canpolat, 2015: 47). Karşılaşılan bu sorunlara rağmen ayrıca Türkiye ve Suriye şirketleri ortak kurulan şirketlerle varlığını sürdürmeye çalıştıklarını da söylemekte fayda vardır. Bu yüzden özellikle tekstil, garson, park bahçe işleri ve günden güne artış gösteren inşaat sektöründe Suriyeliler geniş anlamda faaliyet göstermektedir. Görüldüğü üzere Suriyelilerin ülkede ekonomisine hem olumlu hem de olumsuz izler bırakarak ve beraberinde de birçok problem ve sorunlar getirmeye devam ettiği de günümüzde halen yaşanmaktadır (Altundeger ve Yılmaz, 2016: 329).

4.2.10 Siyasi ve Güvenlik Etkileri

İki farklı açıdan ülkemizde bulunan sığınmacıların siyasi etkisine baktığımızda; bunlardan ilki Türkiye'de bulunan Suriyelilerin siyasi ortama olan etkisi diyebiliriz. Yerel halk arasında artan güvenlik kaygısı, yerel halk ile Suriyeliler arasında çıkan çatışma riskinin gittikçe yükselmesi ve bundan dolayı da siyasi kutuplaşmaların meydana gelmesi gibi etkenleri sayabiliriz. Bu bağlamda Türkiye'deki Suriyelilere karşı siyasi ortamda ülkemizde bulunan sığınmacılara bakışı belirleyen diğer etkenler arasındadır (Tunca ve Karadağ, 2018: 52). Bir taraftan bazı siyasi tercihlerin Suriyelilere daha iyi davranılması, bazılarının ise Suriyeliler ile muhatap olmayıp, sığınmacı ve yerel halk arasında siyasi tercih nedeniyle birçok tepkiler doğurabilmektedir. Bundan dolayı ülkemizde olan Suriyeliler meselesinin Türkiye'de siyasi ayrılıkları besleyen ve kutuplaşmalara yol açan önemli unsur olduğunu da belirtelim. En ciddi güvenlik riski sığınmacıların yaratmış olduğu bu etkiyle yerel halk içerisinde provokasyon neticesinde önemli ve ciddi bir unsur haline gelerek, şiddet içeren bir kitleye dönüşerek ciddi tepkilere dönüşmesidir (Duruel, 2017: 215).

Özellikle bunun örneklerini ülkemizin sınır illerinde görmekteyiz. 2014 Temmuz ayında yaşanan olayların Kahramanmaraş ve Gaziantep sınır illerimizde de devam ettiği ve ileride de görülmesi ihtimalleri de gelişebilecek durumlardan olup iç

savaşın etkisiyle yurtiçindeki Suriyelilerin de karşıtlar olarak çatışması da muhtemel görülebilecektir. Bu gelişmelerde en tehlikeli sonucun doğurduğu durum ise sığınmacıların örgütlenip kendi güvenliklerini ve adaleti sağlama ihtiyacı hissettiğinden dolayı yerel halk arasında önemli sorunlar yaşatmasıdır (Tunca ve Karadağ, 2018: 52). Günümüzde de halen görülmekte olan Suriyeliler arasında örgütlenme konusu ve Suriyelilerin kendilerini korumak için ortak olarak hareket etmeleri gün geçtikçe tartışılmaya başlanılmış ve bu durumdan dolayı adli olayların da kitlesel olarak görülen bu olayların tartışmalara dönüşmesine de sebebiyet vermektedir. Sığınmacıların bu hareketi onlara iyi davranan kesimin bile dikkatini çekmiş ve iki kesim arasında da kutuplaşmanın giderek arttığı görülmektedir. Bu durum ülkemiz açısından zorluk yaratmıştır (Sezik ve Ağır, 2016: 128).

Özellikle yerel halkın en ciddi korkularından birisi ise terör saldırıları karşısında kendilerini güvende hissetmemeleridir. Özellikle Türkiye'de bulunan Suriyeliler arasında provokasyon çıkartan kişilerin düşüncesi topluma da yerleşmiştir. Suriyeliler arasında IŞİD üyeleri, PKK'lıların olabileceği korkusu ve Esad'a bağlı kişilerin de bulunması gibi korkular yerel halkın düşüncesine yerleşmiştir. Özellikle Şanlıurfa ve Kilis gibi sınırda olan şehirlerde bu durum daha da yaygındır (Sezik ve Ağır, 2016: 128). Sığınmacıların içinde bulunduğu terör eylemlerin ya da adli vakaların yaşanması ise bütün sığınmacılara karşı olan bakışları daha da kritik hale getirmektedir. Bu da beraberinde daha da güvenlik risklerin olduğu düşüncesi yaratmış ve beraberinde getirdiği diğer olaylardan dolayı dikkatle üstünde durulması gereken önemli hususlar arasındadır. Suriyelilerin çoğunluğu kenar mahallelerde yaşamlarını sürdürdüğü için bu durum uyum sürecinin daha da zorlaştırmakta olup güvenlik sorunlarının da doğmasına sebebiyet verecek olaylara da zemin hazırlamaktadır.

Ayrıca bu tür ortamlarda yaşamalarının her türlü şiddet ve suç ortamını daha da arttıracak için daha uygun koşullar sağlanmaya çalışılmıştır. Düşük gelir seviyelerine sahip olan sığınmacıların, dışlanmışlık hissi içinde kimlik bunalımı yaşayan genç sığınmacıların ve eğitim almamış kişilerin diğer dönemlerde de bu suç kaynaklarına daha da yelteneceği söylenebilir (Sezik ve Ağır, 2016: 129). Özellikle yerel halkın ifade ettiği gibi gerekli önlemlerin alınmaması sonucunda hırsızlığın ve mafyanın daha da arttıracak ve birçok suçların doğmasına sebebiyet oluşturacakları

gibi yeni güvenlik riskleri olması anlamını da taşımaktadır (Tunca ve Karadağ, 2018: 55).

4.2.11 Temel Hizmetler Üzerindeki Etkileri

Türkiye'nin sınır kamplarında yaşayan sığınmacılar, eğitim ve sağlık gibi alanlarda çok sıkıntı yaşamamaktadır. Kamp dışında kalan kalanlar ise devlet hastanelerinde kayıt yaptırmaları sonucunda ücretsiz olarak faydalanmaktadır. Sınır illerimizde bulunan devlet hastanelerinin %30 ve %40 arasında değişen oranlarda sığınmacılara yeterince hizmet vermektedir. Bundan dolayı özellikle sınır illerindeki devlet hastanelerine bakıldığında; kapasite sorunlarıyla karşı karşıya kalındığı da görülen durumlardan birisi olmuştur. Sadece sığınmacılar değil aynı zamanda Suriye'de yaşayan ve iç savaş sebebiyle yaralanan kişilerin de tedavisi bu hastanelerde yapılmaktadır. Bu bağlamda hem sağlık çalışanları hem de fiziki şartlar bu açıdan kapasite sıkıntılarıyla uğraşmaktadırlar. Bu durum karşısında yeterince hizmet alamayan yerel halk da buna tepki göstermektedir. Bundan dolayı sağlık alanları ile bağlantılı olarak diğer etki ise toplumun sağlığının olumsuz bir şekilde bu durumdan etkilenmesidir (Orhan ve Gündoğar, 2015: 48).

Ülkemizde rastlanmayan bazı hastalıklar ve dolayısıyla aşıları dahi kaldırılan çocuk felci gibi sağlık sorunları özellikle sınır illerinde sıkça görülmeye başlanmıştır. 0-5 yaş aralığında bulunan ve kamplarda yaşayan çocukların tümüne çocuk felci aşısı yapılmıştır. Bunun dışında bazı hastalıkların da tekrardan görülmeye başlandığı da belirtilmiştir. 2013 yılında Gaziantep ili en çok kızamık hastalığı görülen illerimizden birisi olmuştur. Sebebi ise bu ilde çok fazla sığınmacı çocukların bulunmasıydı. Eğitim konusuna bakıldığında ise devlet okullarında yalnızca pasaport ile Türkiye'ye giriş yapanlar ya da ikametgâh izni bulunanlar eğitim alabilmektedir (Neccar, 2017: 190). Bundan dolayı devlet okullarında eğitim alanında dil sorununun yaşandığı görülmüştür. Ülkemizin Sivil Toplum Kuruluşları (STÖ) ve sığınmacıların girişimleri ile beraber sınırlı sayıda eğitim imkânı sunulduğu durumu da görülmüştür. Suriyelilerin eğitim alabilmeleri için AFAD birçok okullar inşa etmiştir.

Bu bağlamda Suriyeli çocukların %10'u eğitim alabilmektedir. Bu durum daha da arttırılarak, eğitim alanında sığınmacıların daha çok yararlanılması için halen çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye'de Suriyelilerin eğitim konusunda ülkede ciddi bir

sorun olmazken fakat yeterince eğitimin alınmaması da sosyal etkiler bakımından risk oluşturma dâhilindedir. (Orhan ve Gündoğar, 2015: 48). Belediye hizmetleri konusu bakımından bu durumu ele aldığımızda ise Suriyelilerin, çöp toplama, su temini ve dağıtımı, toplu taşıma, zabıta hizmetleri, şehir temizliği, kültürel faaliyetler ve inşaatların kontrolü gibi birçok konuda da sorumluluğu belediyelerin elinde olan konularda yük olmuştur. Bu bağlamda iki farklı açıdan belediyeler üzerinde yük olan bu durum il ya da ilçelerdeki nüfus oranında bütçe alması fakat sığınmacılarla beraber belediyelerin çok daha fazla miktarda topluma aynı hizmetleri aynı bütçe ve miktarda ile sunmak durumunda kalarak, ciddi bir yük taşıdığı görülmektedir. Diğer açıdan bakıldığında ise altyapı sorunları ile göç öncesinde nüfusa göre inşa edildiği için bu durumun nüfusun iki katına çıkmasıyla birlikte başta Kilis ili olmak üzere sınır illerimizdeki şehirlerin kapasitesi ve ihtiyacı karşılamada oldukça çeşitli sorun ve sıkıntılar yaşadığı görülmüştür.

4.2.12 Yerel Esnafa Olan Etkisi (Dükkân, Market vb.)

Sokak pazarlarında yiyecek satmak göçmenlerin tercih ettiği işlerden biridir. Suriyeli göçmenlerin yoğunlukta yaşadıkları bölgelerde; işportacılık son derece yaygındır. Halk pazarlarında sebze ve meyve satanların büyük çoğunluğunu Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır. Böylece pazar sektörünü ele geçiren göçmenler bu ticaretten ciddi kazançlar elde etmeye başlamışlardır. İnsanlar ayrıca ucuz mal satan göçmenlerden alışveriş yapmayı tercih etmekte bu da kısa sürede kendi işine sahip olmaları ve mültecilerin ülke ekonomisine katkı sağlamaları ile sonuçlanmaktadır (Duruel, 2017: 218). Fakat bu durum yerel esnaf için büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda, Suriyeli mültecilerin yoğunlukta olduğu il ve ilçelerde haftanın belirli günlerinde açılan pazarlarda tezgâh sahibi olan mültecilere yerel halkın ilgisi de fazladır.

Açılan bu halk pazarları ekonomik açıdan olumlu olsa da hijyen açısından tehlikeli yerlerdir. Suriyelilerin en fazla bulunduğu illerde belediye pazarlarında son dönemde pazarcıların çoğunluğunu oluşturdukları görülmektedir. Böylece kendi işlerine sahip olan ve bireysel olarak para kazanan sığınmacılar ekonomik bağımsızlıklarını da kazanmaktadır. Bu pazarlar haftanın hemen her günü ayrı semtlerde kurulmaktadır. Suriyeli pazarcılar, ürünleri üreticiden düşük maliyetle satın alıp bu alanlarda çok az karla düşük fiyata satmaktadırlar. Bu nedenle ucuz ürünlerin

satıldığı bu pazarlara yöre halkı büyük ilgi göstermektedir. Bu durum ilerleyen zamanlarda bazı illerde sebze-meyve fiyatlarının belirlenmesinde önemli rol oynayabilme ihtimallerini de yükseltmektedir. Semt pazarlarındaki bu satışlar ve işgücü de kayıt dışı olduğundan bu alanda çalışan Suriyelilere ilişkin veriler de yapılacak çalışmalara yansımamaktadır.

5.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç

İnsanlığın varoluşundan beri korunma yahut barınma temelinde göçlerin olduğu bilinmektedir. Günümüzde ise uluslararası göç olgusuyla göç hareketliliğinin sürdüğü ve ister göç veren ya da ister göç alan ülke olunması fark etmeksizin bunun ilgili ülkelerce bir sorun şeklinde irdelendiği görülmektedir. Göçlerden kaynaklı sorunlar kaçınılmaz olmakla birlikte, geliştirilecek çözümlerle sorunlar giderebileceği gibi kontrol altında tutulacak düzeye de indirgenebilir. Burada en önemli durum; sağlıklı kayıt altına alma, verilerle gerçekçi analizler ve buna bağlı çözüm politikaları geliştirilmesi ile öngörülerde bulunularak önceden tedbirler alınmasıdır. Belirli krizler veya konjonktürel değişimler sonucunda oluşan göç hareketleri ekonomik, sosyal ve kültürel başta olmak üzere demografik yapılara etki edecek durumlar yaratabilmektedir. Ülkelerin bu göç hareketlerinden etkilenmemesi için tedbirler alması, politikalar geliştirmesi ve bunları da gerçekçi bir şekilde uygulaması bahse konu devletlerin güçleriyle de orantılı bir durumdur. Ancak gücün boyutu ne olursa olsun, göçmenlerin bazı lokasyonlarda dahi çoğunluk olması halinde daha etkin grup, kültür veya kesim olacağından dışa kapalı bir tutum sergilemesi de kaçınılmaz olabilecektir.

Son olarak 27 Haziran olayları olarak bilinen ve Fransa’da Haziran 2023 ayı sonlarından başlayan Fas, Cezayir ve Afrika kökenli azınlıktaki Fransız vatandaşlarının etken olduğu iç karışıklıkların yabancı potansiyeli ile geliştiği bilinmektedir. Yabancıların bir ülkede bulunmasının her zaman bir risk faktörü olduğu gerçekliğinden hareketle, kontrol altına almaya yönelik çalışmalar da ülkenin beka sorunu ve güvenliği bağlamında görülmelidir. Tarihsel irdelemelerde dış ülkelerle yapılan savaşlar kadar iç karışıklarının da ülkelerin sonunu getirdiği görülmüştür. Kısacası göç konusunu sadece basit bir yer değişimi ve demografik tehdit olarak görmek yanılgılara sebebiyet verebilecektir. Bu bağlamda, konunun devlet eliyle kayıt altına alınması, kontrol altında tutulması ve politikalar geliştirilmesi bir milli mesele ve savaş tehdidiymişçesine ciddiye gösterilmesi gereken bir konudur.

Fransa’da son yıllarda birkaç kez tekrar eden ve ilerleyen zamanlarda akıbeti kestirilemeyen yabancı/azınlık menşeli olayların potansiyeli olan her ülkede baş gösterme ihtimali olduğu gibi Türkiye’deki yabancı sayısının da artışına bağlı olarak Türkiye için de risk içermektedir. Türkiye’nin son dönem itibarıyla; göç veren ülkeden ziyade göç alan bir ülke olması, bunun yanında göç aldığı kesimin en büyük oranının Suriyeliler olması, yabancılara ve özellikle de Suriyelilere yönelik oluşturulmaya çalışılan karşıtlık bu risk düzeyini daha da arttırmaktadır. Yaşanılan uluslararası göçlerin, ülkelerin hem politikalarını hem de uyguladıkları stratejilerini etkileyecek boyutta olması ve göç hareketliliğine küreselleşmenin etkisi de katılınca dünyada göç krizleri hızla yayılma göstermektedir. Bunun yaratabileceği etkileşim de ayrıca riski arttırabilecek olgular olabilecektir. Göçler, ülkelerin siyasi tutumu, iktisadi yapılanması ve dinamik yapısı gibi birçok sorun ile etkilerini gösterip ülkeler arasında farklılıklar veya gerilemeler de yaratabilecek bir potansiyel taşımaktadır. Dolayısıyla ülkeler de bu olumsuz durumlardan etkilenmemek veya bu durumdan kurtulmak amacıyla çeşitli politika ve stratejiler uygulamak zorundadır. Arap Baharı’nın etkisiyle başka ülkeler etkilendiği gibi Türkiye de 2011 yılında yoğun Suriye kitlesel göçüne maruz kalmıştır. Buna Iraklı göçmenlerin yanı sıra Afganistanlı, Pakistanlı ve Afrika kökenli göçmenler de eklenince Türkiye yoğun göç dalgasıyla boğuşmuş, en çok göç alan ve mülteciyi kendi bünyesinde barındıran ülke konumuna gelmiştir. 2011 yılından bu yana Türkiye’de kalan Suriyelilerin daha çok yük oluşturduğu, istihdamı olumsuz etkilediği, eğitim ve sağlık başta olmak üzere dengesizlikler yarattığı, toplumsal değişimlere sebebiyet verdiği görülmekte olup zararlarından veya risklerinden daha az düzeyde de bazı ekonomik girdiler sağladığı da yadsınamayacak bir gerçekliktir. Dinamik bir konu olan Suriyeliler konusu için yapılan araştırma ve çalışmalardan bu aşamada kesin bir sonuç elde edilememekle birlikte daha çok, risk ve olumsuz etkileri olduğu, az bir oranda da ekonomik katkı sağladığı öngörüler arasında ağırlık kazanmıştır. Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesi ile makroekonomik değişkenler incelendiğinde; Suriyelilerin Türk ekonomisine olumsuz bir tablo çizdiği ve halk arasında da gerginliğe yol açtığı görüşleri ağırlık kazanmıştır. Ayrıca Türk emek piyasası üzerindeki değişkenlerde, nüfusun Suriyeli mültecilerle artması yerleşim ve konut sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeliler yönelik açılan kamp ve barınma merkezleri maalesef yeterli gelmemiştir. Barınma dışında kalan sığınmacılar, büyük

şehirlere dağılmış ve bu bölgede bulunan konut fiyatlarını etkilemiştir. Bu da Suriyelilerin ülke ekonomisindeki olumsuz etkisini göstermektedir. Suriyelilerin konut kiralamasında yarattıkları kriz ortamı doğrudan yerel halkı etkilemiştir. Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları illerde (İstanbul, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis vb.) nüfus artışına bağlı olarak gıda fiyatlarına olan talep de artmıştır. Arz ve talepteki dengesizlik, fiyatların yükselmesine neden olmuş ve bu silsile sonucunda enflasyonun artışında rol aldığı da değerlendirilmiştir. Suriyeli kesimin, yabancı göçmenler arasında en büyük kitleyi oluşturması, Türkiye'nin demografik yapısına en büyük etkinin de Suriyelilerden olduğu/olacağı sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda, kamplarda kalmayan ve Türkiye'nin çeşitli yerlerine dağılmış, hatta bazı illerde yoğunlaşmış bir şekilde ikamet eden, kayıtlı/kayıtsız işyeri işletmeleri de bulunan Suriyelilerin, Türk toplumuna demografik anlamda tüm açılardan etki ettiği bir gerçeklik olarak kabul edilmiş olup Türkiye'deki göçten kaynaklanan eğitim, sağlık ve ekonomik sorunların etkilerinin Suriyeli potansiyeli ile orantılı olduğu belirtilebilecektir. Suriyeli sığınmacıların daha düşük ücretle çalışması, sigortalarının yatırılmaması ve kaçak işlerde çalışmaları, özellikle de ağır sanayi sektöründe çalışmaya başlamaları olumsuz durumlar yaratmıştır. Bu durum Suriyelilere yönelik sömürü olarak görülmekte olup aynı zamanda Türkiye ekonomisinin sağlıklı bir şekilde işlemesini de zorlaştıran bir etken olarak görülmektedir. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin, düşük ücret ve maliyeti düşük işgücü olması, işsizlik üzerinde de olumsuz etkiler bırakmıştır. Çünkü Suriyelilerin ucuz iş gücü ile çalışmaları veya çalıştırılmaları yerli halkın işten çıkmasına veya çıkarılmasına yol açmıştır. Böylelikle, ücretler aşağı çekilmiş ve değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye'deki Suriyeliler aynı zamanda kamu harcamalarında da bazı artışlara yol açıp, kamu harcamalarının ve maliyetlerinin de artmasında etkili olmuştur. Öte yandan, yerli halkın çalışmak istemediği ağır işler veya düşük ücretli işlerdeki Suriyeli istihdamı olumlu addedilebilecek bir durum olmuştur. Ayrıca Türkiye'de, Suriyeli sermaye şirketleri kurularak başta İstanbul olmak üzere Adana, Bursa ve Antalya gibi illerde şirketlerin varlığı ve ihracata katkıları, diğer yandan Avrupa Birliği'nin ve uluslararası yardımların buna bağlı yarattığı lojistik hareketlilik ile bağlı sektörlerle katkıları ise olumlu yönler olarak belirtilebilir. Suriyeli mültecilere AFAD, İçişleri Bakanlığı, Kızılay başta olmak üzere yoğun harcamalar yapılmıştır. Bu durum Türkiye'deki diğer gelişmelere de bağlı olarak Türkiye ekonomisindeki zorluklarda da pay sahibidir. Görüldüğü gibi Suriyeli mültecilerin Türkiye üzerinde özellikle ekonomi bakımından

hem olumlu hem olumsuz sonuçlar yarattığı anlaşılmaktadır. Suriyeliler, telafisi yada düzenleme, kayıt altına alma ile telafisi olabilecek ekonomik boyut dışında, telafisi olamayacak ve önü alınamayacak kültürel ve sosyal deformasyonlarla demografik olumsuz etkisi daha önemli olup toplumsal tehdit boyutunda ele alınması gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Bu tehdit boyutu günümüzde belli bir oranda kalmaktayken, işgücü piyasasında örgütlenmeleri, işveren olarak nitelik ve nicelik bakımından daha da güçlenmeleri, ortak teşekküller oluşturmaları, genç nüfuslarının Türk vatandaşları ile eşdeğer bir eğitim seviyesine ulaşması ve uyum sorunlarını halletmeleri, vatandaşlık kazanma oranının da artması vb gelişmelerle Suriyeli göçmenlerin daha da büyük bir tehdit olabileceği de değerlendirilmektedir. Öngörü düzeyinde olan bu tehdiye ilişkin geliştirilecek tedbirler ve devlet politikalarıyla bu durumun minimize edilmesi bu aşamada mümkün olmakla birlikte, zaman ilerledikçe ülkenin aleyhine bir durum olarak da gelişebilecektir.

Göç İdaresi (2023) verilerine göre Türkiye genelinde yaşayan ortalama 3,5 milyon Suriyeli göçmen bulunmakta ancak bu sayının kayıt dışılıktan dolayı daha fazla olduğu iddia edilmektedir. Suriyeli nüfusun, 85 milyonluk Türkiye nüfusu için sayısal açıdan düşük bir orana tekabül etmesi, oransal olarak düşük risk gibi görünmekle birlikte, bölgesel olarak yoğunlaştıkları; Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, İstanbul vb. yerlerde yoğunluğa paralel olarak riskin ve tehdidin de bu lokasyonlarda arttığı, bahse konu yığılma olan bölgelerde demografik yapıya daha büyük oranda ve daha hızlı bir şekilde olumsuz etki edeceğini de öngörmek mümkündür. Buna mukabil Suriyeli nüfusun daha seyrek olduğu diğer illerde daha yavaş ve daha az miktarda etkileri gelişeceğinden tehdit ve riskin de buna paralel olarak daha az olacağı öngörülmektedir. Suriyeli göçmenlerin devlet politikaları ve yeni düzenlemelerle bölgesel yoğunlaşmalarının olmayacağı şekilde Türkiye geneline dağıtılması ise demografik yapı açısından risk ve tehdit oranını düşürebilecek bir tedbir olabilecektir. Lakin göçmenlerin belirli il ve ilçelerde toplanması demografik yapıyı zedelemekle kalmayıp demografik yapının değişim ve dönüşümüne de olumsuz bir altyapı durumu oluşturacaktır. Özellikle Suriye kültürü ile büyümüş olan bireylerin aile yapısı ile Türk aile yapısı arasında görülen farklılıklardan; çok eşlilik, göçmenlerin kız çocuklarını okullara göndermemesi, çocuk yaşta evliliğe teşvik ve çocuk işgücü gibi toplumsal değişimlerin demografik yapıya direkt etki edebileceği değerlendirilmektedir.

Suriyeli göçmenlerin Türk toplumunun demografik yapısına olan bir diğer olumsuz etkisi de Suriyelilerle resmi nikâh ihtiyacı duyulmaksızın Türk vatandaşlarının yaptıkları evliliklere bağlı olarak özellikle de sınır bölgelerinde boşanmaların artmasıdır. Suriyeli bireylerin sosyo-kültürel açıdan Türklerden farklı bir yapıya sahip olmaları, özellikle kendi kültürlerinden taviz vermemeleri yahut eğitimsiz olmaları nedeniyle değişime de kapalı olmaları kültür çatışmasına neden olabilmektedir. Suriyeli göçmelerin kendi çocuklarıyla ana dilleri olan Arapça konuşması, eğitim alanında sorunlara neden olmakta, Türk öğrenciler ile aynı sınıflarda eğitim almaları Türk çocuklarının eğitim kalitesini düşürmekte yahut yavaşlatmaktadır. Bu durumun, Türk vatandaşı öğrencilerin velilerinde Suriyelilere yönelik toplumda gelişen tepkilerin de etkisiyle rahatsızlık yarattığı hatta bu durumdan şikâyetçi olduklarına dair söylentiler de bulunmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların sağlık giderlerinin tamamı Türkiye Cumhuriyet Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanmakta, bedava sunulan bu hizmet hastanelerde yığılmalara neden olabilmekte yahut oluşturduğu yoğunluktan dolayı hizmetleri aksatabilmektedir.

Kısacası potansiyel bir sorun olan ve başta demografik yapıyı tehdit eden sorunun aslında bir başka bakış açısıyla ve uzun vadede bir güvenlik sorunu olduğu söylenebilecektir. Bu bakış açısıyla buna ilişkin tedbirler erken öngörülerle alınmalı, devlet eliyle politikalar geliştirilip yürütülmelidir. Ayrıca, istatistik ve analizlerle gelişimleri takip edilerek dönemsel planlamalarla belirlenen sorunlarının da giderilmesi ve Türkiye'ye olumsuz etkilerini minimize edecek şekilde uyum çalışmalarının da yapılması Türkiye'nin demografik yapısına etkilerinin de azaltılması hedeflenmelidir. Bu bağlamda bazı tedbir ve önerilere de aşağıda değinilmiştir.

5.2 Öneriler

Türkiye açısından henüz olumsuz etkileri tam olarak ortaya çıkmamış olan Suriyelilerin, ilerleyen yıllarda daha da grift bir sorun haline gelmeden bugünden alınacak veya geliştirilecek tedbirlerle kontrol altında bulundurulması ve kayıt altına sağlıklı bir şekilde alınması halinde olabilecek daha kötü bir tablonun önüne geçilebilecektir. Bu bağlamda;

1. Türk toplumsal yapısının bozulmaması ve demografik yapının da değişmemesi açısından Suriyelilerin Türk nüfusuna baskın gelecek şekilde ikamet etmeleri veya belli muhitlerde yahut sektörlerde ağırlık kazanmalarının önüne geçilmesi,
2. Türkiye'nin, Suriye ile olan ilişkilerini güncelleyerek geri dönüşlerinin sağlanması açısından Suriye rejimini teşvik etmesi, bu doğrultuda ayrıca ortak programlarla geri dönüşlerin sağlanmasına çalışılmasının yanı sıra gerekli kanuni düzenlemeleri yaptırmaya dönük olarak Suriye'ye adım attıracak politikalar geliştirmesi, bu bağlamda Suriye'nin geri dönüşleri teşvik amacıyla genel bir af çıkartmasının da sağlanmasına yönelik çalışmalar da yapılması,
3. Ekonomideki kayıt dışı istihdam ve ticari işletmeciliğinin ilgili kurumlarla etkin bir şekilde kayıt altına alınması ve ülkeye katkı sağlayacak şekilde kontrol altında bulundurulmasıyla gerekli düzenlemelerin yapılması,
4. Toplumun şekillenmesinin temelini eğitim olduğu varsayıldığında, Suriyelilerin eğitim ile Türk toplumuna adaptasyonlarının sağlanması ve eğitimi zorunlu olarak görmeleri sağlanarak, kültürel anlamda da Türk toplumunun ve kültürünün üst toplum ve kültür olarak görülmesinin kanıksatılması,
5. Türk toplumu ile uyum ve iletişimlerinin arttırılarak entegre olmalarının sağlanması,
6. Eğitimin her şeyin temeli olduğu, yabancıların ve özellikle de Suriyelilerin eğitim ile Türkiye'ye adaptasyonlarının yanı sıra uyum sorunu yaşanan durumlarda da rehabilitasyonlarının da eğitim ile sağlanması yahut en azından temelini eğitim yoluyla verilmesine çalışılması ile yetinilmeyerek, bununla ilgili kanuni düzenlemelerin yanı sıra denetimlerin gerekirse hane hane ve birey birey yapılması/takip edilmesi,
7. Yabancılar karşı Türkiye kültürünün erozyona uğramaması ve başat üst kültür olarak korunmasına yönelik tedbirler ve kültürel faaliyetler/etkinlikler geliştirilmesi,
8. Demografik yapının bozulmaması için öncelikle yabancıların her yönüyle tam ve detaylı olarak kayıt altına alınması, kayıtlarının sağlıklı olması halinde ise bu kayıtların verilerinin çıkartılarak onlara ilişkin analizler yapılması, bu analizlerin neticesinde de genel uyum politikalarının belirlenmesi, bu

- politikaların da amacına ulaşabilmesi için yabancıların geneline uyarlanacak yasal düzenlemeler veya ara/aşamalı şartlar konulması
9. Eğitim müfredatının sadece salt eğitim temelinde değil, bu yöndeki devlet politikalarını da yansıtacak şekilde güncellenmesi ve eğitim müfredatıyla harmanlanarak verilmesi,
10. Son dönemlerde özellikle Suriyelilere yönelik tepkiler de dikkate alındığında, Türk toplumundaki Suriyelilerin ayrıcalıklı bazı haklara sahip oldukları algısının önüne geçilerek olası karşıtlığın ve bu doğrultuda gelişebilecek reaksiyonların da oluşmaması için Türk toplumunun misafirperverliği, Suriyelilerin savaş mağduru oldukları, ülkelerine dönmeleri halinde hayati tehlikelerinin olabileceği, Müslümanlık/Muhacirlik gibi olgulara yer verilmesi ve bu bağlamda; kamu spotları, belgeseller, afişler, Kültür Bakanlığı'nın destekleyeceği filmler ve sosyal medya mühendisliğine gereken önemin verilmesi, nihai olarak empatik bir bakış açısıyla karşıt haline gelmemelerinin engellenmesi ve olası toplumsal çatışmaların önüne bu şekilde geçilmeye çalışılması
11. Türkiye vatandaşlarının işsizliğindeki sebeplerden biri olarak Suriyelilerin görülmemesinin yaratacağı tepkilerin önlenmesi amacıyla hükümlü ve özürlü işçi çalıştırma zorunluluğu gibi işletmelere belli bir oranda yabancı çalıştırma zorunluluğu şeklinde kota konularak tepkilerin önüne geçilmesi, bu sayede bir işletmenin Türk vatandaşlarını da daha düşük maaşa Suriyeli çalıştırabileceği şeklindeki tehditlerinin de bertaraf edilebileceği, bunun aynı zamanda belli bir kota olmaksızın Suriyeli işçilerin çoğunlukta olacakları işletme ya da sektörlerde işletmecileri iş bırakma/durdurma vs tutumlarla sindirme veya güç birliği yapmalarının da önüne geçmeyi sağlayabileceği,
12. Türk vatandaşları ve Suriyeliler arasındaki tek farkın uluslararası korunma ile sınırlı kalması, diğer konularda ise Türk toplumunun ve değer yargılarının esas alınmasının sağlanması,
13. Yabancılarla ilişkin verilerin sağlıklı ve düzenli yapılması, elde edilecek verilerin gerekli devlet politikalarının temelini oluşturmasından dolayı ilgili kurumlar veya yeni oluşturulacak kurum/kuruluşlarla eksiksiz ve güvenilir olmasının sağlanması, konjonktürel değişimlerde ve acil durumlarda kullanılabilir bir şekilde olmasının devlet eliyle sağlanması, bu bilgilerin

alınacak kararlara esas teşkil edecek olması nedeniyle de sürekli güncelleme yapabilecek şekilde çalışmaların yapılması,

14. Türk toplumu ve Suriyeliler arasında kültürel yönden yakınlaştırma ve ortaklaştırma konularında adım atılarak karşılıklı empati ve benimsenme ortamının sağlanması, bu bağlamda ise hem Türk toplumunun yabancılardan kaynaklı sıkıntılarının, hem de göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin de istemedikleri bir durumla karşılaştıkları ve çektikleri sıkıntıların da karşılıklı olduğunun da film, belgesel, kamu spotu ve sosyal medya imkanları ile kitlelere aktarılması, böylece birbirlerinin yaşadığı sorunların kaynağının karşı taraf olduğu varsayımı veya yanılgısı ile toplumlar arası öfke oluşumuna da engel olunması, bu sayede olası çatışmaların da önlenmesinin sağlanabileceği,
15. Yabancıların özellikle ikamet ve vatandaşlık durumlarının yeniden düzenlenmesi, ikamet başvurularının demografik yapının riskli olduğu yerlere olması halinde taleplerinin uluslararası hukukla çelişmeyecek şekilde uygun gerekçelerle karşılanmayarak başka alternatif yerlerin önerilmesi/şart koşulması, bu sayede gettolaşmanın da önüne geçilmesinin devlet kontrolü ve eliyle sağlanmasına yönelik tedbirler geliştirilmesi,
16. Belirtilen amaç, yöntem ve kontrolün sağlanabilmesi için tüm yabancıların ve özellikle en büyük kesim olan Suriyelilerin her açıdan tüm gerçekçi verilerle, biyografik ve tüm tanıtıcı bilgilerle kayıt altına alınması, bu kayıtlardan istatistikler üretilmesi ve profillemeye çalışmaları yapılarak politikalar geliştirilmesi, devletin ilgili kurumları olan İçişleri, Aile ve Sosyal Politikalar, Kültür ve Turizm başta olmak üzere ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşların olası öngörü, tedbir ve uygulamaları yürütmesi, yürütürken de geri dönüşleri ve ara bildirimleri de alarak yabancılar üzerindeki etkinliğini elden bırakmaması, bunu yabancılara da hissettirerek olası bir durumda karşılaşılabilecekleri olumsuz devlet politikalarını da lanse ederek uygulamalara riayet etmelerinin sağlanması, devletin otoritesi ve toplumsal huzurun yabancılarca esas alınmasının sağlanması,

hâlinde yabancılara ve özellikle de en büyük kitle olan Suriyelilere ilişkin Türkiye demografik yapısının korunabileceği yahut olumsuz etkilerinin daha düşük

bir oranda kalabileceği ve en önemlisi de toplumsal çatışmaların da önüne geçilebileceği öngörülmektedir.

Son olarak, bu tedbirlerin ve önerilerin uygulanmasının, tehdit ve risk altında olabilecek demografik yapının korunması açısından önem arz ettiği, riski ve tehdidin tam anlamıyla bertaraf etmesini sağlamaması halinde bile asgari seviyelere indirebileceği ve kontrol altında bulundurulabileceği düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

6.1 Kitaplar

- Acer Y., Kaya İ. ve Gümüş, M. (2010). *Küresel ve bölgesel perspektiften Türkiye'nin iltica stratejisi*, USAK Yayınları, Ankara 2010.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Altonji, J. G. ve Card, D. (1991). *The Effects of Immigration on the Labor Market Outcomes of Lessskilled Natives. In Immigration, trade and the labor market* Chicago: University of Chicago Press.
- Canpolat, H. (2015). *Küresel göç ve Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi*, Atılım Üniversitesi Yayınları, 35-46.
- Coşkun, İ. ve Emin, N.M. (2018). *Türkiye'de göçmenlerin eğitimi: mevcut durum ve çözüm önerileri*. İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, E. Ç. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma*, Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar. Efil Yayıncılık, Ankara.
- Erder, S. (2010). *Düzensiz göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler*, Ankara: Beta Yayınları.
- Erdoğan MM. (2015). *Türkiye'ye kitlesel göçlerde son ve dev dalga: Suriyeliler, Türkiye'nin göç tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yalçın C. (2004). *Göç sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Orhan Ö. ve Gündoğar SS. (2015). *Suriyeli mültecilerin Türkiye üzerindeki etkileri, Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ankara: ORSAM ve TESEV.
- Paksoy HM., Koçarlan H. ve Kılınç E. (2016). *Ortadoğu'daki çatışmalar bağlamında göç sorunu, iç savaştan kaçarak gelen Suriyeli öğrencilerin üniversite eğitimlerinde karşılaştıkları iletişim sorunları üzerine bir çalışma*. İstanbul: Efil Yayınevi.
- Unat-Abadan N. (2015). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, H. (2013). *Türkiye'de Suriyeli mülteciler: İstanbul örneği*. Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler. İstanbul: Mazlumder Yayını.

6.2 Makaleler (Dergiler)

- Akcan, A.T. (2018). Türkiye işgücü piyasasında Suriyeli sığınmacıların yeri ve etkileri, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 59-73.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: göç ve toplumsal kabul, Aydın İl Göç İdaresi Müdürlüğü, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (5), 58-83.
- Akis Kalaylıoğlu, Y. (2014). Ankara'daki İranlı düzenli göçmenlerin farklı sermayeleri ve düzenli kalma stratejileri, *Nüfus Bilim Dergisi*, 11(30), 30-56.

- Aktel, M. ve Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de göç yönetimi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(20): 292-303.
- Akman A. ve Kılınç İ. (2010). AB'de entegre sınır yönetiminin gelişimi ve AB Sürecinde Türkiye'nin sınır yönetimine geçiş çalışmaları, *Türk İdare Dergisi*, 4(31), 9-25.
- Altundeg er, N. ve Yılmaz, E. (2016). İ  savaştan bölgesel istikrarsızlığa: Suriye krizinin Türkiye'ye faturası, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 299-330.
- Atas  Topcuoğlu, R. (2016). *G   yazınındaki düzenli ve düzensiz g   kavramları: insan hakları temelinde bir kavramsal sorgulama*, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Hakları Yıllığı, C. 34 ss.1-20.
- Aydoğan S. ve Metintaş S. (2017). Türkiye'de g   ve sağlık durumu üzerindeki etkileri. *Türk Dünyası Uyg Araş Merk Halk Sağlığı Dergisi*, 2(2), 37-45.
- Bodur M. (2017). Küreselleşen dünyada düzensiz g   ve Türkiye: Adana İli yabancılar misafirhanesi  alışması, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11) 190-224.
- Boz, D. (2016). Dış g  ler olgusu ve etkisi: Türkiye- Suriye  zerine bir inceleme, *Sosyoekonomi*, 24 (30), 147-153.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). M ltecciler ve insan hakları, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel  alışmalar Dergisi*, 2 (1), 60-80.
- Bozoğlu, Y. (2014). Türk-Yunan nüfus mübadelesi ve sonuçları. *TSA,  zel Sayı: 3*, 9-32
-  a lar, T. (2018). G    alışmaları için kavramsal bir  er eve, Toros Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 20-38.
-  a layan S. (2019). G   kuramları g   ve göçmen ilişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(34).
-  ayhan, B. E. (2018). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve Türkiye", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*,. 3 (12).
-  elik, R. ve Arslan, I. (2018). Güç ve işsizlik arasındaki ilişki ampirik bir uygulama, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Araştırma Makalesi*. 14(31).
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin sınır ötesi g   politikaları ve yönetimi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(5) 11-42.
- Do ramacıo lu, H. (2022). The effects of refugees on Kilis culture and economy. *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 5(2), 56-61 doi: 10.52704/bssocialscience.1067142
- Duruel M. (2017). Suriyeli m lteccilerin Türk işgücü piyasası üzerindeki etkileri: fırsatlar ve tehditler. *Int J Econ Stud*, 3(2), 207-222.

- Erdem, B. (2017). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sosyal, siyasi ve vatandaşlık hukuku bakımından Türkiye'deki durumları. *Public and Private International Law Bulletin*. 37(2), 332-351.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 26-42.
- Erdoğan M. M. (2015). Avrupa'da Türkiye kökenli göçmenler ve Euro-Turks-barometre araştırmaları, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 38-52.
- Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). *Dünyada ve Türkiye'de göç yönetimi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(7), 37-60.
- Neccar MŞM. (2017). The immigration from Syria to Turkey: Causes, consequences and hopes, *İlahiyat Akad*, 3(4): 185-198.
- Önal, A. ve Keklik, B. (2016). Mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı sorunlar: Isparta ilinde bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7(15): 132-148.
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli mülteciler krizinin Türkiye'ye etkileri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. 1(3): 114-140.
- Özgüler, V.C. (2018). Kitleli göçlerin emek piyasalarına etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 70-99.
- Paksoy HM., Koçarlan H., Kılınç E. ve Tunç A. (2015). Suriyelilerin ekonomik etkisi: Kilis İli Örneği. *Birey ve Toplum*, 2, 5-9.
- Pirinççi, F. (2018). Suriye'ye komşu ülkelerin Suriyeli Mültecilere yönelik politikaları. *TESAM Akademi Dergisi*. 5(2): 39-60.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.
- Sezen İ. Turan M, Kaya AA. 2018. Syrian refugees In Turkey and associated with infectious diseases, *Gümüşhane Univ J Health Sci*, 7(4): 119-127.
- Sezik, M. ve Ağır, O. (2016). Suriye'den Türkiye'ye göç dalgaları ve güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum Sos Bil Derg*, 5, 95-124.
- Şahin İ ve Düzgün O. (2016). Türkiye'ye gerçekleştirilen Ortadoğu kaynaklı zorunlu göçlerin sosyo-ekonomik etkileri: 1979-2014 arası, *TESAM Akademi Dergisi*, 2 (18), 169-188.
- Tanrikulu F. (2017). Education problem of the syrian children living in Turkey and solution proposals. *Liberal Thinking J*. 22(86): 127-144.
- Tunca HÖ. ve Karadağ A. (2018). Suriye'den Türkiye'ye göç: Tehditler ve fırsatlar. *Türk Askeri Akademisi Bilim Dergisi*, 28(2): 47-68
- Tümtaş, M.S. ve Ergun, C. (2016). Göçün toplumsal ve mekansal yapı üzerindeki etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4) 1347-135.

Ziya, O. (2012). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99, 229-240

6.3 Bildiriler (Raporlar)

Akçadağ, E. (2012). Yasadışı göç ve Türkiye. *BİLGESAM Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Stratejik Araştırmalar Merkezi*. İstanbul.

AFAD (2017). T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Türkiye'deki Suriyelilerin demografik görünümü. *Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara.

Alpaslan, İ.B. (2012). Suriye krizi Türkiye ekonomisini nasıl etkiler?. *TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Raporu*.

Avrupa Komisyonu (2002) *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, Ankara.

Avrupa Komisyonu (2003). *Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılım sürecine ilişkin 2003 yılı ilerleme raporu*, Ankara.

Avrupa Komisyonu (2004). *Türkiye'nin katılım yönünde ilerlemesi hakkında 2004 yılı düzenli raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2005). *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2006). *Türkiye 2006 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2007). *Türkiye 2007 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2008). *Türkiye 2008 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2009). *Türkiye 2009 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2010). *Türkiye 2010 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2011). *Türkiye 2011 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2012). *Türkiye 2012 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2013). *Türkiye 2013 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu(2014). *Türkiye 2014 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu(2015). *Türkiye 2015 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Avrupa Komisyonu (2016). *Türkiye 2016 İlerleme Raporu*, Brüksel.

Aybar, D.H. (2018). *Ortadoğu'dan göçün Türkiye üzerindeki etkileri raporu*, Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

6.4 Tezler

Aydın, Ö.F. (2015). *Türkiye'de göçmen kaçakçılığı suçu ile mücadelede yasal düzenlemelerin rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Aydınlı, D. (2017). *Kitlesel göç hareketlerinin uluslararası koruma rejimine etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler ve geçici koruma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Bayraklı, C. (2007). *Dış göçün sosyo-ekonomik etkileri: görece göçmen konutlarında (İzmir) yaşayan Bulgaristan göçmenleri örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Bucaklıoğlu, U. (2019). *Yasadışı göç ve mülteci sorununun, Türkiye'nin ab ile uyum sürecine muhtemel etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Çakı A. (2018). *Geçmişten bugüne Türkiye'nin göç politikası ve Suriyeli göçmenler bağlamında göç yönetişimi*, (Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman. (Tez No: 162).
- Çayan, O. (2018). *Uluslararası işgücü göçü ve işsizlik üzerine etkisi: 2009-2015 yılları arası Türkiye incelemesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çelik, B. (2019). *Mülteci, sığınmacı ve göçmenlerin Türkiye'deki işgücü piyasası üzerine etkileri: Kırşehir örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Çelik, E. (2019). *Suriyeli sığınmacıların istihdamı ve emek piyasasına etkileri: Şanlıurfa örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- İnliceliler, N. (2019). *1923 yılından bugüne Türkiye'nin uluslararası göç politikaları ve sosyal- ekonomik etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kınay, D. (2019). *Küreselleşen dünyada göç olgusunun Türkiye ekonomisine sosyoekonomik etkileri: Manisa ili Suriyeli göçmenler örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Şemşit S. (2010). *Avrupa Birliği göç politikasının güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılması: Türkiye'ye yansımaları*, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

6.5 İnternet Kaynakları

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği. *Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme*. Erişim: <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> 13.06.2023
- Cochetel V. (2016). *Discourse of Arabic speaking and Afghan refugees and migrants on social media from March to December 2016, from a refugee perspective*. The UN Refugee Agency, March – December 2016, pp. 48. Erişim: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/58018.pdf> 20.05.2023.
- Göç İdaresi, (2023). *Türkiye göç tarihi*. Erişim: <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> 13.06.2023
- Göç İdaresi, (2023). Göç Kurulu. Erişim: <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> 13.06.2023
- Resmi Gazete, (2013). *Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu*. Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> 13.06.2023

- Resmi Gazete, (2014). Geçici Koruma Yönetmeliği. Erişim; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15.htm> 13.06.2023
- Resmi Gazete, (2010). Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi. Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100526-5.htm> 14.06.2023
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2023). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*. Erişimi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685>
- UNICEF, (2018). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Erişim: <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> 13.06.2023

7. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mehmet KURT

Doğum Yeri ve Tarihi : -

Elektronik posta : -

İletişim Adresi : -

ORCID Numarası : 0009-0007-5196-5960

Öğrenim Durumu

1994 – 1998 Lisans: Süleyman Demirel Üniversitesi – Kamu Yönetimi